

אוניברסיטת בן-גוריון
בית הספר לניהול
המחלקה למנהל עסקים

תיירות סמים

היבטים התנהגותיים וניהוליים

חיבור זה נכתב כחלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך במנהל עסקים" (MBA)

מאת: יניב בלחסן

ינואר 2004

טבת תשס"ד

אוניברסיטת בן-גוריון
בית הספר לניהול
המחלקה למנהל עסקים

תיירות סמים

היבטים התנהגותיים וניהוליים

חיבור זה נכתב כחלק מהדרישות לקבלת תואר "מוסמך במנהל עסקים" (MBA)

מאת: יניב בלחסן
מנחה: ד"ר נתי אוריאל

תאריך:	חתימת המחבר:
תאריך:	אישור המנחה:
תאריך:	אישור יו"ר ועדת הוראה מחלקתית:
תאריך:	אישור יו"ר ועדת הוראה בית ספרית:

המחקר נערך בסיוע הרשות למלחמה בסמים

תודות

תודה מעומק הלב למורי ורבי נתי אוריאל שהאמין, תמך, והאיר את הדרך.

תודה לכל צוות המחלקה לניהול מלונאות ותיירות על האווירה המיוחדת והתומכת.

תודה לתיירי הסמים על האמון והפתיחות.

תודה לרשות למלחמה בסמים על הסיוע במימון המחקר.

ותודה לך אורלי, על הסבלנות והאהבה.

Words are, of course, the most powerful drug used by mankind.

Rudyard Kipling

All that is gold does not glitter; not all those who wander are lost.

John Ronald Reuel Tolkien

תוכן עניינים

1.....	1. <u>מבוא</u>
	2. <u>מסגרת תיאורטית</u>
4.....	2.1 שימוש בסמים בתיירות.....
9.....	2.2 הגדרות.....
12.....	2.3 החוויה התיירותית.....
18.....	2.4 סיכון, תיירות וסמים.....
20.....	2.5 שאלות המחקר ומטרותיו.....
	3. <u>שיטת המחקר</u>
22.....	3.1 שיטת המחקר האיכותנית.....
23.....	3.2 אוכלוסיית המחקר.....
23.....	3.3 שיטת הדגימה.....
24.....	3.4 ראיונות עומק חצי מובנים.....
27.....	3.5 תצפיות וראיונות לא פורמליים.....
28.....	3.6 שימוש באינטרנט.....
	4. <u>ממצאים</u>
29.....	4.1 יעדים ואטרקציות של תיירות סמים.....
30.....	4.1.1 אירועי תיירות סמים.....
31.....	4.1.1.1 מסיבות 'האוז' באמסטרדם.....
32.....	4.1.1.2 מסיבות 'פולמון' בקופנגן.....
33.....	4.1.1.3 פסטיבלי רייב בעולם.....
34.....	4.1.1.4 Cruise Party.....
35.....	4.1.1.5 Cannabis Cup.....
36.....	4.1.2 מתחמי סמים תיירותיים.....
36.....	4.1.2.1 גואה – הודו.....
38.....	4.1.2.2 מנאלי וקסול – צפון הודו.....
38.....	4.1.2.3 חופי מדבר סיני שבמצרים.....
39.....	4.1.2.4 איביזה – מתחם רייב קבוע.....

39.....	4.1.2.5 מתחם תיירות העירוני באמסטרדם.....
40.....	4.1.2.6 מתחם קריסטיאנה בקופנהגן.....
40.....	4.1.3 טיולים סביב סם מסוים.....
41.....	4.1.3.1 תיירות קנביס באמסטרדם.....
44.....	4.1.3.2 תיירות קוקאין בקולומביה.....
44.....	4.1.3.3 תיירות אופיום במשולש הזהב.....
46.....	4.1.3.4 מסע בעקבות גידולי האופיום בסיני.....
46.....	4.1.3.5 חיפוש אחר פטריות הסילוסובין בהרי שוויץ.....
47.....	4.1.3.6 פטריות מארץ האגדות ב-Hogsback.....
47.....	4.1.3.7 מסעות בעקבות גידולי מריחואנה.....
49.....	4.1.3.8 טקסים וסדנאות סביב סם מסוים.....
49.....	4.1.3.8.1 טקס הפיוטה של שבט ויצ'אל בצפון מקסיקו.....
49.....	4.1.3.8.2 סדנאות לנטילת סמים מעוררי הזיה.....
51.....	4.1.3.8.3 איאהוסאקה על גדות האמזונס.....
51.....	4.1.3.8.4 טקס סן פדרו בדרום אמריקה.....
52.....	4.1.3.9 רכישות סמים במקסיקו ובהולנד.....
53.....	4.1.4 סיכום ביניים.....
55.....	4.2 חוויית תיירות הסמים.....
56.....	4.2.1 חוויות מכוונות הנאה.....
60.....	4.2.2 חוויות מכוונות משמעות.....
65.....	4.2.3 ההבחנה בין שני סוגי מרכזים בחוויות חיפוש משמעות בטיול.....
69.....	4.2.4 סיכום ביניים.....
70.....	4.3 תפיסת הסיכון של תיירי הסמים.....
	4.3.1 היבט הסיכון החוקי
70.....	4.3.1.1 מוקדי החששות: נסיעות ממושכות, מעברי גבול ורכישת הסם.....
72.....	4.3.1.2 שוליות ההיבט החוקי בתפיסת הסיכון.....
73.....	4.3.1.3 הסברים כלכליים וחברתיים לשוליות ההיבט החוקי.....
75.....	4.3.2 היבט הסיכון החברתי.....
76.....	4.3.3 היבט הסיכון הבריאותי.....

- 77.....4.3.3.1 ארבע דרכי פעולה להתמודדות עם החשש הבריאותי.....
- 81.....4.4 סיכום ממצאי המחקר.....

5. דיון ומסקנות

- 83.....5.1 אתרי תיירות סמים .....
- 85.....5.2 חוויית תיירות הסמים.....
- 85.....5.2.1 חוויות מכוונות הנאה.....
- 86.....5.2.2 חוויות מכוונות משמעות – מרכזים מקומיים ומרכזים א-טריטוריאליים.....
- 89.....5.3 תפיסת הסיכון.....

- 92.....6. ביבליוגרפיה.....

רשימת טבלאות

- 17.....טבלה מס' 1 - הטיפולוגיה של כהן בחלוקה לפי מניעי הטיול ורמת הניכור בארץ המוצא .....
- 33.....טבלה מס' 2 - דוגמא לתיארוך אירוע סמים – תחזית מסיבות ה'פולמון' בקופנגן .....
- 34.....טבלה מס' 3 - מבחר פסטיבלים מסורתיים באירופה .....
- 54.....טבלה מס' 4 - סיכום יעדי תיירות סמים .....

רשימת תמונות

- 35.....תמונה מס' 1 – שיט-סמים על נהר הריין - דיסלדורף .....
- 38.....תמונה מס' 2 – מסיבת טראנס בעמק הפרוטי בסמוך לעיירה קסול .....
- 40.....תמונה מס' 3 – הכניסה לשכונת קריסטיאנה .....
- 43.....תמונה מס' 4 – Coffee shop אופנתי "הבולדוג" –אמסטרדם .....
- 43.....תמונה מס' 5 – חנות לממכר ציוד לגידול מריחואנה – אמסטרדם .....
- 45.....תמונה מס' 6 – שלט מטעם נגד תיירות סמים – לאוס .....
- 47.....תמונה מס' 7 – פטריית Hogsback - Fly Algric .....
- 48.....תמונה מס' 8 – מפעל להפקת חשיש במרוקו.....
- 48.....תמונה מס' 9 – שדות הקנביס במרוקו .....
- 50.....תמונה מס' 10 – החדר בו מתקיימות סדנאות איהאוסקה בפסטיבל רסטלרס .....

תקציר

תיירות וסטייה חברתית הן תופעות מקבילות מאחר ובשתייהן מבצע הפרט פעילויות החורגות מן השגרה ומן הנורמטיבי (Urry 1990; Ryan and Kinder 1996). יחד עם זאת, בעוד שהסטייה החברתית מהווה הפרה מזוהה של נורמות חברתיות הכוללת פעילויות שאינן מתקבלות בהבנה על ידי החברה, מרבית הפעילויות הקשורות בתיירות נחשבות למקובלות חברתית. הרעיון כי קיימת פעילות תיירותית סוטה או גבולית מתייחס לפעילויות שננקטות בהקשר תיירותי ונמצאות באזור הדמדומים מבחינת הלגיטימיות החברתית או החוקית (Ryan 1993; Ryan and Kinder 1996). בהתאמה, תיירים המעורבים בפעילויות כגון השתכרות, הימורים, התנהגות חוליגנית, או ביקור אצל זונה, יכולים להיחשב כתיירים סוטים או גבוליים. חיבור זה, המתמקד בתופעה של צריכת סמים בהקשרים תיירותיים, שייך אף הוא למחקר על תיירים סוטים/גבוליים.

מרבית המחקר על פעילות תיירותית סוטה/גבולית בוצע בהקשר של תיירות מין במגוון נושאים כגון היחסים בין תייר למקומי, תפיסת הסיכון של תייר המין, הבניית זהות עצמית ועוד (Cohen 1982; Gay 1985; Hall 2002; Herold, Garcia and DeMoya 2001; Kruse, Mouh and Burton 1995; Mullings, 2000; O'Connell 1996; Oppermann 1999; Ryan and Kinder 1996; Wickens 1997). בניגוד לתשומת הלב המחקרית שניתנת לתיירות המין, מתאפיין המחקר בסוגיית צריכת הסמים של תיירים בדלות יחסית. המחקרים הספורים שמתמקדים בתופעת תיירות הסמים עוסקים בנושאים המקובלים בחקר התיירות, כגון פרופיל דמוגרפי של התיירים הצורכים סמים ביעד מסוים (Sellars 1998; Valdez and Sifaneck 1997), השוואת צריכת הסמים בין הפנאי לשגרה בקרב צעירים (Bellis, Hale, Bennett, Chaudry, and Kilfoyle 2000; Josiam, Smeaton, Hobson and Dietrich 1998), ובהשפעת שוק תיירות הסמים על האוכלוסייה המקומית (de Rios 1994; Korf 2002). יחד עם זאת, המחקר על תיירות הסמים איננו מפותח דיו וחסרה בו תשתית של ידע אמפירי כמו גם מסגרת תיאורטית לחקר אתרי תיירות סמים ולחקר תיירי הסמים. בהקשר זה, עבודה זו מהווה מחקר חלוץ בתחום תיירות הסמים בכך שהיא מספקת: הגדרות תיאורטיות לתופעה ומרכיביה, סקירה מקיפה וטיפולוגיה של יעדים ואטרקציות של תיירות הסמים, הצגה וניתוח של חוויית תיירות הסמים, ובחינה של תודעת הסיכון בקרב תיירי הסמים. ממצאי המחקר מבוססים על שיטת מחקר איכותנית שכללה שימוש בראיונות עומק חצי מובנים, תצפיות וראיונות לא פורמליים, אשר בוצעו בין השנים 2000-2003.

המחקר נפתח במיפוי ההיצע הקיים בשוק תיירות הסמים העולמי ומהווה בכך תיאור ראשוני של מגוון האתרים והאטרקציות אשר מבנות שוק זה. הטיפולוגיה המוצעת במחקר הנוכחי לאתרי תיירות סמים מתבססת על ממדי הזמן, המרחב והמוצר, המאפיינים כל אתר תיירות סמים. בהתאמה, שלושת הקטגוריות אליהן מסווגים אתרי תיירות סמים הן: אירועי תיירות סמים, מתחמי סמים וטיולי סביב במ מסוים, כאשר בכל אחת מהקטגוריות בולט אחד הממדים על פני השנים האחרים. בנוסף לתיאור התופעה דרך מיפוי ההיצע הקיים, בוחן המחקר את התופעה דרך ניתוח חוויותיהם של תיירי הסמים. החוויות, כפי שהתבטאו בראיונות העומק, נבחנת לאור הטיפולוגיה הפנומנולוגית של Cohen (1979) לחוויות התייר. מבחינה מתודולוגית, הטיפולוגיה של Cohen (1979) מאפשרת את סיווג חוויותיהם של תיירי הסמים בעזרת בחינת יחסם של התיירים לחייהם בשגרה, ובחינת המשמעות שהם מעניקים לשימוש בסמים במסגרת הטיול. בהקשר זה, מסווגות החוויות על ציר שנע בין חוויות מכוונות הנאה מצד אחד, ועד חוויות מכוונות משמעות בצדו השני. הממצאים מצביעים על כך שתיירי סמים שונים מתאימים למצבי חוויה שונים אותם הציע Cohen (1979). בעוד שמרבית חוויותיהם של תיירי הסמים סווגו כחוויות מכוונות הנאה נמצאו גם תיירים שחוויות הסמים שלהם בטיול הייתה מכוונת משמעות. בהתייחס אל האחרונים, המחקר מציע הבחנה תיאורטית בין חוויות בהן הסם מזוהה עם התרבות המקומית או עם המרחב התיירותי, לבין חוויות בהן הסמים קשורים לתרבויות א-טריטוריאליות (Featherstone 1996), כגון תרבות הרייב ותנועת העידן החדש. בהתייחס לסוגיית תודעת הסיכון של תיירי הסמים, ממצאי המחקר מצביעים על שלושה היבטים המעצבים את תודעת הסיכון של הנחקרים, אשר מוצגים בסדר עולה לפי רמת האיום הנתפס: (1) הסיכון החוקי שמתייחס בעיקר להשלכות של אכיפת החוק בארץ היעד. (2) הסיכון החברתי שנוגע לחשש מהתדמית שעלולה לדבוק בתייר בארץ מוצאו כתוצאה מנטילת הסמים. (3) הסיכון הבריאותי שמתקשר לחשש מכל נזק פיזיולוגי או נפשי שעלול לנבוע מהשימוש בסמים. בחלק זה גם מוצגים דפוסי ההתמודדות של התיירים עם הסיכונים שאליהם הם מודעים ואת הרציונליזציה של החלטתם ליטול סמים במהלך הטיול למרות הסיכונים הכרוכים בכך. הממצאים מעידים לשימוש בסמים, למרות החששות הקיימים, מתלוות טקטיקות מגוונות להפחתת הסיכון הנתפס. כמו כן, הנטייה לצמצם את הסיכון הנתפס מהווה תחליף לצמצום בפועל של הסיכונים הקיימים.

מילות מפתח: תיירות, סמים, החוויה התיירותית, תפיסת סיכון.

סוגיית השימוש בסמים במהלך הטיוול עלתה לכותרות בשנים האחרונות עם החשיפה התקשורתית לה זכו מספר אתרי תיירות בהקשרים של שימוש בסמים כגון גואה, קופנגן ואיביזה. בישראל, ניתן להצביע על מגמה הולכת וגוברת של התערבות ממסדית ופרטית בניסיון לצמצם את התופעה ולהתמודד עם השלכותיה השונות. מול השיח הציבורי הער המתקיים בנושא מתאפיין המחקר האקדמי בדלות יחסית בהתייחס לשימוש בסמים בהקשרים תיירותיים. המחקרים הספורים שמתמקדים ישירות בתופעה עוסקים בנושאים כגון מניעי התיירים, פרופיל דמוגרפי של תיירי הסמים באתר, והשוואת השימוש בסמים של התיירים בשגרת חייהם ביחס לשימוש בסמים בטיול ביעד מסוים. בהתייחס למניעי התיירים, מחקרה של de Rios (1994) מתאר שימוש לא אותנטי של תיירים בשיקוי המכונה איהאוסקה על גדות האמזונס. כחלק מתהליך של חיפוש עצמי, התיירים באמזונס משתתפים בטקסים דתיים, המבוצעים על ידי שאמנים מקומיים, שמלווים בשימוש בשיקוי מעורר ההזיות. בניגוד לתיירים אלה שמחפשים אחר חוויה משמעותית בחייהם, מצביעים מחקרים אחרים על הנאה כמניע המרכזי של תיירי הסמים (Josiam, Smeaton, Hobson and Dietrich 1998; Sellars 1998) או על נגישות חוקית של סמים במדינה סמוכה למדינתו של התייר המאפשרת את רכישת הסם (Korf 1995; Valdez and Sifaneck 1997). מחקרים אלה מהווים דוגמאות לניסיונות הראשוניים להתמקד בפלח תיירותי שצריכת הסמים מהווה חלק מרכזי בטיולו. יחד עם זאת, לא נמצא מחקר כוללני שסוקר את תופעת השימוש בסמים בקרב תיירים או מחקר שמציע מסגרת תיאורטית לבחינת התופעה. כאמור, הצורך במחקר כוללני על תופעת תיירות הסמים נובע מהמחסור היחסי במחקרים רחבי היקף בסוגיית השימוש בסמים במהלך הטיוול. לפיכך, יש לראות בחיבור מקיף זה מחקר חלוץ המספק תשתית תיאורית ותיאורטית למחקרים עתידיים בנושא. בהקשר זה, מספק המחקר הגדרות תיאורטיות למרכיבים שונים של התופעה, שמשמשות את המחקר הנוכחי כמו גם מחקרים עתידיים שיבקשו לבחון את התופעה. בנוסף לכך, סוקר המחקר את שוק תיירות הסמים וממפה את האטרקציות והאתרים השונים המבנים אותו. מעבר לסקירת שוק תיירות הסמים, מבקש המחקר לנתח את חוויותיהם של תיירי הסמים, תוך התמקדות בשונות המבדילה בין חוויות מכוונות הנאה לבין חוויות מכוונות משמעות כפי שבאה לידי ביטוי כבר בשלב סקירת הספרות. מטרה נוספת של המחקר היא בחינת תודעת הסיכון של תיירי הסמים, תוך הבנת היבטים המרכזיים המעצבים אותה, ותיאור דרכי ההתמודדות של התיירים עם חששותיהם.

השיטה האיכותנית נמצאה הולמת את אופי המחקר ומטרותיו בשל הצורך בסד נתונים עשיר ובכלים גמישים לאיסוף נתונים בנושא רגיש. כלי איסוף הנתונים בהם נעשה שימוש הם ראיונות עומק חצי מובנים, תצפיות וראיונות לא פורמליים. שיטות הדגימה הלא הסתברותיות שנבחרו לביצוע המדגם הן מדגם "כדור שלג" ומדגם מתנדבים, שכן לא ניתן למצוא רשומות של אוכלוסיית המחקר לצורך ביצוע דגימה הסתברותית כלשהי. הצגת ממצאי המחקר מלווה במתן ציטוטים מתוך הראיונות כמקובל במחקר האיכותני. כמו כן, היא מתבססת על ידע שנצבר במהלך שלב איסוף הנתונים ועל פרשנותו של החוקר את הנתונים. בשונה ממחקרים כמותיים לא קיים מבנה בסיסי, מסגרת אחידה או תבנית דרכה מוצגים מחקרים איכותנים (אלפרט 2001). מבנהו של מחקר זה נגזר מנושא המחקר מאופיו החלוצי ומן הממצאים שעלו ממנו.

חלקו הראשון של פרק הממצאים נכתב תוך התמקדות באובייקטים המבנים את התופעה, ובו ממופה שוק תיירות הסמים. הצורך בכתיבת פרק זה נבע מהמחסור בידע קיים על תופעת תיירות הסמים ועל האתרים בהם היא מתרחשת. בנוסף לכך, סקירת אתרי תיירות הסמים מהווה תשתית לחלקיו הבאים של המחקר שנכתבו מתוך ההנחה כי הקורא מודע לקיומה של תופעת תיירות הסמים, מכיר את האתרים השונים ואת הסמים המאפיינים כל מקום. בסקירה זו מוצעת טיפולוגיה לאתרי תיירות סמים המסווגת אותם לשלושה קבוצות עיקריות: אירועי תיירות סמים, מתחמי סמים, וטיול בעקבות סם מסוים. הטיפולוגיה נשענת על ההנחה כי ניתן לתאר כל אתר תיירות סמים בעזרת שלושת הממדים: זמן, מרחב וסמים, כאשר בכל קבוצה בולטת הדומיננטיות של ממד אחד על פני השנים האחרים. ממצאי העבודה מעלים שאלות הנוגעות ליחס המדינות המארחות לפלח שוק תיירות הסמים הפוקד אותם ולבעייתיות הערכית והחוקית באירוח תיירי סמים בחלק מן המדינות.

בחלקה השני של העבודה מוצגות חוויותיהם של תיירי הסמים בעזרת שימוש בטיפולוגיה קיימת לחקר החוויה התיירותית (Cohen 1979). השימוש בטיפולוגיה של Cohen (1979) מאפשר את הצגת מגוון החוויות של תיירי הסמים שנעות על ציר שבקצהו האחד חוויות מכוונות הנאה ובקצהו השני חוויות אחר משמעות. כמו כן, השימוש בטיפולוגיה מאפשר מיקוד במניעיהם של תיירי הסמים בהתאם לחוויותיהם, מתוך הבנת הכוחות הדוחפים אותם לצאת ולטייל והבנת הכוחות המושכים אותם לצרוך את הסם במהלך הטיול. בנוסף לכך, השימוש האמפירי בטיפולוגיה של Cohen (1979) מאפשר גם את בחינת הטיפולוגיה התיאורטית במהותה, שמהווה אבן דרך בחקר החוויה התיירותית, והתאמתה למקרה לימוד ייחודי.

חלקו השלישי של המחקר מבקש לבחון את תודעת הסיכון של תיירים שנטלו סמים במהלך טיולם, את ההיבטים המרכזיים המבנים את חששותיהם, ואת דרכי ההתמודדות של

התיירים. בחינת פעילותיה של 'הרשות למלחמה בסמים' מעלה שההנחה העומדת בבסיסן היא כי הגברת המודעות לסיכון הכרוך בשימוש בסמים במהלך הטיול, תמנע מתיירים רבים ליטול סמים במהלך טיולם. בהקשר זה, המחקר שופך אור על תודעת הסיכון הקיימת בפועל בקרב תיירי הסמים וממליץ בהתאם על דרכי פעולה אפשריות.

2.1 תיירות סמים

חקר השימוש בסמים במדעי החברה נדון בהרחבה תחת מסגרת מחקר המכונה 'הסטייה החברתית' (גוד 2002). אחת הדרכים המקובלות לבחינת סטייה חברתית נגזרת מתיאוריית התיוג אשר מגדירה פעולה כסטייה בהתאם ליחס של אנשים אחרים אליה, ולא על ידי סיווג פעולה מסוימת ככזאת (Becker 1963). במילים אחרות ניתן לטעון כי ההקשר החברתי בו מבוצעת פעולה מסוימת יקבע אם פעולה זו תחשב לסטייה אם לאו. תיירות נחשבת קונטקסט חברתי ייחודי, כיוון שהפרט תלוש, לכאורה, מהחברה אליה הוא משתייך לתקופת זמן מוגבלת בה הוא משוחרר מהערכים והנורמות השולטים בחייו (Turner and Ash 1975). בהקשר זה, מעניין לציין כי האנלוגיה בין המחקר על סטייה חברתית לבין המחקר בשדה התיירותית נידונה במחקר התיירות גם בהקשרים מתודולוגיים (Urry 1990; Ryan and Kinder 1996). Urry (1990:2) טוען כי חקר התיירות מקביל לחקר הסטייה החברתית מאחר ובשניהם נבחנות פעולות חריגות שיש בהן כדי להאיר על 'הנורמלי'. הקבלה זו נשענת על ההנחה כי התייר מעז לנקוט בפעולות חריגות ושונות משגרת חייו, בגלל ריחוקו הפיזי ממקום מגוריו ומהחברה המכתיבה לו נורמות התנהגות במקום מגוריו. אם לקבל הנחה זו הרי שניתן לטעון כי דינו של שימוש בסמים בתיירות איננו כדינו של שימוש בסמים בשגרת חייו של אותו אדם. טענה זו מעלה שאלה קונספטואלית הנוגעת למסגרת התיאורטית בה צריך להתקיים הדיון על תיירות סמים. מצד אחד ניתן לטעון כי חקר השימוש בסמים בתיירות צריך להיות חלק מהמחקר על סטייה חברתית, כמקובל במחקר העוסק בשימוש בסמים. מצד שני ניתן לטעון כי יש לבחון את השימוש בסמים בתיירות במסגרת החריגה מהנורמלי המאפיינת את מכלול התנהגויות התייר במהלך הטיול. המחקר הנוכחי אינו מתיימר לפתור שאלה תיאורטית זו, אך זה המקום לציין כי הוא נערך כמחקר בתחום התיירות ולא כמחקר בתחום הסטייה החברתית.

תופעות תיירותיות נוספות בעלות נקודות ממשק עם תחום הסטייה החברתית הם תיירות המין, שתסקר בהמשך, וסוגיית ההימורים בתיירות (Roehl 1994; Long 1996). על אף קווי הדמיון הרבים הקיימים בין תיירות המין (sex tourism) לבין תיירות סמים, זוכה זו הראשונה לסיקור נרחב ומעמיק בספרות בתחום התיירות. המחקרים בתחום תיירות המין הם מגוונים, ניתן למצוא ביניהם מחקרים אתנוגרפיים ומחקרים כמותיים שמגיעים מתחומי מחקר שונים כגון סטייה חברתית, היבטי צריכה, תפיסות סיכון, יחסי תייר-זונה, סוגיות בזרות העצמית של תיירי

המין ועוד. (Cohen 1982; Gay 1985; Hall 2002; Herold, Garcia, and DeMoya 2001;)
(O'Connell 1996; Oppermann 1999; Mulling 2000; Wicknes 1997).

בניגוד לתיירות המין, ניתן למצוא מספר מצומצם של מחקרים העוסקים ישירות בתופעה של תיירים המונעים על ידי סם (de Rios 1994; Korf 1994; Valdez and Sifaneck)
(1997; Sellars 1998; Westerhausen 2002). כמו כן, לא נמצא מחקר כוללני שסוקר את התופעה בכללותה או מחקרים המספקים מסגרת תיאורטית מתאימה לחקר התופעה. בניסיון להסביר את העדרם היחסי של מחקרים בנושא ניתן להעלות מספר השערות הקשורות לשדה המחקר, לחוקרים עצמם, למושא המחקר ולאוכלוסיית המחקר. ראשית, בכדי שיהיו מחקרים על תופעה חברתית היא צריכה להתגבש, להיות מזוהה על ידי חוקרים ולהיחקר. ניתן לשער כי תופעת תיירות הסמים, כפי שתוצג ביתר פרוט בהמשך העבודה, התגבשה במרביתה רק בשנים האחרונות. שנית, המחקר בשדה התיירות הוא מחקר צעיר, ולכן אין בו כיסוי נרחב למגוון הסוגיות הקשורות בו, קל וחומר לסוגיות שוליות לכאורה כמו תיירות סמים. אפשרות שלישית להיעדר המחקר היא כי יתכן וסוגיית השימוש בסמים מהווה מושא מחקר בעייתי למחקר שכן היא סוגייה בעייתית מבחינה ערכית. בנוסף לסיבות הקשורות במושא המחקר ובחוקרים יתכן והסיבה להיעדרותם של מחקרים על תיירות הסמים נעוצה בתיירי הסמים עצמם. מתוך העבודה עם תיירי סמים ניתן לומר כי הם אינם מעוניינים לחשוף עצמם מחשש לתיגום כסוטים או מחשש הקשור לבעיית החוקיות הכרוכה בשימוש בסמים. כל אלה יכולים להסביר, אף אם באופן חלקי, את המחסור היחסי של מחקרים בנושא.

בחקר התיירות מוזכר השימוש בסמים בעיקר בהקשרים של תיירות לא ממוסדת הכוללת

תרמילאות, טרמפיסטים ונוודים (Cohen 1972, 1973; Elsrud 2001; Loker 1993; Loker-)
Murphy and Pearce 1995; Mevorach 1996; Pearce 1990; Riley 1988; Scheyvens
(2002; Uriely, Yonay and Simchai, 2002). מחקרים אלה מתמקדים בסוג מסוים של תיירים לא ממוסדים ומציינים את השימוש בסמים, באופן אנקדוטלי בדרך כלל, כאחד המאפיינים של אוכלוסיית המחקר. מלבד סוג זה של אזכורים לשימוש בסמים בתיירות ניתן למצוא מספר מצומצם של מאמרים שדנים בסמים כמוטיבציה עיקרית לטיול. למשל, de Rios (1994) מנסה לתת הסבר תיאורטי למניעי תיירי סמים מערביים המגיעים לאמזונס על מנת להתנסות במרקחת סמים מקומית המכונה איהאוסקה (ראי/ה עמ' 51). לדעתה, ההסבר למניעי התיירים קשור לתחושת הניכור של התיירים לחייהם בשגרה כמו גם לחוסר האותנטיות בחיים בעידן הפוסט-מודרני במדינות המערביות המתועשות. לטענתה, הסם נתפס כמוצר המעניק חוויה רוחנית

מעמיקה וכך הוא מתואר במגאזינים של העידן החדש (new age) בארצות הברית ובאירופה. מחקרה של de Rios (1994) כתוב בנימה ביקורתית כלפי המקומיים וכלפי התיירים כאחד וממחיש את רעיון "האותנטיות המבוזמת" המקובל בחקר התיירות (MacCannell 1973,1976). בהקשר זה, המקומיים מואשמים על ידה בשימוש ציני בדימוי הרוחני של הסם בהבטיחם על גבי 'ברושורים' צבעוניים חוויה אותנטית של גילוי עצמי במעבה הג'ונגל. מצד שני, מוצגים התיירים כמי שעושים שימוש לא אותנטי בסם למטרות של חיפוש עצמי (de Rios 1994:6). כמו כן, לטענתה קבוצות התיירים שיוצאות אל הג'ונגל עושות זאת עם שאמן מתחזה, שכן המקצוע הפך נחשק בקרב המקומיים עם גילוי הפוטנציאל העסקי הטמון בעריכת טקסים לתיירים.

דוגמאות נוספות בהן מודגמת נסיעה בעקבות סמים נדונו במחקרים שעסקו בנסיעה למדינה הסמוכה למדינתו של התייר על מנת לרכוש סמים. Korf (1995,2000) מציין את הולנד כיעד מועדף עבור תיירי סמים ממדינות הסמוכות להולנד, שמגיעים לרכוש מריחואנה וחשיש בכ- 1000 בתי הקפה הפרושים ברחבי הולנד, ושבים למדינתם לאחר הרכישה. מחקר דומה שסוקר ביקורים מעבר לגבול למטרת רכישת סמים הוא של Valdez ו-Sifaneck (1997). במחקרם הם מתארים תופעה של קניית סמים ותרופות ממכרות בשתי עיירות גבול מקסיקאיות על ידי תיירים אמריקאים. מחקרם הוא אתנוגרפי בעיקרו ומתאר את תהליך רכישת הסם בעזרת מרשם רופא מקסיקאי ואת החזרה לארצות-הברית. בנוסף לכך, הם מסווגים את תיירי הסמים בעיירות המקסיקאיות לשלושה סוגים עיקריים קבוצת הצעירים שמתוארים כתלמידי קולג' (10%), קבוצת 'פריקים' צעירים שהופעתם היא נונקונפורמיסטית בעליל (8%) והקבוצה השלישית ועיקרית (82%) של מבוגרים שבדרך כלל מכורים לסמים. את תרומתו התיאורטית של מחקרם ניתן לזקוף להגדרה ראשונית שהם נותנים לתופעת תיירות הסמים (ראי/ה עמ' 9).

מחקר אתנוגרפי נוסף העוסק ביעד תיירותי מסוים מתמקד בקו-פנגן שבתאילנד. בספרו Beyond the Beach מציג Westerhausen (2002) את תופעת התרמילאות בדרום מזרח אסיה בכלל ובתאילנד בפרט. בספר מוזכרים אתרי תיירות שהפכו להיות מזוהים עם צריכה אינטנסיבית של סמים כדוגמת גואה שבהודו והאי קו-פנגן שבתאילנד. Westerhausen (2002) טוען כי אתרים אלה התחילו כחלק ממסלול הביקור של התיירים המערביים המעוניינים להתנסות בתת-תרבות אלטרנטיבית לחייהם במערב. מבחינה כרונולוגית לאחר משבר תיירותי שהתחולל בגואה בשנות השמונים הגיעו התרמילאים מגואה לקופנגן והביאו איתם את אורח החיים ההדוניסטי שכלל שימוש בסמים. עם התפתחות המוזיקה האלקטרונית במערב בסוף שנות השמונים, הפך הביקור

בקופנגן לביקור שמספק ותואם את סגנון החיים של אלה ששייכים או של המעוניינים להשתייך לתת-תרבות זו.

במחקר חדש יחסית, שבדק את השפעת המוזיקה האלקטרונית על פלח שוק התיירות של צעירים בבריטניה, נמצאו מספר נתונים הרלוונטיים למחקר זה (Sellars 1998). ראשית, מחקר זה קושר את באי המועדונים הצעירים עם שימוש בסמים. לפי הנתונים 97% מבאי המועדונים הצעירים בבריטניה התנסו בסם לא חוקי, המחקר המתבסס על סקר מקיף שנערך בבריטניה על תרבות הרייב (Campbell 1997). המחקר מצביע על קשר בין שימוש באקסטזי לתרבות המוזיקה האלקטרונית (1998:612). כמו כן, מניח המחקר כי התפתחותה של תת תרבות שחלק מרכזי בה הוא הסמים, יגרום לביקוש לחבילות תיור שיענו על דרישותיהם של 'אנשי המועדונים'. בנוסף לכך, Sellars (1998) מדגישה כי השימוש בסמים בהקשר של תרבות המועדונים נושא אופי חיובי מבחינת המשמעויות שמוצמדות לסם, כגון חיפוש אחר האושר. זאת בניגוד למשמעויות שליליות הנקשרות בדרך כלל לשימוש בסמים, כגון בריחה מהמציאות. חבילות נופש דומות לאלה עליהן מדברת Sellars (1998) ניתן לראות בנופשונים לאי איביזה שבספרד. מחקר השוואתי באיביזה משווה את צריכת הסמים של נופשים בריטים באי לבין צריכת הסמים שלהם בשגרת חייהם כחלק מתרבות הפנאי שלהם (Bellis et al. 2000). ממצאיהם של Bellis ועמיתיו (2000) מצביעים על הבדל בין התדירות והמינון של צריכת הסמים בעת בילוי בבריטניה לבין צריכתם בעת החופשה באיביזה. כמו כן, ממצאיהם מאששים את הנחתה של Sellars (1998) כי השימוש בסמים כמוצר פנאי בבריטניה יוביל לצריכת דומה של אותם אנשים כאשר הם מטיילים. קשר זה בין פעילויות פנאי לבין פעילויות בתיירות נבדק בקונטקסט רחב על ידי חוקרים שונים.

בחינת מחקרים המתמקדים בקשר שבין פנאי לתיירות מראה כי ניתן לטעון לקשר המשכי הקיים בין פעילויות פנאי לבין אותן פעילויות בתיירות כאשר מדובר בפעילויות מכוונות הנאה (Carr 2002; Clark and Clift 1994). Carr (2002) ממחיש את טענתו בעזרת סקירת מחקרים בהם נמצא כי צריכת אלכוהול, קיום יחסי מין, וצריכת סמים גדלים כאשר הפרט מטייל (Clark and Clift 1994; Ryan and Robertson 1997; Josiam, Smeaton, Hobson and Dietrich 1998). במילים אחרות, הסטטוס של הפרט כתייר, מגביר את השימוש בסמים בזמן הטיול, במקרים בהם הפרט תופס את השימוש בסמים כשימוש מהנה. לדוגמא, מחקרם המקיף של Josiam ועמיתיו (1998) בוחן את הקשר בין שלושת המשתנים: סמים, אלכוהול ומין, לבין תיירות לפנאי. מחקרם מתמקד בדפוסי התנהגות של סטודנטים במהלך טיול חופשת סמסטר בארצות הברית. הסטודנטים נשאלו לגבי מינון צריכת הסמים בחופשה בהשוואה לחודשים שקדמו

לחופשה, ולגבי מגוון הסמים אותם הם צרכו בחופשה בהשוואה לשימוש של סמים בשגרה. הממצאים הראו כי בקרב מרבית הסטודנטים (50.3%) גדל מינון הסמים בהשוואה לשגרה ובקרב כשליש מהנשאלים דיווחו על מינון דומה של סמים מבחינת הכמויות הנצרכות. לגבי סוגיית צריכת סמים חדשים במהלך החופשה רק 12.9% דיווחו על צריכת סמים חדשים במהלך החופשה ומרבית הסטודנטים העידו כי לא ניסו סמים חדשים במהלך חופשתם.

בנוסף למחקרים שבחנו את סוגיית השימוש בסמים כמניע בטיול של תיירים ברחבי העולם, ניתן להצביע על התייחסות נוספת לתופעת תיירות הסמים במחקרים שונים המתמקדים בתרבות הרייב (rave) בישראל. לאון (1998) חקר את תופעת 'מסיבות האסיד' שהפכה פופולארית בשנים האחרונות בישראל. אחד ממצאיו היה כי חלק ניכר ממשתתפי המסיבות התנסו לראשונה בסמים במזרח אסיה או בדרום אמריקה. בנוסף ללאון (1998), פרסמו בן דב (1998) ושם שאול (1999) מאמרים לעיתונות הנוגעים לתת-תרבות הרייב ולנגזרת העולה ממנה: השימוש בסמים. מסיכום פרסומיהם של בן דב, שם-שאול ולאון עולים מספר ממצאים. ממחקריהם עולה כי תרבות הרייב היא תרבות בה למוזיקה האלקטרונית תפקיד מרכזי, והיא החלה מתפתחת בחופי גואה בתחילת שנות השמונים על ידי תיירים ששהו באזור. המוזיקה האלקטרונית החלה מתפשטת ברחבי הודו ותאילנד והגיעה למערב בקיץ 1988 המכונה 'קיץ האהבה'. במהלך קיץ זה החלו לרקוד לצלילי מוזיקה זו באנגליה וחופי האי איביזה שבספרד (בן דב 1999). ככל הנראה באותה שנה החל הייצור ההמוני של האקסטזי לצורכי ריקוד ופנאי, כל זאת עוד בטרם נכנס הסם לפקודת הסמים ברב מדינות העולם. עיקר הצרכנים של הסם ושל המוזיקה היו אותם תיירים/תרמילאים ששבו ממזרח אסיה. מאותו קיץ החלה להתהוות תת-תרבות הרייב, שאופיינה בעיקר במוזיקה האלקטרונית ובצריכת סמים, במערב אירופה, בארצות הברית, ביפן, באוסטרליה ובישראל (שם שאול 1999). את המוזיקה האלקטרונית, המאפיינת תרבות זו, ניתן לחלק באופן גס לשני סוגים עיקריים, האחד מוזיקה לאירועים בטבע המכונה "טרנס" (trance), והשני מוזיקה למקומות סגורים המכונה "האוז" (house).

סיכום ממצאי סקירת הספרות עד כה מעלה מספר נקודות מרכזיות בנוגע לשימוש בסמים במסגרת תיירותית. ראשית, מחקרים שונים על תיירים לא ממוסדים מזכירים שימוש בסמים כחלק מן החוויה התיירותית. שנית, קיימים מחקרים ספורים העוסקים ישירות בתיירות שהמוטיבציה המרכזית בה היא נגישותו של סם ביעד התיירותי (de-Rios 1994; Korf 1995;). שלישית, נמצא קשר חיובי בין שימוש בסמים בפנאי לצורכי הנאה לבין שימוש בסמים בתיירות (Carr 2002; Josiam et al. 1998). ולבסוף ראוי

לציין את המגמה העולה של עיסוק בתת-תרבויות מערביות – תרבות הרייב (rave) ותנועת העידן החדש (new age), והקשר שלהן עם תיירות סמים (לאון 1998; בן דב 1999; שם שאול 1999). סקירת הספרות מעלה את הצורך במחקר מקיף שיציג וינתח את תופעת תיירות הסמים. ראשית, לוקה המחקר העכשווי בהגדרות הקיימות לתופעת תיירות הסמים. שנית, יש צורך למפות את שוק תיירות הסמים מבחינת האירועים, המקומות והסמים הרלוונטיים, על מנת לקבל תמונה כוללת על התופעה. שלישית, אין בנמצא תיאור סובייקטיבי של התופעה על ידי תיירי הסמים עצמם, דרכו יהיה ניתן לשפוך אור על מניעיהם וחששותיהם הקשורים לצריכת סמים בטויל.

2.2 הגדרות

Valdez ו-Sifaneck (1997) מציעים הגדרה לתופעת תיירות סמים: "תופעה בה אנשים נמשכים אל אתר מסוים כתוצאה מנגישות של סם באתר" (1997:880). הגדרה זו לוקה במספר נקודות אך מהווה נקודת התייחסות טובה עבור ההגדרות השונות המוצעות במחקר זה. בחלק זה של המסגרת התיאורטית מוצגת הרחבה להגדרתם, כמו כן מוצעות הגדרות נוספות שנמצאו רלוונטיות לחקר התופעה. ראשית, בהגדרתם את התופעה כוללים Valdez ו-Sifaneck (1997) רק אפשרויות בהן תייר סמים נחשף לנגישות לסמים בטרם הגיע ליעד. הגדרה כזו של התופעה איננה מספקת את צרכי המחקר הנוכחי. לפיכך מוצעת הגדרה חלופית לתופעה, לפיה תיירות סמים היא *תופעה בה תיירים צורכים סמים במהלך טיולם*. שנית, בהתייחס לסמים, לוקה הגדרתם בכוללניות יתר מאחר והיא כוללת חומרים שאינם רלוונטיים למחקר זה. בחיפוש אחר הגדרות למונח סמים נמצאו מספר לא מבוטל של הגדרות, כאשר רובן מתמקדות בהיבטים רפואיים או/ו טיפוליים. הגדרתו של Dixon (1998) נמצאה רלוונטית ביותר למחקר זה: "חומר הנלקח על ידי משתמש שלא למטרות רפואיות, במטרה לחוות השפעות נפשיות או פיזיות". לצורך מחקר זה, יכללו תחת הגדרה זו הסמים הבאים: קנביס ותוצריו, אקסטזי, חומצה ליסירגית (LSD), DMT (איהאוסקה), פטריות הזיה, סן-פדרו (*Trichocereus pachanoi*), דאטורה, פאיוטה, קוקאין וספידים. הקריטריון המאפיין את הסמים הכלולים ברשימת הסמים של עבודה זו קשור לנורמות הקיימות ביחס לשימוש בו בארץ המוצא של התייר או בארץ המארחת. בהקשר זה, סמים 'מתורבתים' כמו אלכוהול וקפאין, מצליחים לייצר תיירות סביבם ביעדי תיירות שונים שאינם מעניינה של עבודה זו (Brenes and all 1997; Charters and Ali-Knight 2002). לצורך מחקר זה יחשבו סמים למתורבתים אותם סמים שתרבות הייצור והצריכה שלהם קבלה בתרבות המערבית קונוטציה חיובית ואינה מתויגת כסטייה על פי רב.

הגדרה נוספת שמוצעת במחקר זה עונה לשאלה מיהו תייר הסמים? הגדרת תייר הסמים

נשענת על הגדרת 'המבקר' של ארגון התיירות העולמי IUOTO (מתכונתו הראשונה של WTO¹):

The term "visitor" describes any person visiting a country other than that in which he has his usual place of residence, for any reason other than following an occupation remunerated from within the country visited. This definition covers:

-*Tourists*, i.e. temporary visitors staying at least twenty-four hours in the country

visited and the purpose of whose journey can be classified under one of the following

heading: (a) leisure (recreation, holiday, health, study, religion and sport),

(b) business, family, mission, meeting.

- *Excursionists*, i.e. temporary visitors staying less than twenty-four hours in the country visited (including travelers on cruise ships).

(IUOTO 1963:14 quoted in Leiper 1979:393)

הגדרה זו מבחינה בין תייר (tourist) ומטייל (excursionist) על פי קריטריון המתייחס למשך שהותם היעד הטיול. התייר (tourist) הוא מבקר זמני ששוהה לפחות 24 שעות במדינה בה אינו מתגורר, על מנת לספק כל צורך מלבד חיפוש עבודה. והמטייל (excursionist) נשאר פחות מיממה ביעד בו הוא מבקר וכלולים תחת הגדרה זו גם הנוסעים בשיוט. הגדרות אלו הן אופרטיביות ומשמשות לצרכים של איסוף נתונים סטטיסטיים. שתי ההגדרות המרכיבות את המונח מבקר (Visitor) רלוונטיות לצורכי מחקר זה, שמתייחס לתיירי סמים ומבקרי סמים כאחד. מטעמים פרקטים יעשה שימוש במונח תייר כשהכוונה היא גם למבקר וגם לתייר לפי הגדרות האו"ם.

תייר סמים הוא תייר שמודע לנגישותו של סם באתר התיירות וצורך את הסם במהלך

השהות באתר התיירות. ההגדרה מכוונת לכך שמרגע היוודע לתייר על נגישות הסם באתר

התיירות, חוויית הסמים בטיולו מתחילה. הגישה הפנומנולוגית המנחה את חלקו השני של פרק

הממצאים, השפיעה אף היא על כתיבת הגדרת תייר הסמים מאחר והעבודה מתחקה אחר חווית

הסם מרגע היוודע לתייר על הימצאות הסם, דרך השגת הסם ועד צריכתו. הגדרה זו כוללת גם

תיירים שלא ידעו על נגישותו של סם מסוים באתר התיירות בטרם יצאו לטיול, אך החליטו

להתנסות בסם לאחר שנודע להם על האפשרות לעשות כן. יש לתת את הדעת, כי על פי הגדרה

המוצעת תייר סמים הוא לא בהכרח תייר שהמניע היחיד לטיולו הוא צריכת סמים ביעד הטיול.

---

¹ World Tourism Organization – ארגון התיירות העולמי מייסודו של האו"ם.

בהקשר זה, קיימת קשת רחבה של תיירים העונים להגדרה של תייר סמים, וניתן להבחין ביניהם על פי מידת מרכזיותו של הסם בטיול. את מרכזיותו של הסם כמוצר עבור תייר הסמים ניתן להסביר על ידי הקבלה למחקרים בתחום תיירות יין (Charters, S. and Ali-Knight 2002), תיירות ספורט (Green and Chalip 1998) ותיירות מין (Mullings 2000), בהם למוצר תפקיד מרכזי בתכני הטיול. בסוגי תיירות אלה נבנה תוכנו של הטיול סביב המוצר ולפיכך הם דוגמאות קיצוניות לטיול שתוכנו ממוקד בעיקר סביב מוצר תיירותי מסוים. באופן דומה גם תיירי הסמים עומדים על ספקטרום שבקצהו האחד נמצאים תיירים שהסם הוא עבורם מוצר מרכזי בטיול מול אלה שהסם הוא עוד מוצר תיירותי שיש למקום להציע. על מנת להמחיש את הרעיון על מרכזיותו של המוצר המשתנה בין תייר לתייר, ניתן להשתמש בהבחנה שעשה Cohen (1974) בין תייר 'במשרה מלאה' לתייר 'במשרה חלקית'. Cohen (1974) מבחין בין ה-Full tourist ו-Part-tourist בהגדרתו את התייר. 'התייר במשרה מלאה' הוא התייר המתכנן את טיולו כך שיחווה את החוויה התיירותית האולטימטיבית במשך כל זמן הטיול. התייר במשרה חלקית מחלק את זמנו בטיול בין תיירות ובין מניע מרכזי אחר בטיול כמו תיירות מרפא, תיירות כנסים, חילופי סטודנטים וכיוצא באלה. ניתן להשאל הבחנה זו לתיירות הסמים ולטעון כי קיימים תיירי סמים במשרה מלאה ותיירי סמים במשרה חלקית. הראשונים הם אלו שהסמים מהווים עבורם מניע מרכזי בטיול וחלק מרכזי בחוויית הטיול. ואילו תיירי הסמים במשרה חלקית הם אלה שהסם הוא רק חלק ממכלול מניעים וחוויות המאפיינים את טיולם. לסיכום רעיון זה ניתן לומר כי הסם בדומה להמון מוצרים תיירותיים אחרים נצרך על ידי תיירים שונים במינונים שונים.

תיירות סמים כוללת בתוכה התייחסות אל אירועי סמים ומתחמי סמים שמצריכים אף הם הגדרה תיאורטית. אירוע סמים מוגדר ככל אירוע מתוכנן בו צפוי שימוש בסמים, ובו השימוש בסמים הינו מוקד, או אחד ממוקדי האירוע. הדגש בהגדרה זו הוא על תכנון האירוע, הווה אומר שהתארגנות ספונטנית, לצורך מחקר זה, אינה נחשבת אירוע סמים (ראה/י הרחבה בעמ' 30). מתחמי סמים מוגדרים בעבודה זו כמרחב תיירותי המזוהה עם שימוש בסמים על ידי התיירים השוהים בו (ראה/י הרחבה בעמ' 36).

2.3 החוויה התיירותית

חלקו השני של המחקר מתמקד בחוויית הסמים בטיולם של תיירי הסמים. לפיכך, מוצגת להלן התפתחות המחקר בנושא חקר החוויה התיירותית. עוד מראשית התהוותו של מחקר התיירות ניסו חוקרים לתת הסברים שונים הנוגעים למהות החוויה התיירותית, על ידי בדיקת מניעיה ומאפיינים נוספים הקשורים בה. שתי הגישות העיקריות ששלטו במחקר יוצגו להלן. גישה אחת

ראתה בתיירות פעילות של פנאי ונופש שתכליתה לשמש פסק זמן מחיי השגרה. היא הוצגה באור חיובי על ידי חלק מן החוקרים שראו בתיירות פעילות פונקציונאלית שנועדה לשמר את הסדר הקיים בחברה (Gross 1961). מנגד היו שראו את אותו פסק זמן באור שלילי מתוך הנחה כי הוא תוצאה ישירה של ניוון החברה המערבית הנשלטת על ידי ערכי הקפיטליזם. Boorstin (1964), אחד מנושאי הדגל של אותו 'זרם שלילי', טען כי התייר האמריקאי הוא שיקוף למצב החברה בה הוא חי: הוא שטחי, אינו מחפש משמעות ואינו מתעניין באמת בתרבות בה הוא מבקר. Boorstin (1964) טבע את המונח "ארועים לכאורה" (pseudo-events), כאחד המאפיינים הבולטים של החוויה התיירותית, וכיוון בכך לחוסר האותנטיות של החוויה התיירותית.

גישה אחרת לבחינת החוויה התיירותית רואה בתיירות נטישה זמנית של התרבות המקומית ומוסכמות חברתיות המאפשרת לתיירים לחיות לזמן מוגבל ללא הנורמות הקיימות בחברתם, ולבחון אותן במהלך הטיול (Turner and Ash 1975). בהמשך לגישה זו, חוקרים אחרים סבורים כי היציאה מהסביבה המוכרת, מבטאת את החיפוש של האדם אחר החדש והשונה. למשל, MacCannell (1976, 1973) מדגיש במחקרו את החיפוש הכנה אחר חוויה אותנטית, כאשר חיפוש זה הוא האבן השואבת לשאר המניעים לצאת ולטייל. רעיונו של MacCannell (1976) נשען על ההנחה כי האדם מאמין כי האותנטיות נמצאת אצל האחר ולא בחייו שלו. MacCannell (1976) מבקר את Boorstin (1973) על גישתו המתנשאת כדבריו, וטוען כי אין לשפוט את התייר על שאינו מצליח תמיד להתחקות אחר אותה אותנטיות. יחד עם זאת, הוא מסכים עם Boorstin (1964) כי התייר לא תמיד מקבל חוויה אותנטית בטיול ומקבל בפועל אותנטיות שמבוימת על ידי המקומיים לכבודו (staged-authenticity).

ניתן להניח כי החוויה התיירותית של כל תייר מושפעת גם מן המניעים שלו לצאת לטיול. מכיוון שאין מחקרים רבים העוסקים במניעי תיירי הסמים, נבדקו מהם ההסברים המקובלים במחקר למניעי כלל התיירים. נמצא כי גם כאן קיימות מגוון דעות שחלקן, הרלוונטיות למחקר זה, יוצגו להלן. בדומה ל-Boorstin (1964) חוקרים רבים מקשרים את התיירות לצידה האפל של המודרניות. Wang (1999:19), למשל, מחלק צד זה של המודרניות לשתי קטגוריות: 'הרעות הקשות' ו'הרעות הרכות' (hard/soft evils). הרעות הקשות הן העוני והסבל והרעות הרכות הן הניכור, המתח והמונוטוניות הכרוכים בחיים המודרניים. התיירות מוסברת על ידי מספר חוקרים כבריחה זמנית מאותן רעות רכות שיש בחיים המודרניים, או במילים אחרות התיירות היא כלי לשינוי הסטטוס קוו שבשגרת החיים המודרניים (Boorstin 1964; Turner and Ash 1975; Wang 1999).

מניע נוסף של התיירים הוא היכולת להגשמה עצמית בעת הטיול, האדם מביע את עצמו בתיירות על ידי בחירת סגנון חיים הנוגד את חייו בשגרה (Lett 1983; Wang 1999). חקר פעילויות התייר יכולים להאיר על חיי השגרה שלו, וחיי השגרה יכולים להאיר על מניעי התייר, המקום אליו נוסע התייר, הדרך בה הוא בוחר לטייל והתוכן שהוא יוצק לטיול. ההנחה הנמצאת בבסיסה של גישה מחקרית זו היא כי בחיים המודרניים לא תמיד יכול האדם לחיות את חייו כפי שהוא רוצה כתוצאה מאילוצים שונים הנגזרים מהחיים במערב, ואילו בתיירות חופשי האדם להביע את רצונותיו ודחפיו המדוכאים. MacCannell (1976) מקצין רעיון זה ורואה בתיירות את יצר המהפכה הקיים באדם או במילים אחרות את הרצון לשנות את סדר חייו הקבוע. ברם, בניגוד למהפכות חברתיות בעבר, שהתאפיינו בשינוי קבוע ויסודי של העקרונות עליהן מושתתת החברה, תיירות היא שינוי זמני של סדרי החברה בחיי התייר. במילים אחרות יצר המהפכה עבר סובלימציה והאדם המודרני מסתפק בשינוי זמני של סביבת חייו. לכן, טוען MacCannell (1976), מדינה מערבית צריכה לפתח את העיסוק בתיירות של אזרחיה, על מנת לאפשר 'הוצאת קיטור' ובכך למנוע מהפכות חברתיות ולשמר את מבנה החברה הקיים.

חוקרים אחרים מנסים לתאר את מניעי התייר באופן יותר סכמטי וכוללני של כוחות דוחפים ומושכים (Crompton 1992; Pizam and Mansfeld 1999). כוחות דחיפה מניעים את התייר לצאת משגרת חייו, ופועלים מהבית החוצה. בעוד כוחות משיכה נמצאים באתר התיירות עצמו ומהווים מוקד אטרקטיבי לתייר. בחלוקה כוללנית זו ניתן למצוא משתנים סוציולוגיים ופסיכולוגיים כאחד: ניכור, למשל, מהווה כח דחיפה, והאותנטיות באתר התיירות מהווה כח משיכה. הבחנה זו תעזור בחלק הבא של המסגרת התיאורטית בו מוצגת הטיפולוגיה של Cohen (1979) לחוויה התיירותית. לצד הסברים כוללניים לחוויית התיירות מדגיש Cohen (1979) את הרעיון כי לתיירים שונים מניעים שונים. מגוון ההסברים המנסים לבחון את מניעי התיירים מציירים את חוויית התיירות כחווייה המורכבת מפסיפס של רצונות וצרכים המוצאים את ביטויים בתיירות. בהקשר של מחקר זה, עולה השאלה האם ניתן לראות בתיירות סמים אפיק לביטוי מגוון המניעים שנסקרו לעיל, או שמתנקזים בה צרכים ייחודיים כמו בריחה או הנאה בלבד.

הגישות הכוללניות שאפיינו את הניסיון לבחון את חוויית התיירות זכו להתייחסותו של Cohen (1979). טוען כי אין לראות בה- בחוויה התיירותית- חוויה מונוליתית כפי שהוצגה על ידי Boorstin (1964) ו MacCannell (1976). טענתו נשענת על הרעיון כי אנשים שונים מטיילים מסיבות שונות, וכל תייר מעניק לחוויה משמעויות שונות. כתוצאה מכך, מציע Cohen (1979) טיפולוגיה בת חמישה מצבים היוצאת מתוך גישה פנומנולוגית, ולפיכך מדגישה את חוויית

הסובייקט ולא מתמקדת בתיאור מאפיינים אחרים של התופעה (Luckman 1978). את הפנומנולוגיה בתיירות ניתן לראות כפרספקטיבה אקולוגית הרואה בתייר כמרכז מערכת שבא ממופות החוויות בטיול. מטרתה היא לתאר מבנה אוניברסלי של החוויה התיירותית מתוך אוריינטציה סובייקטיבית. הטיפולוגיה של Cohen (1979) משמשת במחקר זה כלי אנליטי לחקר חוויותיהם של תיירי הסמים. לפיכך, מוצגת להלן המסגרת התיאורטית עליה נשענת הטיפולוגיה וחמשת מצבי החוויה של החוויה התיירותית לפי Cohen (1979).

חמשת המצבים נעים על ציר שבקצה אחד שלו נמצא החיפוש אחר הנאה בלבד, ובקצהו השני חיפוש אחר משמעות אצל האחר. התייחסותו של Cohen (1979) אל חיפוש המשמעות בטיול היא במונחים של חיפוש אחר מרכז רוחני, קרי אוסף של נורמות וערכים מקודשים הקיימים בכל חברה (Eliade 1969; Turner 1973). באופן כללי יותר ניתן לאפיין את החוויה התיירותית, לפי Cohen (1979), בעזרת בחינת החיבור אל המרכז הרוחני בארצם של התיירים מצד אחד ובעזרת החיפוש אחר מרכז חלופי בתרבות המקומית אליה נחשף התייר בטיולו.

המצב הראשון בטיפולוגיה של Cohen (1979) הוא מצב הנופש, שמשמו ניתן ללמוד כי מדובר בחוויה בעלת מכוונות לבידור ולהנאה. מצב זה נובע בדרך כלל מהצורך לנוח מלחצי היומיום, על מנת להירגע ולחזור עם כוחות מחודשים לחיים מלאי משמעות ביומיום. המוטיבציה העיקרית לטיול מתבטאת בחיפוש אחר הנאה כמו עוד בידור של שעות הפנאי, בדומה לצפייה בהצגת תיאטרון או בטלביזיה. במצב הנופש התייר מחובר למרכז הרוחני בארצו, ומטרת הטיול היא לשבור את השגרה ולחדש כוחות לקראת החזרה לחיים בשגרה. גישה פונקציונלית דומה לזו ניתן למצוא אצל Gross (1961) שרואה בתיירות אמצעי לשבירת שגרה וחיידוש כוחות הנובעים מהחיים בחברה מודרנית-קפיטליסטית. במונחי דחיפה ומשיכה מצב הנופש מאופיין בעיקר בכוחות דחיפה, הדוחפים את התייר לצאת לנפש. המצב השני בטיפולוגיה של Cohen (1979) הוא מצב ההסחה. בדומה למצב הנופש גם מצב זה מתאפיין בחיפוש אחר הנאה בלבד, ללא חיפוש אחר מרכז רוחני אצל האחר. אך להבדיל ממצב הנופש, מצב זה מאופיין בחוסר חיבור למרכז הרוחני בחברה אליה שייך התייר. תחושת חוסר השייכות מתבטאת בציניות ואירוניה כלפי חיי השגרה, וגם בתחושת ניכור של התייר ל'מרכז' בחברתו. תיירים אלה אינם מאמינים בחיי שגרה שלהם אלא חיים אותם כי צריך. התיירות היא כלי שתפקידו להסיח את הדעת מהתסכול והשעמום המלווה את חייהם בשגרה. בדומה למצב הנופש גם מצב זה אינו מאופיין בחיפוש כנה אחר אותנטיות או משמעות עמוקה במהלך הטיול. הגורם המבדיל בין שני המצבים הוא החיבור למרכז בחייהם. בדומה למצב הנופש הכוחות הפועלים על התייר במצב ההסחה הם בעיקר כוחות

דחיפה. בדומה למצב ההסחה גם שלושת המצבים הבאים בטיפולוגיה מאופייניים בניכור למרכז ולחיים בשגרה. אך להבדיל ממצב ההסחה בשלושת המצבים הבאים המניע המרכזי בטיול אינו הנאה בלבד, אלא חיפוש אחר משמעות עמוקה.

המצב הבא במודל הוא המצב החווייתי (Experiential) בו נמצא התייר בתהליך של מודעות גוברת לחוסר החיבור שלו למרכז בו הוא חי, המלווה בחיפוש משמעות אצל האחר. יחד עם זאת, אין להם כוונה להצטרף למרכז רוחני אחר, והם מעוניינים רק לטעום מהאותנטיות. המצב החווייתי מתאים לרעיון המרכזי של MacCannell (1976) בהתייחסו למניעי התייר: החיפוש אחר האותנטיות. במצב זה ניתן לראות את רעיונו של MacCannell (1976) כי האותנטיות מצויה אצל האחר ולא בחיי השגרה בחיים בחברה המודרנית, והטיול הוא דרך להגיע ולגעת באותה אותנטיות. הכוחות הפועלים על התייר במצב זה הם בעיקר כוחות משיכה.

המצב הרביעי בטיפולוגיה הוא המצב הניסויי (Experimental). במצב זה מטיילים בעיקר תיירים שרמת הניכור שלהם בחברתם כה גבוהה עד שהחיפוש אחר מרכז אחר עלול להפוך לדרך חיים (נוודים למשל). במצב הניסויי מעוניין התייר בחיפוש אחר מרכז רוחני אחר, תוך נכונות להתנסות ולבדוק אימוץ ערכים ונורמות מהמרכז הקיים אצל האחר. כאמור, גם במצב זה קיים ניכור למרכז הרוחני בארץ המוצא של התייר ולמעשה לא קיים מרכז רוחני אליו מחויב התייר. המניע המרכזי בטיול של תיירים במצב זה הוא אותו חוסר מרכז המאפיין את חייהם, והחיפוש המתמיד אחר מרכז חלופי בחיי האחר. Cohen מציע כי מצב זה מאפיין פעילויות פנאי שונות כמו התעסקות במיסטיקה או נטילת סמים (1979:189).

המצב האחרון בטיפולוגיה נקרא המצב הקיומי. תיירים הנמצאים במצב זה מצאו ובחרו לעצמם מרכז רוחני רחוק מחברתם המקורית. אלה תיירים שחיים בחברתם בגלות רוחנית, כיוון שכבר מצאו את מרכזם מחוץ לחברתם המקורית. מסיבות שונות הם לא עוברים לצמיתות למרכז הרוחני החדש שלהם אלא מבקרים בו כתיירים קיומיים. דוגמאות למצב זה ניתן למצוא בטיולי שורשים של מהגרים לארץ מוצאם, או תיירים מערביים שהתחברו לאשראם בהודו, קיבלו עליהם את אורח החיים שם, ונוסעים לבקר ולחיות באשראם מידי שנה לתקופה מוגבלת. במצב זה הכוחות הפועלים על התייר הם בעיקר כוחות משיכה מצד המרכז הרוחני החדש שלהם.

הטיפולוגיה של Cohen (1979) תרמה רבות להבנה טובה יותר של מגוון החוויות התיירותיות. Yonay, Uriely ו-Simchai (2002) היו הראשונים להשתמש בטיפולוגיה של Cohen (1979) ככלי אמפירי לבחינת חווית טיול אצל תרמילאים ישראלים. במחקרם הם הראו כי החוויה התרמילאית מאופיינת גם היא במצבים שונים (נופש הסחה וכו') ואינה מונוליתית.

במחקרם הם זיהו מצב נוסף המאפיין את החוויה התרמילאית ואינו זוכה להתייחסות מעמיקה בטיפולוגיה של Cohen (1979). מן הראוי לציין שכבר בכתבת מאמרו מציין Cohen (1979) כי הטיפולוגיה אינה מכסה את כל המצבים וחסרה אפשרות של תיירים המוצאים את חייהם בארצם מלאי משמעות ופתוחים לקבל ולהתנסות בחיים אחרים במהלך טיולם. אנשים אלו שלא מצאו את מקומם בטיפולוגיה מכונים הומניסטים ודואליסטים. מצב זה מאפיין תיירים שחייהם מלאים משמעות בארץ מוצאם, ואינם סובלים מניכור ל'מרכז' בארצם. יחד עם זאת אותם תיירים מחפשים אחר משמעות עמוקה בטיולם ואינם מעוניינים בנופש בלבד. תיירים אלה יכולים למעשה לחיות עם מספר מרכזים ללא תחושת סתירה פנימית שאופיינית לתיירים הקיומיים.

ניתן לבחון את הטיפולוגיה של Cohen (1979) בעזרת שני ממדים, האחד הוא מיקומו של מרכז רוחני בארץ מוצאו של התייר והשני מתייחס למניעי הטיול (הנאה או חיפוש משמעות). השימוש האמפירי שיעשה בטיפולוגיה הזו במחקר הנוכחי מאפשר את ניתוח חוויותיהם של תיירי הסמים תוך הדגשת השונות שבין חוויות מכוונות הנאה לבין חוויות מכוונות משמעות. לסיכום, מצורפת טבלה שהוצגה במחקרם של Uriely ועמיתיו (2002), המציגה את הטיפולוגיה על ידי הבחנה בין שני המשתנים: מניעי הטיול וגישתם לחיים של התיירים בארץ מוצאם.

		מניעי הטיול	
		הנאה בלבד- כוחות דוחפים	חוויה עם משמעות- כוחות מושכים
החיים בארץ מוצאו של התייר	מזכרים	הסחה	חוויתי ניסויי קיומי
	נילי משמעות	נופש	הומניסטים

Uriely ועמיתיו (2002) מציעים ניתוח המבוסס על ההבחנה בין צורות וסוגים של תיירות. בהתייחסם לצורה של תיירות (Form of tourism) הם כוללים את המאפיינים המוחשיים הקשורים לטיול כגון אופן ההתניידות, תקציב, מקומות אכסון וכדומה. לעומת זאת, בהתייחסם למונח סוג של תיירות (Type of tourism) הם כוללים מאפיינים פחות מוחשיים של הטיול, כגון מניעים ומשמעויות שהתייר מעניק לחוויית התיירות. לאור הבחנה זו מעניין לציין כי למרות שתיירות וסמים מזכרים לרב בהקשרים של צורות טיול לא ממוסדות, תיירות סמים היא סוג של טיול מאחר וההגדרה של תיירי סמים המוצעת במחקר זה מתייחסת אל מניעי הטיול.

2.4 סיכון, תיירות וסמים

אחד הצרכים שהתיירות מספקת לתייר הוא הצורך ליטול סיכון בטיול (Goffman 1967; Krippendorf 1987; Shields 1992; Wickens 1997). בהקשרים פסיכולוגיים מיוחס הצורך ליטול סיכון לנטייה אישיותית המוגדרת כצורך לחפש אחר ריגושים תוך נטילת סיכונים פיזיים וחברתיים במטרה להשיג חוויה זו (Zuckerman 1988). בהקשר זה טוען Segal (1989), כי

² הטבלה לקוחה ומתורגמת מתוך מאמרם של Uriely, Yonai and Simchai (2002).

שימוש בסמים ובאלכוהול הפך לאפיק מקובל בקרב צעירים רבים בחברה המודרנית, המבקשים לספק את הצורך בריגושים. בהתייחסו לחברה בישראל, מוסיף Segal (1989), כי הצבא משמש חלופה לסיפוק צורך זה עקב הסיכון הכרוך בשרות הצבאי, ובכך מהווה חלופה לשימוש בסמים בקרב צעירים רבים בישראל לפני גיוסם לצה"ל. אם לקבל את טענתו של Segal (1989) כי הצבא מהווה חלופה לשימוש בסמים בקרב צעירים ישראלים לפני גיוס, ניתן לשער שלשחרור הסמוך מהצבא, המאפיין חלק לא מבוטל של המרוויינים תפקיד כלשהו בעיצוב תפיסת הסיכון ובצורך ליטול סיכון על ידי נטילת סמים במהלך הטיול.

מחקרים שעוסקים בסיכון נתפס בחקר התיירות מצביעים על היבטי סיכון שונים המעצבים את תפיסת הסיכון של התייר, ביניהם ניתן למנות את החשש מפגיעה פיזית, החשש מהפסד כספי, החשש מפגיעה בתדמית האישית והחשש מניצול לא יעיל של זמן (פוקס 2002; Wickens 1997; Lepp and Gibson 2003; Elsrud 2001). ניתן להניח שחלק מהחששות של תיירים בכלל מבנים גם את תפיסת הסיכון של תיירי הסמים. יחד עם זאת, חשוב לציין שלא קיימים מחקרים הבודקים באופן אמפירי את מרכיבי תפיסת הסיכון של תיירים הנוטלים סמים במהלך טיולם. בהקשר זה, יש להבחין בין הסיכון הקיים בתיירות לבין הסיכון כפי שהוא נתפס על ידי התיירים. על פי פוקס (2002): 'סיכון נתפס גבוה כולל את התוצאות הבלתי רצויות, מהן התייר היה רוצה להימנע כגון אי-שקט פוליטי, טרור, מחלות, שביתות צפיפות גבוהה, מזג האוויר...אי התממשות החלומות והפנטזיות הקשורות בטיול ותגובה שלילית מצד קבוצת ההשתייכות של התייר' (2002:7). למרות מגוון ההיבטים המרכיבים את הסיכון הנתפס של תיירים, סקירת הספרות מצביעה על שלושה גורמי על המשפיעים על תפיסת הסיכון בתיירות: מאפייני התייר, מאפייני המוצר וכוחות חיצוניים. בכוחות חיצוניים ניתן למנות את החוק המקומי, היגיינה וכדומה. מאפייני המוצר מתייחסים להיבטים כגון: עלות המוצר, אופן השימוש במוצר וכדומה. מאפייני התייר כוללים את ניסיון העבר של התייר בתיירות ובמוצר הספציפי. מחקרים שונים מראים כי גורם סיכון המשקף פגיעה פיזית בתייר הוא גורם שמשפיע בצורה המשמעותית ביותר על תפיסת הסיכון הכללית (פוקס 2002 ; Lepp and Gibson 2003).

מבחינה מתודולוגית חשובה ההבחנה בין הסיכון הנתפס בתודעת התייר לבין הסיכון הקיים בפועל, בעיקר אצל תרמילאים מאחר והם נוטים להדגיש היבטים של נטילת סיכון בטיולם כדרך מתהליך של הבניית זהותם כהרפתקנים. Elsrud (2000), שחקרה שבחנה את תודעת הסיכון של תרמילאים, טוענת כי במשך השנים הפך הסיכון לערך חיובי בחברה המערבית כתוצאה מהבניה חברתית, שבאופן עקבי הוקירה אנשים שנטלו סיכון. כתוצאה מכך, נוטים תרמילאים

ליטול סיכון ולספר אודותיו בהדגשה יתרה. לפיכך, ממליצה Elsrud (2000), כי בהתייחסות אל הנרטיב האוטוביוגרפי של תרמילאים, כפי שמשתקף בראיונות עומק למשל, יש להבחין בפער בין הסיכון הקיים בפועל לבין הסיכון כפי שהוא מוצג על ידי התרמילאים.

סוגיית תפיסת הסיכון של תיירים נדונה גם על ידי Goffman (1967), שחקר את תפיסת הסיכון אצל תיירים המהמרים בלאס-וגאס. בהקשר זה, יש לציין את ההקבלה האפשרית בין תופעת הימורים לתופעת השימוש בסמים מאחר ושניהן נושאות אופי של פעילות סוטה. Goffman (1967) טבע את המושג 'מקום לפעולה' (action space) בהתייחסו אל בתי הקזינו, אולמות ביליארד ופארקי הבידור בעיר כ'מקומות לפעולה' המיועדים להנאה, ריגושים והרפתקאות. במילים אחרות, יש לראות בהימור של תייר על שולחן הרולטה ראשית כל חיפוש אחר אותה 'פעולה' גרידא, ולזכירה במשחק חשיבות משנית בלבד. בסוף מחקרו הוא מציע כי תפיסה זו יכולה להוות הסבר גם לנטילת L.S.D, שנפוצה באותן שנים בארצות הברית (Hoffman 1983).

מחקרים אחרים מייחסים ליעדי טיול שונים תכונות המאפשרות ליטול בהם סיכון עקב התרופפותן של נורמות חברתיות במקומות אלה. בספרו Places on the margin מתייחס Shields (1992) אל מרחבי נופש כדוגמת חופי ים תיירותיים כ 'אזור לימנלי' (Liminal Zone). במרחבים אלו משוחרר התייר מהנורמות החברתיות ששולטות בחייו, ולכן הוא נוטה ליטול סיכון באזורים אלה. נטילת הסיכון מוסברת כתוצאה מהשהות באזור הלימנלי, וניתן לקשור אותה לאנונימיות ולחופש הנגזרים משהות במרחב תיירותי. טענה דומה לזו מציגים חוקרים שונים בהצביעם על המסגרת התיירותית כמסגרת חברתית ייחודית המאפשרת 'חופשה' גם מהנורמות השולטות בחיי התייר בארץ מוצאו (Turner and Ash 1975; Wang 2000; Wickens 1997). על מנת להבהיר רעיון זה, ניתן להשתמש בתיאוריית הפיקוח החברתי של Hireschi (1969), שגורסת כי החשש מפני סנקציות חברתיות הוא זה שמונע מהפרט להתנסות בפעילויות הנחשבות כסטייה בחברה בה הוא חי. ההנחה עליה מבסס Hireschi (1969) את טענותיו היא כי כל פרט בחברה רואה סטייה כלשהי בגדר פיתוי.

לסיכום, נטילת סיכון היא צורך שהמסגרת התיירותית מספקת לתייר בדרכים שונות. מבחינה פסיכולוגית נקשר הסיכון לנטייה אישיותית ואילו מבחינה סוציולוגית מודגש ההקשר החברתי כמשפיע על הנטייה ליטול סיכון. בהקשר זה, מחקרים בתחום התיירות מדגישים את הטיול כמסגרת המאפשרת לתייר ליטול סיכונים כתוצאה מהתרופפות ההשפעה של נורמות חברתיות במהלך הטיול. בנוסף לכך, יש להבחין בין הסיכון הקיים בפועל לבין הסיכון הנתפס

בתודעתו של התייר. בהקשר זה, יש לתת את הדעת כי בקרב תרמילאים קיימת נטייה לדווח בהדגשת יתר על הסיכון שהיה כרוך בטיולם, כחלק מתהליך של הבניית זהותם כהרפתקנים.

2.4 שאלות המחקר ומטרותיו

סקירת הספרות בתחום התיירות העלתה כי המחקר על תיירות הסמים איננו מפותח דיו וחסרה בו תשתית של ידע אמפירי כמו גם מסגרת תיאורטית לחקר אתרי תיירות סמים ולחקר תיירי הסמים. בהקשר זה, עבודה זו מהווה מחקר חלוץ בתחום תיירות הסמים בכך שהיא מספקת: הגדרות תיאורטיות לתופעה ומרכיביה שהוצגו בפרק המסגרת התיאורטית. פרק הממצאים עונה על מטרות נוספות שהמחקר מבקש להשיג בכל אחד משלושת הפרקים המבנים אותו. המטרה הראשונה של המחקר היא לספק מיפוי של שוק תיירות הסמים תוך חלוקת אתרי התיירות לטיפולוגיה תיאורטית המוצעת במחקר זה. בנוסף לכך, המחקר מבקש לבחון את התמודדותן של מדינות היעד אליהן מגיעים תיירי הסמים ולהמליץ על דרכי ניהול של אתרי תיירות סמים. מטרתו השנייה של המחקר היא לסווג, לבחון ולנתח את חוויותיהם של תיירי הסמים תוך זיהוי מגמות שונות שעולות מתוך הממצאים. בהקשר זה, המחקר בוחן האם ניתן לאפיין את חוויית השימוש בסמים בטיול כחוויה שטחית בלבד כפי שעשו זאת עד כה (Sellers 1998; Josaim et al. 1998) או שניתן למצוא גם תיירי סמים שמקשים משמעות בטיולם דרך השימוש בסמים. מטרה זו מושגת בעזרת שימוש בטיפולוגיה קיימת לחוויה התיירותית (Cohen 1979) שמאפשרת את סיווגן של החוויות לחמישה מצבים הנעים על ציר שבקצהו האחד חוויות מכוונות הנאה ובקצהו האחר חוויות מכוונות משמעות. מטרה נוספת של המחקר היא בחינת קיומה של תודעת הסיכון בקרב תיירי הסמים, שמושגת בעזרת בחינת ההיבטים המרכזיים המעצבים אותה. בהקשר זה מספק המחקר ידע אמפירי שעונה על השאלה האם חוששים תיירי הסמים מהעיסוק בסמים במהלך הטיול, ואם כן מהם מוקדי החששות שלהם וכיצד הם מתמודדים אתם? בהקשר זה, ההשלכות היישומיות של ממצאי המחקר עוסקות בשיפור דרכי הפעולה במערך ההסברה המיועד לתיירי סמים פוטנציאלים.

המחקר מבוסס על שיטת המחקר האיכותנית וכולל שימוש ב- 30 ראיונות עומק חצי מובנים, 4 תצפיות ו- 19 ראיונות לא פורמליים שבוצעו בין השנים 2000-2003. השיטה האיכותנית נמצאה הולמת את אופיו החלוצי של המחקר כמו גם את מטרותיו. בשל המחסור בתשתית של ידע בנושא תיירות סמים הייתה חשיבות רבה לקבלת סד נתונים עשיר, תכונה המאפיינת נתונים הנאספים בעזרת כלים איכותניים (Spradley 1979). השימוש בראיונות ככלי איסוף הנתונים הראשי נבע מרגישות הנושא הנבדק ומגמישות הראיון ככלי איסוף נתונים. בהקשר זה, האינטרמיות המאפיינת את הראיון האישי נמצאה כלי עזר יעיל לדיבוב המרואיינים שנשאלו על נושאים רגישים. בנוסף לכך, אופיו הכוללני של המחקר הצריך כלי איסוף נתונים גמיש שיותאם לכל מרואיינים בהתאם ליעד הטיול, לסמים הנצרכים וכדומה.

שתי סוגיות אתיות צפו ועלו בשלב איסוף הנתונים ולשתיהן נמצא איזכור בספרות המקצועית בנושא המחקר האיכותני. האחת מכונה בספרות 'הסכמה מדעת' (Howe & Dougherty 1993) והשניה מכונה 'אנונימיות הנחקרים' (Marshall 1992). 'הסכמה מדעת' (informed consent), מתייחסת לאפשרות שיש לכל נבדק במחקר להעריך בעצמו את כדאיות ההשתתפות במחקר ולהחליט אם ברצונו להשתתף בו. בראיונות העומק החצי מובנים הוקפד ליידע את כל המרואיינים על מטרות המחקר באופן כללי, אך עקב צורת העבודה במחקר האיכותני לא התאפשר ליידע את המרואיינים בוודאות לגבי תוצאות אפשריות אליהן שואף המחקר להגיע (Spradley 1979). בניגוד לגישה זו, בעת קיום ראיונות בלתי פורמליים ננקטה גישה שונה, בה לא נאמר למרואיינים כי הנתונים שהם מוסרים ישמשו לצורך מחקר. הסיבה לכך היא שבמהלך הראיונות הלא פורמליים לא התפתח דיון עמוק על נושאים אישיים או/ו רגישים, והראיון הלא פורמלי נסב בעיקר סביב פרטים אינפורמטיביים שהמרואיין סיפק.

סוגיה אתית נוספת שעלתה במהלך המחקר היא אנונימיות המשתתפים בראיונות, בראיונות הלא פורמליים ובתצפיות. באתיקה של המחקר הזכות לפרטיות מיושמת בעיקר על ידי השמירה על אנונימיות הנחקרים (Marshall 1992). דושניק ובן צבר יהושוע (2001) מציעות כי בשמירה על אנונימיות הנחקרים, יש להקפיד כי לא יהיה ניתן לקשר בין הממצאים לבין הנחקרים. ברם, לא ניתן להסתיר את יתר הפרטים כגון הקשר, זמן וכדומה, על מנת שלא לפגוע במהימנות המחקר. היבט נוסף של בעיית האנונימיות עלה בעת קיום הראיונות הלא פורמליים

עם סוחרי סמים ומבריחי סמים. במקרה זה ננקטה הגישה עליה ממליץ Marshall (1992), לפיה גם בדיווח של הנחקר על עברה על החוק או פגיעה בצד שלישי, למשל סחר בסמים, יש להקפיד על חסיון פרטיו של הנחקר.

אוכלוסיית המחקר

3.2

אוכלוסיית המחקר היא תיירי סמים העונים להגדרות המחקר, קרי תיירים שצרכו סמים במהלך ביקורם ביעדי תיירות סמים (ראה/י הרחבה בהגדרות המחקר). מטעמים מובנים, לא ניתן היה לאתר רשומות מפורטות של אוכלוסיית המחקר, כמו גם רישום מלא של סוגי הסמים ויעדי תיירות סמים. יחד עם זאת, בספרי מטיילים ניתן למצוא רמזים למקומות פוטנציאליים לביקור של תיירי הסמים (קאמינגס, פטרס ושות' 1995: 432; שיזף 1994: 94), נתונים אלה עזרו באיתור חלק מן המרואיינים. אי היכולת לאתר רשומות של אוכלוסיית המחקר היא זו שהכתיבה את הצורך בשימוש בשיטת הדגימה הלא הסתברותית.

שיטת הדגימה

3.3

כאמור, אין לאתר רשומות של אוכלוסיית המחקר ולכן לא ניתן ליצור עבורה מדגם מייצג, לכן שיטת הדגימה שנבחרה למחקר זה היא דגימה לא הסתברותית. דגימה לא הסתברותית היא שם כולל לאותן שיטות דגימה שאינן מתיימרות לייצג באופן סטטיסטי את אוכלוסיית המחקר. המדגם נערך בעזרת שתי שיטות שאינן הסתברותיות המכונות בספרות מדגם כדור שלג ומדגם מתנדבים. מדגם כדור שלג (snowball samplings) הוא כינוי לשיטה בה מסתמך המדגם על 'קבוצת מודיעים', מהם מקבלים שמות של אנשים שיכולים להתאים למדגם. שיטה זו מסתמכת על העובדה כי ניתן להגיע לחלק מאוכלוסיית המחקר, אך קיים קושי להגיע לרובם. יש לפרוץ את המחסום הראשוני שעוטף את אוכלוסיית המחקר, על ידי הגעה אל אותה קבוצת מודיעים. כך מתגלגל המחקר ככדור שלג, כאשר כל נחקר נותן פרטים על נחקרים פוטנציאליים נוספים מהאוכלוסייה. ההנחה בשיטה זו היא שלפרטים בתוך אוכלוסיית המחקר יש מידע על פרטים נוספים שחברים בקבוצה (Laumann and Pappi 1974). אחת הבעיות שעלולה לנבוע משיטת 'כדור השלג' היא הומוגניות המרואיינים. תייר סמים אחד, מפנה לתייר סמים שדומה לו הן מבחינת סוג הסם ומקום הטיול, והן מבחינת משמעות חווית הסמים ותפיסת הסיכון. ההתמודדות עם בעיה זו במחקר נעשתה בשני דרכים: שיטת המכסה ודגימה מנקודות מוצא שונות. שיטת המכסה (ביט-מרום 1986) הגבילה את שיטת כדור השלג על ידי קביעה כי תייר סמים שרואיין לא יפנה ליותר משני מרואיינים שצרכו את אותו סם באותו מקום. דגימה מנקודות מוצא שונות עזרה אף היא להשיג את הגיוון הנדרש מהמרואיינים.

שיטת הדגימה השנייה בה נעשה שימוש מכונה בספרות מדגם מתנדבים. שיטה זו מקובלת במחקרים הבודקים נושאים אינטימיים ורגישים, בהם קיים חשש לחוסר שיתוף פעולה מצד אוכלוסיית המחקר. ההנחה היא כי הענות של מתנדב לפניה כללית ולא אישית להתראיין למחקר, תקטין את ההסתברות להתנגדות וחוסר שיתוף פעולה במקרה של פניה יזומה. השימוש בשיטת המתנדבים נעשה בשלהי שלב איסוף הנתונים, על ידי תליית מודעות בקמפוסים ברחבי הארץ,

ובקרב קהילות סמים ברשת האינטרנט (ראה/י הרחבה בהמשך הפרק). ככל שעבר הזמן החיפוש אחר מרואיינים הפך להיות יותר בררני, עקב מיצוי מוקדם של אתרי תיירות סמים פופולאריים כדוגמת אמסטרדם. הבעיה המרכזית בשיטת המתנדבים מכונה בספרות 'self selection'. הכוונה היא לעובדה שהמדגם עלול להיות מוטה מפני שרק החלק שמעוניין להיחשף מאוכלוסיית המחקר נחשף. עובדה זו עלולה ליצור הטיה במדגם ובתוצאות, מה שמקטין, לכאורה, את תוקפם החיצוני של ממצאי המחקר.

3.4 ראיונות עומק חצי מובנים

בין השנים 2000-2003 נערכו 30 ראיונות עומק חצי מובנים עם תיירים אשר צרכו סמים במהלך טיולם. מרגע שנוצר הקשר עם המרואיין ועד קיום הראיון התפתחה מערכת יחסים בה ניתנה למרואיין הזדמנות להכיר את המראיין. לרובם המוחלט של המרואיינים היה חשוב לשמוע בפרוטרוט על מטרת הראיון, ועל ההכרות שיש לחוקר עם התופעה. היו מרואיינים שנערכו עמם מספר פגישות לא פורמליות על מנת לרכוש את אמונם ולהפיג חששות שונים עד מועד קיום הראיון, כאשר הדגש בפגישות אלו היה כי הראיון הוא לצורכי מחקר בלבד. בהקשר זה, החשש העיקרי שהועלה על ידי המרואיינים היה שמדובר בחקירה משטרתית סמויה. חשש נוסף שהביעו רב המרואיינים היה לאנונימיות שלהם ולחסיון פרטיהם לרבות שמם הפרטי ועיר מגוריהם. בפגישות שהתקיימו עם חלק מן המרואיינים לאחר הראיון ניתנה למרואיינים שהוקלטו ברשמקול הזדמנות לקחת את הקלטת אליהם, לאחר שזו תומללה ללא אזכור שמם. פגישת טרום ראיון הייתה חשובה גם על מנת לבדוק האם אכן מדובר בתייר סמים. כמו כן, לאחר פגישה כזו הייתה אפשרות להכין שאלות ספציפיות למקום הטיול ולסמים הרלוונטיים, וללמוד את הנושא לקראת הראיון.

בעת תמלול הראיונות הוקפד להשתמש בעקרון "המילה במילה" עליו ממליץ Spradley

(1979). ההנחה שעומדת בבסיס העיקרון היא כי כל ניסיון לסכם את דברי המרואיינים במילים אחרות עלול להחטיא ולגרוע מהתפיסה המקורית שלהם את חוויותיהם. כמו כן, תמצות דבריהם בשלב איסוף הנתונים עלול להוות פרשנות מקדימה לדבריהם בשלב הצגת הממצאים- בו אין מקום לפרשנות. יחד עם זאת, במקרים מסוימים הוספו הערות בתוך סוגריים שנועדו להסביר מינוחים השייכים לעולם התוכן של המרואיינים.

בזמן קיום הראיון נעשה שימוש במספר טכניקות על מנת לאפשר לראיון להתפתח באופן קולח, על ידי מזעור חסמי תקשורת פוטנציאליים בין המראיין לבין המרואיינים. ראשית, נעשה ניסיון להקטין את ההבדלים החברתיים והריבודים בין המראיין לבין המרואיינים. רב המרואיינים היו בטווח גילאים הקרוב לגיל המראיין (החוקר), אך היו קיימים הבדלים חברתיים. Spradley (1979) מציע למזער הבדלים אלו בצורת הלבוש ובאופן הדיבור, ולהימנע ככל הניתן מהדגשת ההבדלים במהלך הראיון. במחקר זה הושם דגש על הימנעות משיפוט ערכי של תיירי הסמים, או מהבעת זעזוע, תדהמה או סלידה במהלך הראיון. טכניקה נוספת שעזרה במיצוי הנתונים מהמרואיינים היא הפגנת זרות לעולם התוכן של הראיון. הטכניקה

מעודדת את המרואיין להסביר מונחים ולתאר את חוויותיהם לפרטים, ובכך מגדילה את האפשרויות להבין את תפיסת עולמו בצורה טובה יותר. השימוש בטכניקה זו היה מסויג בכדי לתת למרואיין הרגשה נינוחה כי המראיין מכיר חלק מעולם התוכן של תרבות הסמים. בנוסף לכך, במקרים של חוסר שיתוף פעולה מצד המרואיינים נעשה שימוש בטכניקות דיבוב שונות כגון הבעת עניין בנושא מסוים, חזרה על דבריהם של המרואיינים וכדומה. בהקשר זה, שימוש במונחים אותם טובע המרואיין במהלך הראיון מעיד על קשב מצד המראיין ומגדיל גם כן את שיתוף הפעולה.

לדוגמא, ציטוט של המרואיין, שמובא להלן, ממחיש טכניקת דיבוב הכוללת חזרה על דברי המרואיינים, תוך שימוש באוצר המילים שלו:

אז 'נדלקת' (סלנג המתאר אדם תחת השפעת אקסטזי, כפי שהוסבר על ידי המרואיין) על כמויות שאתה מעדיף שלא אדע? למה אתה מעדיף שאני לא אדע את הכמויות המדויקות?

בנוסף לטכניקות הדיבוב המגוונות, הנחתי כי לבחירת מיקום הראיון תהיה השפעה על תחושת הנינוחות של המרואיין, שתשפיע על מידת השיתוף בחוויות הטיול. לכן רב המרואיינים רואיינו בביתם (23 מתוך 30). כמו כן, בזמן הראיונות לא נכח אדם נוסף בחדר, פרט לזוג חברים שרואיינו כזוג וביקשו להתראיין בצורה זו.

אופן התנהלות הראיון התקיים לאור ההנחה כי ראיון אפקטיבי בנושא רגיש מעין זה, יושג על ידי מתן אפשרות למרואיין לתאר בסיפור קולח את הטיול, שמתוכו יעלו משתנים שונים הקשורים לתיירות סמים. יחד עם זאת, הייתה קיימת רשימת נושאים אליהם כוון כל מרואיין כמקובל בראיון החצי המובנה. בסוף הראיון נשאלו שאלות ספציפיות על מנת להשלים פערים שלא מוצו בראיון עד לסופו. השאלות המנחות בראיונות כיוונו לשני נושאים עיקריים: תפיסת הסיכון בטיול, ומשמעות חווית הסמים בעיני המרואיין. השוני בין המרואיינים נבע משלוש סיבות עיקריות: אופי הטיול, מקום הטיול וסוגי הסמים אותם צרכו במהלך הטיול. סיבות אלו השפיעו על אופי הראיון ועל אופן ההתייחסות למשתנים במהלך הראיון. טווח הגילאים של המרואיינים נע בין 19 ל 32 והתפלגות המינים היא 19 גברים ו-11 נשים. התפלגות הלאומים היא כדלקמן: 24 מרואיינים הם ישראלים, שני שוויצרים, גרמני אחד, הולנדי אחד, קנדית אחת ואמריקאי (ארצות הברית) אחד.

מבנה הראיון כלל את סקירת הביוגרפיה התיירותית של המרואיין. השימוש במונח זה מקביל לשימוש שעשו בו Uriely, Yonai ו Simchai (2002) לפיו כל טיול מהווה פרק נפרד בביוגרפיה התיירותית ואין לראות בביוגרפיה התפתחות מקצועית מטיול לטיול מבחינת עומק ומשמעות כפי שטען Pearce (1982). בנוסף לביוגרפית התיירות שלו נשאל המרואיין על ביוגרפית הסמים שלו, רוצה לומר ההכרות הראשונית שלו עם סמים, המפגש הראשוני שלו עם סמים

במהלך טיול והרגלי צריכת סמים לפני ואחרי הטיול. במהלך הראיון ניתן חופש יחסי למרואיין לתאר את מהלך טיולו תוך התמקדות בסיכון הכרוך בנטילת סם כתייר בארץ זרה. במהלך הראיונות נשאלו המרואיינים על מניעיהם לטייל ומניעיהם ליטול סמים במהלך הטיול. בהקשר זה, הראיונות התמקדו בחוויית הסמים בטיול שכללה, לצורך העניין, את האופן בו שמעו על יעד הטיול ועל הסמים הנגישים במקום, את דרך השגת הסם במקום, את ההחלטה ליטול סמים ואת המקום והזמן בו נטלו את הסמים.

ראיונות העומק שוכתבו לקובץ תמלילן ועובדו לצורכי ניתוח פרשני בהתאם למקובל במחקרים איכותניים המבוססים על ראיונות עומק. הנחת היסוד של מחקרים מסוג זה היא שהראיונות אינם משקפים מציאות אובייקטיבית אלא את תפיסותיהם הסובייקטיביות של המרואיינים. כמקובל במחקרים המבוססים על ראיונות עומק, הסיפורים האישיים של המרואיינים מוצגים ומפורשים בהתאם להבנת החוקר, תוך ניסיון לבנות מעין "סיפור על" שיעניק תובנה מעמיקה על הנושא הנחקר (Fontana & Frey 1994; Marshall 1992; Reisman 1993; Seidman 1991).

3.5 תצפיות וראיונות לא פורמאליים

בנוסף לקיומם של ראיונות העומק נשען המחקר גם על איסוף נתונים על ידי תצפיות באירועי סמים ובאתרי תירות סמים. בין השנים 2000 ל 2002 התקיימו 4 תצפיות לצורך המחקר.

סיווג מקובל בספרות של תצפיות נעשה לפי מידת ההשתתפות של החוקר בתצפית. בתצפית אחת על עלייה לספינת סמים (ראה/י סעיף 4.1.1) נכחתי כצופה מלא על הסיפון של האנייה שיצאה מישראל לקפריסין. בשלושת התצפיות האחרות נכחתי כמשתתף מלא מרגע תחילת התצפית ועד לסיומה. שלושת התצפיות האלו כללו השתתפות במסיבת 'פולמון' בעיירה קסול שבצפון הודו החל משלב ההכנות למסיבה; שהות של יממה באכסניה המזוהה עם תיירי סמים באמסטרדם; שהות בחוף ביר-סוור שבסיני במשך ארבעה ימים.

במהלך תצפיות אלו קיומו ראיונות לא פורמליים (informal interviews) שהיוו חלק אינטגרלי מהתצפית במקום. הראיונות הלא פורמליים מאופיינים בחוסר מבניות או במבניות חלקית, ובחוסר שליטה של המראיין על מהלך הראיון. Bernard (1988:204) מדגיש את השימוש בראיונות לא פורמליים, ככלי המעשיר את התצפית המשתתפת. במחקר זה נעשה שימוש נוסף בראיונות הלא פורמליים כמקור מידע נוסף על תופעת תירות הסמים, לאו דווקא במהלך תצפית משתתפת. הראיונות הלא פורמליים קיומו גם עם אנשים שונים שדבריהם נמצאו רלוונטיים למחקר זה, ובכך הם העשירו את מסד הנתונים שנאסף על תופעת תירות הסמים. לאחר קיום הראיונות הלא פורמליים נערך תמצות של דברי המרואיינים, תוך מתן דגש על סיכום תוכן

דבריהם ולא בהכרח על ידי ציטוט מדויק של דבריהם. לכן, יש להדגיש כי לא נעשה שימוש בציטוטים ישירים מתוך הראיונות הלא פורמליים. יתרונם של הראיונות הבלתי פורמליים היה בגמישותם הרבה ככלי לאיסוף נתונים שאינו מצריך הכנות מרובות.

את הראיונות הלא פורמליים שהתקיימו ניתן לחלק לשני סוגים עיקריים. הסוג הראשון הוא ראיון עם תיירים, שהתחלקו לתיירי סמים שהוחלט מטעמים טכניים שלא לראיינם ולתיירים שביקרו סמוך לאתר או אירוע סמים אך לא נטלו סמים והגיעו כצופים. הצורך באחרונים נבע מהצורך לאמת פרטים או לקבל מידע נוסף מתיירים שאינם תיירי סמים, לצורך ביסוס מהימנות הממצאים מראיונות העומק. ניתן להגדיר באופן כללי את התיירים שרואיינו באופן לא פורמלי כמודיעים (informants). הסוג השני של ראיונות לא פורמליים נערכו עם אנשים שבאים במגע עם חלק מתיירי הסמים: סוחרי הסמים באתרי תיירות סמים, מארגני מסיבות סמים, די.ג'ייס (תקליטנים) ושוטרים סמויים. ראיונות אלו סיפקו מידע בדומה לראיונות עם התיירים, אך הערך המוסף שלהם היה בקבלת פרספקטיבה נוספת על תופעת תיירות הסמים. בסך הכל נערכו 19 ראיונות לא פורמליים מתוכם שמונה עם תיירי סמים מתוכם ארבעה ישראלים והיתר מאנגליה, ניו-זילנד, צרפת קנדה. בנוסף לכך, שלוש ראיונות לא פורמליים התקיימו עם עובדי משטרת ישראל, שלושה עם מקומיים העובדים באתרי תיירות סמים, שלושה עם מארגני מסיבות סמים מחוץ לישראל, ושניים עם סוחרי סמים באתרי תיירות סמים. כל הראיונות הלא פורמליים נערכו בין הקיצים 2000-2003.

שימוש באינטרנט

3.6

במהלך המחקר נעשה שימוש באינטרנט למספר צרכים. השימוש המתודולוגי באינטרנט למטרת הדגימה הלא הסתברותית אוזכר בתחילת פרק זה. כפי שצוין, על מנת להגיע לחלק מן המרואיינים נכתבו מודעות בפורומים שונים בהם מתקיים שיח אלקטרוני בין הגולשים בנושא ספציפי התואם את כותרת הפורום. בחירת האתרים בהם פורסמו המודעות נעשתה מתוך בחירה חופשית של החוקר שנשענה על היכרות קודמת עם תכני האתר או בעזרת הפניה של מרואיינים ראשונים לאתרים אלו בשלב איסוף הנתונים. אתרי האינטרנט בהם נכתבו המודעות הם: www.iol.co.il, www.lametayel.co.il, www.ataf.co.il, www.poilce.co.il, www.bgu.co.il. שימוש נוסף שנעשה ברשת האינטרנט היה בהתייחסות אליה כאל כמקור מידע משני עבור נושאים שונים שעלו בראיונות. לדוגמה מרואיין שטען כי ניתן להשיג את תאריכי מסיבות ה'פולמון' בקופנגן דרך רשת האינטרנט הסב בכך את תשומת לב החוקר לאתר אינטרנט רלוונטי. לאחר הראיון נבדק האתר והועתקה ממנו טבלה המסכמת את תחזית תאריכי המסיבות

לשנתיים בקופנגן. דוגמא זו ממחישה שימוש באינטרנט כמקור מידע משני, ולפיכך כתובות האינטרנט הרלוונטיות (url) מוצגות בסוף המחקר כמקור ביבליוגרפי.

4. ממצאים

פרק הממצאים מחולק לשלושה חלקים: יעדים ואטרקציות של תיירות סמים, חוויית הסם בטיוול ותפיסת הסיכון של תיירי הסמים. בחלקו הראשון של פרק זה מוצגת תופעת תיירות הסמים, תוך ניסיון למפות את שוק תיירות הסמים. הצגת תופעת תיירות הסמים נעשית בעזרת חלוקה לשלוש קבוצות: תיירות אירועים, מתחמי סמים וטיולים סביב סם מסוים. חלק זה נשען על הנתונים שנאספו לצורך מחקר זה (ראיונות, ראיונות לא פורמליים ותצפיות), כמו גם על ממצאי הסקירה הספרותית הנוגעים ליעדי תיירות סמים. חלקו השני של המחקר מתמקד בניתוח חוויותיהם של תיירי הסמים תוך שימוש בטיפולוגיה קיימת לחוויה התיירותית (Cohen 1979). השימוש בטיפולוגיה מאפשר את הבנת מכלול המניעים המשפיעים על תיירי הסמים במהלך טיולם. חלקו השלישי של פרק הממצאים מתמקד בהצגת תפיסת הסיכון של תיירי הסמים כפי שעלתה בראיונות, תוך ניסיון להבחין בהיבטים שונים המרכיבים את תפיסת הסיכון של תיירי הסמים ובדרכי ההתמודדות עם חששותיהם.

4.1 יעדים ואטרקציות של תיירות סמים

מטרת פרק זה במחקר היא להציג את תופעת תיירות הסמים על ידי סקירת האטרקציות והיעדים בהם היא מתרחשת. חלק זה של המחקר הוא תיאורי אינפורמטיבי דרכו תושגנה שתי מטרות האחת היא התודעות הקורא אל אתרי תיירות הסמים ואל אוכלוסיית תיירי הסמים בטרם יוצגו ממצאי המחקר הנוספים, והשניה היא יצירת מסד נתונים ראשוני של יעדי תיירות המזוהים עם צריכת סמים עבור מחקרים עתידיים. בשלב איסוף הנתונים הושם דגש על מציאת קשת רחבה ככל הניתן של יעדים ואטרקציות תיירותיות המזוהות עם שימוש בסמים. יחד עם זאת, יש להדגיש כי למחקר זה אין יומרה לתת תיאור מקיף של כל המקומות בהן מתקיימת תיירות סמים, אלא להציג מגוון רחב של צורות טיול ומקומות בהן מתרחשת תיירות סמים. כמו כן, ראוי לציין כי לא כל יעד תיירותי המוצג בעבודה זו הוא אתר המזוהה יותר מכל עם צריכת סמים, או שהביקור בו מחייב שימוש בסמים.

תיירות סמים לובשת צורות שונות ומגוונות, ובכל זאת ניתן למצוא מאפיינים משותפים לחלק מטיולי הסמים. יעדי תיירות הסמים מוצגים בעזרת חלוקה לשלוש קטגוריות שנבחרו לצורך מחקר זה: (1) תיירות אירועים- המתאפיינת באירועי תיירותי מתוכנן שבמהלכו נצרכים

סמים שונים. (2) מתחמי סמים- שהם מרחבים תיירותיים המזוהים עם צריכת סמים אינטנסיבית. (3) תיירות סביב סם מסוים- בה ניתן למצוא סם מסוים שמהווה מרכיב מרכזי באופי הטיול, במניעיו או בחוויה התיירותית הנגזרת ממנו. החלוקה לקבוצות נעשתה בעזרת שלושה מימדים המאפיינים כל יעד או אטרקציה הקשורים לתיירות הסמים: מימד הזמן, מימד המרחב ומימד הסמים. מימד הזמן ומימד המרחב מבדלים את התיירות מן השגרה שכן התייר נמצא במרחב גיאוגרפי זר למשך תקופת זמן מוגבלת. מימד הסמים הוא זה שמייחד את תיירי הסמים מתיירים אחרים המגיעים לאותו יעד תיירותי.

כל מקרה שיוצג להלן נבדק על ידי ראיונות, תשאולים או תצפיות שנערכו לצורך מחקר זה, להוציא שני אתרים (העיירות לארדו ונאבו- לארדו שבמקסיקו, וגדות נהר האמזונס שבברזיל) בהם הנתונים נלקחו מתוך סקירת הספרות על תיירות סמים.

4.1.1 אירועי תיירות סמים

אירוע סמים הוא אירוע מתוכנן בו צפוי שימוש בסמים, ובו השימוש בסמים מהווה מוקד, או אחד ממוקדי האירוע. מבין שלושת המימדים של תיירות סמים, המימד המרכזי של תיירות האירועים הוא מימד הזמן. הסיבה לכך נעוצה בעובדת היותו אירוע מתוכנן וקצוב בזמן, שמעניק בכך למרחב התיירותי את כח המשיכה עבור תיירי הסמים. מימד הסמים אף הוא אינו מרכזי בקבוצה זו מאחר ולא ניתן לייחס לאירועי הסמים קשר עם סם מסוים אלא דווקא צריכה של מגוון סמים על ידי המשתתפים בהם. בנוסף לכך, למרות היותו של האירוע מזוהה באופן מובהק עם שימוש בסמים נמצא כי לא כל התיירים במקום צורכים סמים.

תיירות אירועים (Tourism-Related Events) היא מושג שזכה להתייחסות במחקר בהקשרים שונים כגון: משחקים אולימפיים, טורנירי ספורט למיניהם, תחרויות יופי, תחרויות שירה, אירוע דת, פסטיבלים וכדומה (Getz 1991; Hall 1992; Uriely, Israeli and Reichel 2000). בדומה לאירועים תיירותיים אחרים מספקים אירועי הסמים שיסקרו להלן צרכים אישיים, חברתיים ופיזיים (Getz 1991). ראשית, לכל תייר סמים יש מניע שונה שגרם לו להגיע לאירוע והצרכים הנפשיים מבדילים בין תייר סמים אחד למשנהו. שנית, אירוע סמים הוא אירוע חברתי בו נפגשים תיירים בארץ זרה ולאינטראקציה בין התיירים עצמם ובין התיירים למקומיים תפקיד חשוב בצרכים שהאירוע עונה עליהם. שלישית, הצורך הפיזי עליו עונה אירוע הסמים נובע מהשימוש בסמים וגם מהריקודים שמאפיינים חלק ניכר מאירועי הסמים. האירועים שיוצגו להלן מהווים מסגרת בילוי תיירותית שבמרכזה עומדת צריכת סמים. כאמור, מרכיב חשוב בהגדרה של

אירוע סמים הוא היותו מתוכנן מראש ותחום בזמן. מבחינה ניהולית, תיארוך האירוע הוא מאפיין חשוב של אירועי הסמים מאחר וממנו נגזר הצורך בשיווק ובפרסום מצד המארגנים.

4.1.1.1 מסיבות 'האוז' באמסטרדם

אמסטרדם הפכה לבירת ז'אנר מוזיקת ה'האוז' שהיא מוזיקה אלקטרונית למועדוני ריקודים סגורים. בעיר קיימים מספר רב של מועדוני-ריקודים המושכים תיירים מכל העולם לכן על פניו ניתן לסווג את המקום גם כמתחם סמים. למרות זאת, מסיבות ה'האוז' של אמסטרדם מהוות דוגמא לאירוע סמים המתוכנן בקפידה על ידי חברות מסחריות שונות. אחת החברות הגדולות המתמחות בארגון אירועים אלו היא HQ (High Quality) שמארגנת את המסיבות הגדולות ביותר בעיר מאז שנת 1996. המועדונים הגדולים בהולנד יכולים להכיל אלפי אנשים ובעיר הוקמו מספר סוכנויות נסיעות שמשווקות חבילות באירופה של הסעה, לינה וכניסה למועדון (לדוגמא Sinners in Heaven, Havana, Exit, Mazzo, Melkweg, It,Paradiso, Escape, Innercity, Trande Buddha ועוד). ניתן לומר כי העיר מייצאת את המוזיקה האלקטרונית לרחבי העולם, ומתגוררים בה היוצרים החשובים ביותר בעולם מוזיקת המועדונים ביניהם טייסטו, דימטרי והארדינג. השימוש בסמים במועדונים הוא שכית, וסם האקסטזי הוא הנפוץ, נתון הגיוני במדינה בה מיוצרים מרבית טבליות האקסטזי הנסחרות בעולם לפי דסק הסמים הסינטטים של האינטרפול (www.interpol.int). בהקשר זה, יש להזכיר את הערכות לבדיקת האקסטזי, המוצבות במועדונים, מתוך עקרון 'בריאות הציבור' שמנחה את ממשלת הולנד במדיניות אכיפת הסמים. בנוסף לאקסטזי התיירים במסיבות ה'האוז' מדווחים גם על צריכת LSD, GHB, קאטמין, קוקאין ופטוריות הזיה מסוג סילוסבין.

מסיבת H.Q (High Quality) מתקיימת בסוף כל חודש ונחשבת למסיבה הטובה ביותר בתחום מוזיקת ה'האוז'. המסיבה משווקת על ידי מפיקי האירוע וגם על ידי עיריית אמסטרדם. ניתן לרכוש כרטיסים למסיבה דרך סוכנויות נסיעות וגם דרך רשת האינטרנט, שמאפשרת הזמנת כרטיסי אוטובוס לאתר המסיבה מרחבי אירופה (www.hqamsterdam.com).

4.1.1.2 מסיבות 'פולמון' בקופנגן – Full Moon Parties

קופנגן הוא חלק מהארכיפלג הקסום של תאילנד המפורסם ברצועות חופים לבנות, בעצי קוקוס ומפלי מים המעטרים אותו. חלק זה של תאילנד מושך אליו נופשים רבים הבאים להתפנק באחד המקומות האקזוטיים ביותר בדרום מזרח אסיה. האי הפך מזוהה עם השנים עם מסיבות ה'פולמון' (ירח מלא) המתקיימות מדי חודש. במהלך החודש מתקיימות באי מסיבות קטנות יותר במועדוני ריקודים המפוזרים באי, אך הלבנה במילואה היא הסימן הידוע בקרב המטיילים

בתאילנד ובקרבת המקומיים להתארגנות מסיבה גדולה בחוף האט-רין. משך המסיבה נע בין יומיים לארבעה ימים מהיום בו הירח מגיע לשיאו ובמשך זמן זה נקבצים התיירים אל חוף האט-רין. המוזיקה האלקטרונית המושמעת במהלך מסיבת ה'פולמון' היא בעיקר מז'אנר ה'טראנס' המיועדת לשמיעה במקומות פתוחים.

בספרו Beyond the beach מתאר Westerhausen (2002) את התפתחותו התיירותית של "אי האקסטזי". לטענתו, קופנגן הוא מראשוני האיים שנפתחו לביקורי תיירים בתאילנד, ועד מהרה הפך לחוף המזוהה עם מסיבות הרייב ומסיבות ה'פולמון'. על החוף ניתן למצוא פטריות הזיה המבושלות בחביתות, אמצעים לעישון מריחואנה ועוד פריטים המעידים במשהו על אופי החופשה של הנופשים במקום. על האווירה לפני המסיבה ניתן ללמוד מתיירת ישראלית (24) שהגיעה למסיבה כזו בפעם השניה בחייה:

"לפני המסיבה יש מתח באוויר מלא אנשים מגיעים לחוף שצבעו וקישטו אותו לכבוד המסיבה. כולם יושבים בחדרים ועל החוף, 'מורדים ראשים' (מעשנים מריחואנה) ומחכים ללילה הראשון של המסיבה. זאת סצנה שממש אהבתי בקופנגן."

ניתן לאפיין שני טיפוסים של תיירי סמים הפוקדים את המסיבות בקופנגן. עם הסוג הראשון נמנים תרמילאים המטיילים במזרח אסיה ומגיעים למסיבה מרחבי היבשת בעיקר מתאילנד, בורמה, לאוס, נאפל והודו. הסוג השני הוא תיירים שמגיעים לתאילנד לזמן קצר יחסית (עד שבועיים) ומתכננים את ההגעה לאי בתקופת בה נערכת המסיבה. סוכנויות הנסיעות בישראל ובאנגליה, למשל, זיהו פלח זה של מטיילים ומשווקים חבילת טיול של שבוע בזמן המסיבה. במאמרה של Scheyvens (2002) היא מצטטת קטע מתוך הסרט הדוקומנטרי Full Moon Party בבימויו של Pendery (1998) בו עונה תרמילאי, שסיים לאכול חביתה עם פטריות הזיה, לשאלה אם הוא חושב שזו תאילנד האמיתית: "לא, אבל לא באתי בשביל תאילנד האמיתית- זהו הדוניזם טהור" (Scheyvens 2002:149). בהקשר זה יש לציין כי למרות שהשימוש בסמים במהלך המסיבה הוא נפוץ (Allen and Merlin 1992), קיימים תיירים במסיבה שאינם נוטלים סמים.

YEAR 2003	YEAR 2004
JANUARY, 17 TH	JANUARY, 6 TH
FEBRUARY, 16 TH	FEBRUARY, 5 TH
MARCH, 17 TH	MARCH, 5 TH
APRIL, 16 TH	APRIL, 4 TH
MAY, 15 TH	MAY, 3 RD

4.1.1.3 פסטיבלי רייב בעולם

מדי שנה נערכים פסטיבלי רייב ברחבי העולם שמושכים אליהם קהל של אלפי תיירי סמים. הפסטיבלים נערכים במתחם סגור וחלקם הפכו מסורתיים ומפורסמים במקום וחודש קבועים בו נערך הפסטיבל. מתוך הראיונות נתן להעריך כי התופעה החלה להתגבש ב- 5-6 שנים האחרונות וקיימת בגרמניה, פורטוגל, הולנד, אנגליה, הונגריה, קרואטיה, ארה"ב, קנדה, יפן, אוסטרליה, ניו-זילנד, ארגנטינה ברזיל, זמביה, זנזיבר ועוד. מהתרשמות סובייקטיבית של החוקר, ניתן לומר שמסיבות הרייב הם היום אירוע הסמים הפופולארי ביותר הקיים בשוק תיירות הסמים מבחינת מספר התיירים הנוטלים בו חלק. מוזיקת הטראנס מיועדת לשמיעה בטבע וזהו המקור לפריחתן של המסיבות עם התפתחות התרבות האלקטרונית בעולם. זהו גם הגורם המאחד את פסטיבלי הטראנס ברחבי העולם כולו, מלבד המוזיקה והסמים. המסיבות נערכות בקשת רחבה של נופים וסוגי אקלים: מקורות מים, יערות עד, מדבריות צהובות, פסגות הרים וכדומה. בשיטוט ברשת האינטרנט נמצאו מעל 200 פסטיבלים שנערכו במדינות המוזכרות לעיל בשנה האחרונה. רשת האינטרנט מהווה מקור המידע העיקרי לחובבי המסיבות, וכיום ישנם אתרים שמתמחים באיתור מסיבות ברחבי העולם ופרסומם מראש. הקהל בפסטיבל אחד מונה בין 1000-35,000 אנשים ואורכו לא עולה ברב המקרים על עשרה ימים. מתוך הדיווח של המרואיינים בתוך המתחם הסגור של הפסטיבל ניתן להשיג סמים כמעט ללא הגבלה. הסמים הפופולריים ביותר בפסטיבלים הם: אקסטזי, מריחואנה, ל.ס.ד, קוקאין, קטמין ופטירות הזיה. שיווק הפסטיבל נעשה דרך סוכנויות נסיעות בעולם ודרך רשת האינטרנט, ומכונה בשמות שונים כגון: 'דיל טראנס'.

סוגיית חוקיות הפסטיבלים כאירוע תיירותי מתוכנן מעלה שאלות רבות מאחר והמשטרה המקומית יכולה להעריך כי חלק ניכר מן התיירים יצרכו סמים לא חוקיים במהלך האירוע. למרות זאת, נמצא כי על פי רב מארגני הפסטיבלים מקבלים אישור מהמשטרה המקומית, ורובם גם

מתקיימים עם נוכחות של המשטרה המקומית. מתוך הראיונות והתשאולים ניתן ללמוד כי המשטרה לא נכנסת למתחם עצמו על מנת למנוע את השימוש או הסחר בסמים (ראי/ה התייחסות נוספת לנושא בפרק הדן בהיבט החוקי של תפיסת הסיכון)

טבלה מס' 3 - מבחר פסטיבלים מסורתיים באירופה

שם הפסטיבל	מדינה מארחת	עלות	מועד
Boom	פורטוגל (פסטיבל נודד)	\$60 - כניסה חבילה מישראל - \$500 ⁴	סוף חודש אוגוסט
Dancevalley	הולנד (Spaarnwoude Recreation Area)	\$50 - כניסה	תחילת אוגוסט
Lowland	הולנד (האג)	\$70 - כניסה	אמצע חודש יולי
Woof	גרמניה (פסטיבל נודד)	\$70 - כניסה	סוף חודש יולי

Cruise -party 4.1.1.4

בשנים האחרונות עם הפופולריות ההולכת וגדלה למסיבות טראנס התפתח מוצר נוסף שמגוון את סל המוצרים של חובבי מסיבות הטרנס- מסיבה של מספר ימים במהלך שיט. הרעיון יובא לישראל מארה"ב ומאירופה שם החלו מתארגנות מסיבות כאלו לחובבי הטרנס המקומיים. ייחודו של השיט האירופאי הוא בכך שהוא נעשה בנהרות השונים באירופה, במיוחד בולט השיט על נהר הריין שמסתיים באמסטרדם (ראה/י תמונה 1). בישראל משוקות חברות שונות ('נקסט' הפקות ו'בנגלו' הפקות) חבילות שייט לקפריסין ולטורקיה המשלבות מסיבת טראנס של מספר ימים ללא הפסקה ומסיבות דומות נערכות גם במפרץ אילת בשיט מחוץ למים הטריטוריאליים של ישראל. לפי עדויות שונות של תיירים ישראלים שהיו בשיט בים התיכון 90%-95 מנוסעי הספינה לא מטיילים במדינות היעד, והמסיבה עצמה מהווה את מרכז הטיול עבורם. עוד עולה מן הממצאים כי צריכת הסמים של התיירים גדלה במהלך השיט בהשוואה למסיבות אליהן הם הולכים בארצם. ממצא זה משתלב עם ממצאיהם של Josaim ועמיתיו (1998) שמצאו כי צריכת הסמים של סטודנטים אמריקאים במהלך חופשתם עלתה באופן מובהק כתוצאה מהיותם בחופשה. במקרה של שיט הסמים, רב המרוויינים ייחסו זאת לאירוע היוצא דופן בו הם יוצאים את הארץ במהלך מסיבה וחלקם פשוט היו מעוניינים להישאר ערניים במשך כל שלושת ימי השיט, מטרה שהושגה באמצעות האקסטזי. דוגמא לכך הוא א' מבית שמש שדיווח על שימוש ב- 14

⁴ חבילה ששוקה לפסטיבל שהתקיים באוגוסט 2000 ביער סמוך לליסבון וכללה כניסה ולינה בקמפינג למשך 5 ימים.

כדורי אקסטזי במהלך שייט של 48 שעות לקפריסין כאשר בדרך כלל הוא צורך עד שני כדורי אקסטזי במסיבה. צעירה שהשתתפה בשיט-סמים מדווחת על תחושותיה במהלך השיט: "כשהספינה התרחקה מישראל הרגשתי שאני יכולה לחצות את הגבולות שלי אני יודעת שזה נשמע כמו קלישאה אבל זה ממש ככה. הקטע הזה של האנייה זה ממש גאוני. אתה יודע כמה גלגלים (אקסטזי) א' בלע באותו סופשבוע. קפריסין היתה אחלה ויטראז' למסיבה הזו...אף אחד לא ירד (מאניה)".

תמונה מס' 1: שיט-סמים על נהר הריין - דיסלדורף.

צולם על ידי הכותב ביולי 2002

Cannabis Cup 2.5

אירוע זה מתקיים באמסטרדם מידי שנה ובו מתחרים יצרני מריחואנה וחשיש מרחבי העולם על תואר כבוד לתוצרת גידולם. בפועל התחרות מחולקת לשני קטגוריות מרכזיות- גראס וחשיש, כאשר בכל אחת מהם מחולקים פרסים לשלושת המקומות הראשונים. האירוע מצליח למשוך אליו תיירים מרחבי אירופה אך האירוע מושך תיירים גם מצפון אמריקה, מיפן ומאוסטרליה (Preston 2002). למרות שהאירוע מזוהה עם תוצרי קנביס בלבד הוא מסווג תחת קבוצת האירועים מאחר ומימד הזמן הוא מרכיב מרכזי במהותו. להלן קטע מהראיון עם תושב ניו-יורק בן 20 שהגיע לתחרות:

"I came all the way from the states to taste this staff... all the way from the states!! I read about it in the internet...it's a must it's a must this contest...I bought some kinds of weeds: 'hydro', 'skank'- awesome awesome.."

מתחמי סמים תיירותיים 4.1.2

מתחמי סמים הם אתרים, אזורים או מקומות תיירותיים המזוהים עם שימוש בסמים של תיירים או/ו מקומיים. תיחום המרחב התיירותי אינו פורמלי ואינו בהכרח פיזי (על ידי גדר, גבול מלאכותי, גבול טבעי וכדומה), אך כאשר מגיע אליו התייר הוא תופס את המרחב

התיירותי כמתחם המזוהה עם צריכת סמים. בספרו Places on the Margin מסביר Shields (1992) את תיוגם החברתי של מרחבים על ידי אנלוגיה לתיוגו של הסוטה בחברה (11:1992), הקבלה זו יכולה להאיר על מקורות ההתהוות של מתחם סמים. מבחינה שיווקית הדימוי של אזור מסוים כמתחם סמים מקל על התייר המעוניין להתנסות בסמים. ראשית, התייר יודע כי במקום ישנם סוחרים סמים בעלי אוריינטציה לתיירים שהופכים את הסמים לנגישים יותר. שנית, השהות במתחם תיירותי ידוע נוסכת בתייר תחושת ביטחון לה הוא זקוק בעיקר לאור העובדה שהוא עובר על החוק המקומי. בהקשר זה, מתחם הסמים משמש גם את המקומיים בכך שהוא מאפשר להם ליהנות מן התרומה הכלכלית של תיירי הסמים, בידיעה כי הם מרוכזים במתחם מסוים. מאחר ושימוש אינטנסיבי בסמים נחשב ברב החברות לסטייה חברתית, ריכוז התיירים מאפשר למקומיים שאינם מעונינים לבוא במגע עם התיירים להישאר מחוץ למתחם.

על פי רב, לא ניתן לאפיין מתחם סמים בבולטות של סם מסוים כיוון שתיירים שונים צורכים בו סוגי סמים שונים. מכאן שמימד המרחב הוא הקריטריון המרכזי המאפיין מתחמי סמים. בהקשר זה, דוגמא יוצא דופן היא חופי סיני בהן קיימת צריכת סמים שונים, אך בולטת יותר היא צריכת החשיש והמריחואנה בחופים. למרות זאת, חופי סיני סווגו כמתחם סמים כיוון שהם מהווים מעל לכל מתחם תיירותי ברור בו שוהים התיירים. מתחמי סמים שישקרו תחת תת-סעיף זה הם: גואה, מנאלי-קסול, חופי סיני, איביזה, אמסטרדם וקריסטיאנה.

4.1.2.1 גואה – הודו

מדינת גואה ממוקמת במערבה של תת היבשת ההודית לחופו של הים הערבי. רצועת חוף של 100 קילומטר זו התגלתה על ידי ואסקו דה-גמה בשנת 1498, ומאז הפכה לקולוניה פורטוגזית עד שנת 1961. השלטון הפורטוגזי ייצר שילוב מעניין בין אנשים,תרבויות ודתות שונות, שילוב שהפך את תושביה למתירנים שבתושבי הודו. במהלך שנות השישים החלו מגיעים למקום 'היפים' (Hippies) ששמעו על המתירנות של תושבי המקום בכל הנוגע לנוודים ושימוש בסמים ואט אט הפכה העיר אנג'ונה שבגואה לבועה המערבית של דרום הודו. השימוש בסמים בקרב האירופאים שהתיישבו בגואה היה נפוץ, ובתחילת שנות השמונים החלו לחגוג את חג הירח המלא במסיבות ענק שנמשכו מספר ימים. העיר אנג'ונה (Anjuna) הפכה למוקד מסיבות האסיד משנות השבעים עד היום. מסיבות אלה עברו שינוי מוזיקלי במהלך השנים, מהכיוון הפסיכדלי לכיוון האלקטרוני, שינוי שלווה בכניסתו של האקסטזי לזירת המסיבות. מסיבות אלו משכו תרמילאים רבים ששהו בהודו, והמקום הפך למקור המוזיקה האלקטרונית העולמית. תוצר נוסף של גואה לתיירות הסמים העולמית הוא מסיבות ה'פולמון', שהתפשטו במהלך השנים לכל רחבי הודו, הגיעו לקופנגן שבתאילנד, ובשנים האחרונות גם לדרום אמריקה ולאירופה. לגואה מגיעים מגוון רב של תיירים, אך המקום הפך מוקד עלייה לרגל עבור חובבי מסיבות האסיד שהפכו מזוהות עם המקום החל משנות השמונים. בשנת '99 נערכו בחירות במושב והמושל הנבחר הכריז כי בכוונתו

להילחם בתופעה ולנכות את המושבה מתיירי סמים. בד בבד, המשטרה המקומית התחייבה בפני התושבים כי לא תאפשר קיומן של מסיבות מעבר ליממה אחת. בפועל החלה התמרמרות של כל העוסקים בתיירות בגואה שחששו שתיירי הסמים יפסיקו להגיע למקום. בהקשר זה יש להזכיר כי אנג'ונה היא דוגמא לישוב בו התיירות היא ענף מרכזי עליו מתבססת הכלכלה המקומית. אנג'ונה היא גם דוגמא יוצאת דופן למקום שמוקד המשיכה אליו הוא צריכת סמים אינטנסיבית של תיירים בביקורם בעיר. שתי העובדות האלה יכולות להסביר את חשיבותן הכלכלית העצומה של מסיבות ה'פולמון' לתושבי אנג'ונה וגם את ההתארגנות של בעלי העסקים התיירותיים בגואה (סוכנויות נסיעות, בתי-הארוחה, מסעדות, דוכני מזון, נהגים וכו') שהביאה לשימור מנהג המסיבות⁵.

גואה הפכה לאחד ממוקדי תיירות הסמים העולמית בעשרים השנים האחרונות וקשה לאפיין את המבקרים בה בפרופיל דמוגרפי מסוים. ישנם מספר לא מבוטל של תיירים מארה"ב, מאירופה, מיפן ומישראל ששבים לגואה מדי שנה לשהות של חודש או מספר חודשים. בנוסף אליהם ישנם מספר תיירים שהחליטו להשתקע במקום, לרב כחלק מהעוסקים בענף התיירות. כמו כן מידי שנה פוקדים את גואה תרמילאים רבים המטיילים בהודו ובדרום מזרח אסיה כחלק מהביקור בהודו, חלקם נשארים במקום מספר חודשים.

4.1.2.2 מנאלי וקסול – צפון הודו

מנאלי וקסול הן שתי עיירות קטנות בצפון הודו במדינת הימצ'ל-פארדש. חבל ארץ זה צבוע כולו בירוק עז של עצי אשוח, שיחי קאנביס ועצי תפוחים המהווים שלושתם מקור לגאווה למקומיים. מנאלי היא עיירה שמונה כ-3000 אנשים ומחולקת גיאוגרפית לשני אזורים: העיר העתיקה והעיר החדשה. במחקר על תופעת התרמילאות מוזכרת מנאלי כאחת ה'מובלעות' (enclaves) הפופולריות בקרב תרמילאים הבוחרים להתאסף במקום (Riely 1988).

העיירה קסול נמצאת דרומית למנאלי והפכה בשנתיים האחרונות למוקד מסיבות הסמים בצפון הודו. המעניין בעיירה זו שהיא לא זכתה כמעט למבקרים ואף לא הוזכרה בספריי המטיילים השונים (Lonely planet, Handbook) עד לפני שנים לא רבות. משיחה עם בעלי העסקים המקומיים עולה כי העיירה היוותה תחנת מעבר לטיולים רגליים באזור רק באמצע שנות ה-90.

⁵ העובדות עובדו מתוך ראיונות עם עובדים בענף התיירות בגואה.

תמונה מס' 2 : מסיבת טראנס בעמק הפרוטי בסמוך לעיירה קסול

צולם על ידי הכותב באוגוסט 2000

4.1.2.3 חופי מדבר סיני שבמצריים

התיירות בסיני נחלקת לשני סוגים עיקריים האחת היא תיירות חופים והשניה היא טיולים בהרי סיני. בצורה דומה נחלקים תיירי הסמים בסיני לשני סוגים עיקריים. בחופים תיירי הסמים עוסקים בנופש על החוף והסם העיקרי המלווה את החופשה הוא מריחואנה. מספר קטן של מרואיינים דיווחו על שימוש ראשון באקסטזי בסיני שלהם או של מכריהם. הכינויים שדבקו בסיני בשנים האחרונות 'מזרח לעניים' או 'הודו לעניים', יכולים להעיד גם על אופי המבקרים בחופי סיני. בדרך כלל מדובר בתיירים חוזרים שמגיעים לסיני לחוות תיירות חופים קלאסית המוצגת בספרות גם כתיירות ה"אסים": sea sand sun sex (Wickens 1997). הסמים בחופי סיני מהווים חלק מחוויית הנופש הקלאסית הזו ואינם מהווים מוקד משיכה מרכזי בדרך כלל. בהקשר הישראלי מעניין לציין כי חלק מן המרואיינים הישראלים דיווחו כי ניסיונם הראשון בעישון מריחואנה היה בחופי סיני. נתון זה מעורר שאלות רבות הנוגעות לתפיסת הסיכון של אותם תיירים, שכן מבחינה חוקית 'פחות מסוכן' לעשן בישראל מאשר בסיני בכל הנוגע לענישה. סוגיה זו תידון בהרחבה בחלקו השלישי של המחקר הדרן בתפיסת הסיכון של תיירי הסמים.

4.1.2.4 איביזה - Night Club Resort

האי איביזה מהווה אחד ממוקדי הנופש לתושבי אירופה חובבי המוזיקה האלקטרונית (Bellis et al. 2000). תעשיית התיירות באי הספרדי עברה מהפך מאז קיץ 1988, אז הגיעה בשורת המוזיקה האלקטרונית לאי, ודרכו לאירופה כולה (בן דב 1998). מרואיינים מגרמניה מאנגליה ומישראל שרואיינו למחקר זה טענו כי השימוש בסמים הוא חלק אינטגרלי וחשוב בנופש שלהם, וזו הסיבה לבחירת האי כמקום הנופש שלהם. ממחקרם של Bellis ועמיתיו (2000) ניתן ללמוד על צריכת

סמים מגוונת של תיירים בריטים באיביזה שכוללת: קנביס, אמפטמין, קטמין, אקסטזי, LSD, GHB, וקוקאין; שדומה ל'סל הסמים' המאפיין את תרבות הפנאי של התיירים בביתם. תייר גרמני שמגיע מידי שנה לאי במשך 5 השנים האחרונות מעיד:

"אחרי שגיליתי את איביזה קשה לי להחליף את זה במקום אחר. הרבה גרמנים נוסעים לנפוש במיורקה וחיפשי משהו שונה שיתאים לי ולחברים שלי. אנחנו אוהבים האוז, דאס אנד ביס (סוגי מוזיקה אלקטרונית), מסיבות סקס וסמים. וכל המיקס הזה נמצא באיביזה אז למה לנסוע למקום אחר?"

4.1.2.5 מתחם תיירות הסמים העירוני באמסטרדם

אף על פי שאמסטרדם תסווג בהמשך כאתר תיירות המזוהה עם הקנביס ואוזכרה כיעד לתיירות 'האוז' ניתן לזהות בתוך העיר גם מתחם סמים. מתחם הסמים של העיר כולל אזור של בתי מלון זולים, אכסניות נוער, מסעדות, חנויות לאביזרי מין, סמרת-שופס וקופי שופס. בתוך מתחם זה ניתן להשיג סוגי סמים רבים בצורה חוקית ובצורה לא חוקית בעזרתם של סוחרי סמים הניצבים דרך קבע באזור זה. תיירי סמים רבים שפוקדים את העיר רוכשים מגוון סוגי סמים וביקורם בעיר נסוב סביב צריכת מגוון סוגי סמים בתוך מתחם הסמים. הסיבה לכך שאזור תיירות זה נחשב כמתחם סמים הוא היותו מבודל פיזית משאר חלקי העיר. מדובר במספר רחובות צרים בהם שוהים תיירי סמים אלה, או אליהם מגיעים תיירי סמים המעוניינים לרכוש סמים לא חוקיים.

4.1.2.6 מתחם קריסטיאנה בקופנהגן

רובע קריסטיאנה (Christiana) בקופנהגן הוקם בשנת 1971 עם פלישתם של כ-700 מתושבי אירופה, ברובם דנים, אל מתחם צבאי נטוש שהיה במקום. עם הקבוצה הזו נמנו אנרכיסטים, היפים, אומנים ואידיאליסטים שונים שמאסו בחיים הנורמטיביים בדנמרק, והם מהווים חלק ניכר מתושבי המקום עד היום. העקרונות על פיהן הוקם המקום מכירים בחופש הפרט לחיות ללא העול של מערכת אכיפת החוק הדנית והמינוח 'דמוקרטיה אנרכיסטית' מיטיב לתאר את רוח המקום כפי שרואים אותו תושביו. השימוש והסחר בסמים בקריסטיאנה היו נפוצים עוד מראשית התהוותו, אך בשנת 1979 החליטו תושבי המקום כי אין לסחור בסמים קשים במתחם, וכי רק תוצרי קנביס ופטרויות הזיה יוכרו כסמים החוקיים במתחם. תיירים רבים הפוקדים את קופנהגן לא פוסחים בביקורם על הרובע הזה והוא הפך לחלק ממסלול הטיול בעיר גם של תיירים ממוסדים שמגיעים להתרשם מהחיים בשכונה (זקס 1997).

מתוך אתר האינטרנט www.2global.com

טיולים סביב סם מסוים

4.1.3

בקבוצה זו מוצגים יעדים תיירותיים ואטרקציות המיועדות לתיירים המאופיינות במרכזיותו של סם מסוים בעיצוב החוויה התיירותית. ניתן להבהיר את מרכזיותו של הסם כמוצר עבור תייר הסמים בקבוצה זו על ידי הקבלה למחקרים בתחום תיירות היין (Charters and Ali Knight, 2002) תיירות הספורט (Green and Chalip 1998) ותיירות המין (Hall 2002), בהן למוצר התיירותי תפקיד מרכזי בטיול. תחת קבוצה זו סווגו מספר רב של יעדים ואטרקציות יותר מאשר בשני הקבוצות האחרות. בהקשר זה, סוגיית מרכזיותו של סם מסוים תידון בקצרה, על מנת לחדד את ההבדל בין קבוצה זו לבין 'תיירות האירועים' ו'מתחמי הסמים'. התיירים בקבוצה זו מעונינים להיחשף אל סם מסוים בטיולם ולכן מהווה אותו סם מרכיב מרכזי בחוויה אותה הם עוברים. קיומו של סם מסוים מצריך לעיתים נסיעה אל מקום ייחודי שם ניתן למצוא את אותו סם. במקרים אלה מהווה הספציפי מוצר תיירותי אותנטי המייחד את היעד התיירותי מסיבות שונות, כגון אזור גידול טבעי של הסם, שימוש בסם בטקסים מקומיים וכדומה. מאפיינים אלה שונים ממתחמי הסמים, בהם השהות במתחם היא זו שעומדת במרכז החוויה התיירותית ולא השימוש בסם ספציפי. כמו כן, נבדלת קבוצה זו מקבוצת תיירות האירועים בכך שאירועי הסמים הם קבוצה בה מסגרת זמן תחומה מעניקה נופף תיירותי נוסף למרחב התיירותי ולסם. הדוגמאות שיוצגו תחת קבוצה זו הן מגוונות ולכאורה לא ניתן לקשור אותן תחת קבוצה אחת מלבד תכונת מרכזיותו של סם מסוים בתכני הטיול. בתחילת הסעיף יוצגו מקומות בהם יוצא התייר למקום המזוהה עם סם כמו אמסטרדם (מריחואנה), קולומביה (קוקאין), הרי שוויץ (סילסובין), מלנה (ג'ארס) הוגסבק (Fly Algric). לאחר מכן יוצגו מקומות בהם נטילת סם מסוים מתקיימת במסגרת תיירותית של טקס דתי/פסבדו-דתי או במסגרת של סדנא שנועדה

להכשיר את התייר ליטול את סם ספציפי. השימוש במילים טקס או סדנא במסגרת עבודה זו אינו שימוש מדעי קלאסי (תיאולוגי, אנתרופולוגי) והוא בעיקר פועל יוצא של השימוש שעשו בו המרואיינים, שנבע מתפיסתם את המסגרת התיירותית בה נחוה הסם. ולבסוף מוצגים תחת קבוצה זו יעדי טיול אליהם מגיעים תיירים על מנת לרכוש סמים במדינה שכנה למדינת מוצאם. הדוגמא הראשונה היא רכישת מריחואנה בגבול הולנד על ידי אירופאים, והדוגמא השניה היא של רכישת סמים שונים בעיירות לארדו ונואבו-לארדו אשר בצפון מקסיקו.

4.1.3.1 תיירות קנביס באמסטרדם

בספר *Pot-planet* מתאר העיתונאי Preston (2002) טיול שערך ברחבי העולם בעקבות צמח הקנביס. לאחר שביקר במדינות שונות הוא בחר לסיים את טיול בבירת המריחואנה העולמית שלטענתו היא אמסטרדם. לדבריו, אמסטרדם היא אולי הדוגמא המפורסמת ביותר ליעד תיירותי המזוהה עם צריכת קנביס. ההיתר החוקי לרכוש מריחואנה וחשיש בהולנד החל בשנת 1976 עם חקיקת חוק שזכה לכינוי "חוק האופיום" (Korf 2002). החוק מתיר קניה של מריחואנה במקומות מוסדרים הידועים יותר בשם Coffee Shops. בנוסף לבתי הקפה המפורסמים ניתן למצוא בעיר חנויות המוכרות מזכרות וכלי עישון (Smarts Shops), מוזיאון לתולדות הגראס וחנויות גינון המיועדות לגידול בייתי של מריחואנה (ראה/י תמונה 2). בנוסף לאלה מתקיימת בעיר גם תחרות הגביע העולמי לקנביס (Cannabis Cup) שמושכת אליה אלפי תיירים מרחבי העולם מידי שנה (ראי/ה הרחבה בסעיף 2.5). למרות המיסוד היחסי של המריחואנה כמוצר תיירותי, קשה להעריך במדויק מה חלקו היחסי של הקנביס בכניסת התיירים לעיר. מדינות שונות באירופה החליטו, בשנים האחרונות, לאפשר עישון וגידול קנביס לתושביהן, עובדה שיש בה כדי לאיים על תיירות הסמים לאמסטרדם, מאחר ויהיה ניתן לגדל את הצמח באופן חוקי במדינות אלו. כמו כן, שינויים במדיניות כלפי שימוש בקנביס ברחבי אירופה (לדוגמא: בלגיה, אנגליה ושווייץ) מערערים את מעמדה הבלעדי של הולנד כמדינה טולרנטית כלפי השימוש בקנביס.

בניסיון להסביר את הגורמים שהפכו את אמסטרדם, יותר מכל עיר הולנדית אחרת, לבירת הגראס בולט אופייה התיירותי הפלורליסטי והמתירני של העיר כגורם המרכזי. אמסטרדם היא עיר בה יש מוקדי משיכה שונים ומגוונים הדרים בכפיפה אחת באותה עיר. מוזיאונים לאומנות, היסטוריה ומדע מהמפורסמים בעולם מושכים אליהם מאות אלפי מבקרים מידי שנה. מוקד משיכה אחר לעיר הוא רובע החלונות האדומים בו מציגות עצמן יצאניות מאחורי חלונות ראוה. כמו כן, פזורים במתחם התיירות עשרות בארים בהם ניתן לצפות בהופעות מין, עשרות חנויות לאביזרי מין ושני מוזיאונים העוסקים בנושא מין. באופן דומה לתעשיית המין לתיירים, פותח

נושא הקנביס כנושא תיירותי בפני עצמו. בעיר נמכרים מזכרות ומתנות תיירותיות (souvenirs) סביב נושא הקנביס כגון, אביזרי עישון מגוונים, חפצי לבוש המעוטרים בעלי מריחואנה וכדומה. מתוך ראיונות עם תיירים באמסטרדם ומתצפית שנערכה בעיר, ניתן למנות מספר אתרים הקשורים לעישון מריחואנה אותם פוקדים התיירים והבולטים שבאים הם ה'קופי שופס', ה'סמרטס שופס', מוזיאון ייחודי לתולדות המריחואנה וחנויות לגידול ביתי של מריחואנה.

- Coffee shops: בית קפה בעל היתר למכור קנביס על תוצריו השונים. בכל בית קפה כזה ניתן למצוא גראס או חשיש ממקומות שונים בעולם. בבתי הקפה הללו יש הפרדה פיזית בין דלפק מכירת האלכוהול לדלפק מכירת הקנביס. אגף התיירות של עיריית אמסטרדם מפיץ מפה עם כל חנויות ה'קופי שופס' המפוזרות בעיר, כאשר כל בית קפה הוא בעל אופי שונה, יש בתי קפה ג'מאייקנים, בתי קפה יוקרתיים (למשל הגראסהופרס והבולדוג) ובתי קפה 'למקומיים' הממוקמים מחוץ למתחם התיירות של העיר.

תמונה מס' 4 Coffee shop: אופנתי "הבולדוג" - אמסטרדם

צולם על ידי הכותב באוגוסט 2002

- מוזיאון הגראס: 'מוזיאון הגראס' הראשון מסוגו בעולם מציג את הביוגרפיה של צמח הקנביס.
- Smart-shops: חנויות המוכרות מוצרים שונים הקשורים לנטילת מריחואנה בפרט וסמים בכלל, כגון כדורי הרגעה לאחר אקסטזי, קקטוסים ופטריות הזיה שלא נכנסו לפקודת הסמים, אביזרי עישון מריחואנה ייחודיים.
- חנויות ל'מגדל המריחואנה' (Home grow shop): חנויות בהן נמכר כל הציוד הדרוש לגידול מוצלח החל מזרעים משובחים וכלה בצנרת ודשנים ייחודיים לצמח.

צולם על ידי הכותב באוגוסט 2002

תיירי הסמים של אמסטרדם מדברים על העיר כעל מקום ביקור אולטימטיבי למעשן המריחואנה, מעיין 'עיר הבירה של חובבי הקנביס'. שארק, תייר ניו-זילנדי שביקר בעיר לראשונה בחייו בקיץ 2002, הכתיר גם הוא את העיר בתואר הזה:

"אמסטרדם זה אתר חובה למעשן הגראס המצוי, אתה חייב לבקר במוזיאון הגראס, בקופי שופס... כל העיר הזאת זו בירת הקנביס העולמית... בגלל זה אני פה. העיר הזאת היא מקום שמי שהתחיל לעשן יגיע אליה מתישהו בחיים שלו, כמו שכל יהודי רוצה להיות בירושלים כל מעשן רוצה להגיע לאמסטרדם..."

4.1.3.2 תיירות קוקאין בקולומביה

רבים מהמטיילים בדרום אמריקה פוסחים על קולומביה בטיולם ביבשת. הסיבה המרכזית לכך היא הפשע המשתולל ברחובות עקב שליטתם של קרטלי סמים במדינה. קולומביה היא המדינה בה מיוצר רב הקוקאין הנסחר כיום בעולם, על פי נתוני האינטרפול מעל 70% מהקוקאין הנסחר בעולם מקורו בקולומביה (מתוך אתר האינטרנט של הארגון). הקוקאין על שלל צורותיו (קריסטל, קראק וכו') נחשב לסם ממכר הן מבחינה פיזיולוגיות והן מבחינה מנטליות. כמו כן, הקוקאין נתפס על ידי המרואיינים כסם "אציל" או "סם של עשירים", ולטענתם הביקור בקולומביה מאפשר התנסות שאינה אפשרית בשגרת חייהם. נמצא כי תיירי הקוקאין בקולומביה מודעים לתפוצתו של הסם במדינה עוד בטרם הגיעו אליה. ישנם תרמילאים בדרום אמריקה שמצהירים שזו הסיבה העיקרית שהביאה אותם להגיע לקולומביה או לתור בה, וישנם תיירים שהקוקאין עבורם הוא עוד התנסות שהיא חלק מהחוויה התיירותית הכוללת. בהקשר של תרמילאים ישראלים ראוי לציין שני מוקדי התרכזות מרכזיים. הראשון, מכונה 'הבית של יפתח' והוא ממוקם בבוגוטה, והשני מכונה 'הבית של דוד' והוא ממוקם בקרתחנה לחופי האוקיינוס הקריבי.

משולש הזהב הוא כינוי לאזור גיאוגרפי בו נפגשים גבולותיהן המדיניים של לאוס, תאילנד ומיאנמר (בורמה). על פי נתוני האינטרפול, חלק הארי של האופיום המופק בעולם מגיע מאזור זה, המאופיין בהתיישבות של מיעוטים אתניים שזכו לכינוי 'שבטי הגבעות' (hill tribes). גידול אופיום נפוץ במיוחד בתרבויות חקלאיות המבודדות משליטה ופיקוח ממשלתיים ממספר סיבות. ראשית, גידול האופיום הוא עמיד וקצר (מספר חודשים) ואינו מצריך טיפול. שנית, זן הפרג המשמש להפקת אופיום גדל כמעט בכל סוגי הקרקע. שלישית, עונת הפקת האופיום (פציעת ואיסוף השרף) היא עונה קצרה המאפשרת הפקת רווחים גדולים תוך זמן קצר יחסית. אחת המגמות הבולטות בשנים האחרונות היא פריחתן של מזקקות להפקת מורפין באזור משולש הזהב (תאילנד-לאוס-בורמה) מן האופיום הגולמי. ראוי לציין שאת עיקר הרווחים בעסקי האופיום קוצרים משווקי האופיום שבאים במגע עם התיירים ולא החקלאים המגדלים את הפרג. ייצור האופיום במשולש הזהב הוערך על ידי האמריקאים בכ- 2000 טון בשנה (שיזף 1994), זאת לעומת כחצי טון אופיום שמופקים באזור ההר הגבוה בסיני. מן הראיונות עולה כי המניעים של תיירי האופיום במשולש הזהב נובעים משתי סיבות עיקריות. האחת היא הרצון להתנסות בסם המאפיין את תרבותם של בני המקום בו הם מטיילים והשניה היא המחיר הזול של האופיום כשהוא נמכר סמוך לאזור גידולו. תיירי האופיום של צפון תאילנד, בשונה מהתיירים במשולש הזהב, מגיעים גם להתנסות בעישון אופיום עם השבטים המקומיים, חוויית שמוסיפה נופף אותנטי לחוויית הסם בטיול. יש לציין כי בתאילנד עישון האופיום חוקי בקרב שבטי הגבעות, כיוון שהעישון הוא חלק מאורחות חייהם, אך הוא אסור בשאר חלקי המדינה (קאמינגס ועמיתיו 1995). חשוב לציין כי לא כל השבטים הפזורים במשולש הזהב עוסקים בגידולי אופיום למחייתם, בין אלה שעושים זאת ניתן למנות ארבעה עיקריים: שבט אקה, שבט לאהו, שבט ליסו ושבט מיין. בהקשר זה, מדיניותם של לאוס תאילנד ובורמה כלפי תיירות הסמים באזור שונה במהותה. בעוד שתאילנד מתעלמת לחלוטין מהתיירים שבאים למקום מאחר ועישון האופיום בלאו הכי חוקי באזור זה, מצהירה לאוס שהיא נלחמת בתיירות האופיום במקום, כפי שניתן להתרשם מהתמונה הבאה.

צולם על ידי רפאל רוטה בינואר 2002

4.1.3.4 מסע בעקבות גידולי האופיום בסיני

בנוסף לגידולי המריחואנה המיועדים לחופי סיני ולישראל, מפורסמים הרי סנטה קטרינה בגידולי האופיום של השבטים הבדויים הגרים באזור. מבחינה תיירותית מדובר במסע בן חמישה ימים בהרי סנטה קטרינה שיעדו הוא להגיע לאזור גידולים של פרחי הפרג המוסתרים בהרים. לא ברור מהו המניע המרכזי שגורם לתיירים לערוך את המסע המפרך הזה: המחזה המרהיב של שדה פרגים המתגלה מנזק נסתר בפסגות ההרים או עישון אופיום במקום בו הוא מיוצר יחד עם המקומיים. בנוסף לאלה, עלתה בראיונות תחושת גאווה מצד המרואיינים, כי הם היו וראו את מקור האופיום האזורי. חווית המגע בפרג, חיתוכו, טעימתו, עישונו כל אלה מעצימים את חוויות עישון האופיום העומדת במרכזו של הטיול.

4.1.3.5 חיפוש אחר פטריות הסילסובין בהרי שוויץ

לאחר עונת הקיץ הקצרה בשוויץ יוצאים צעירים רבים לחפש פטריות הזיה הגדלות למרגלות הרים שונים. זהו מעין טיול פרידה מן הטבע, רגע לפני שמגיע החורף הקר של צפון אירופה וצובע את ההרים בלבן. לצורך מחקר זה רואיינו תיירים שנוסעים להר סנט קרוה (St.Croix) או הר ג'ורה (Jura) מדי שנה על מנת לקטוף פטריות מזן הסילוסבין (Psilocybin). תרבות איסוף

הפטריות היא כה מפותחת עד שחברו שירים שהפכו לשירים עממים המספרים על חווית הקטיף ותחושת השיכרון מהפטריות (לדוגמא השיר "אכול אותי"). אופי הטיול להרים בשוויץ הוא מגוון, יש הנוסעים עם אוהלים ולאחר הקטיף נשארים ללון בהרים מספר לילות. יש שקוטפים את הפטריות וחוזרים לעירם. חלק ניכר מהמבקרים בהרים אלו בשוויץ מגיעים מצפון צרפת (חבל הרון). בחלק מן המקומות הוקמו חנויות ופונדקים שנפתחים בעונה הרלוונטית בלבד. ליד הר ג'ורה נפתחת בעונה חנות פטורה ממכס שם רוכשים המלקטים אוכל, אלכוהול ומזכרות. ראוי לציין שממחקרים עולה כי הפטריות גדלות בכל רחבי צפון אירופה, בצפון אמריקה ופופולריות אף בתאילנד בקרב מקומיים ותיירים כאחד (Allen and Merlin 1992; Beug and Bigwood 1982). להלן מובא קטע מראיון עם צעירה שוויצרית שסיפרה על חווית קטיף הפטריות:

"אחרי זה נקברים בבתיים 8 חודשים של קור, עוברים רק בין בית לבית, אין טבע צריך שיהיה על מה לדבר כל החורף"
והיא מוסיפה על החוויה האישית שלה מן הסם:
"זה חזק... שמעתי על זה כל כך הרבה לפני שנסעתי לסנט קרויה. בז'נבה כולם נסעו לנסות פטריות... כולם... זה חלק מהתרבות שלנו".

4.1.3.6 פטריות מארץ האגדות בHogsback

Hogsback היא עיירה השוכנת במעבה יערות במרכזה של מדינת דרום אפריקה. מן המפורסמות בדרום אפריקה הוא שהסופר הידוע J.R. Tolkien קיבל את ההשראה לכתיבת ספריו (סדרת 'שר הטבעות') במקום זה. המקומיים יודעים לספר כי מוצאה של המטפלת של הסופר הוא בעיירה זו והנער Tolkien היה מגיע עמה לבלות את החופשה השנתית. בנוסף לכך מפורסם המקום בפיות (Fairies) השוכנות ביערות העד, ובפטריית האגדות הידועה בשם Fly Algaric. עיון קצר בספר המטיילים באכסניית התרמילאים במקום (Away with the fairies) מגלה את כוח המשיכה של פטריות אלו עבור תרמילאים מרחבי העולם. את הפטריות ניתן למצוא מפוזרות ביער, אך מקריאת ספר המטיילים במקום ומשיחה עם בעלי האכסניה ניתן להבין כי רב התרמילאים מתייעצים במומחה המקומי לזיהוי פטריות הזיה. במקרה זה הפטריות מהוות מוצר משלים לדימוי האגדתי של המקום עבור תיירי הסמים, מאחר וצורתם דומה לזו של פטריות מספרי ילדים.

מתוך אתר האינטרנט : www.erwid.org

4.1.3.7 מסעות בעקבות גידולי מריחואנה

גידולי מריחואנה מהווים אטרקציה תיירותית ייחודית. בעבודה זו בחרתי להתמקד בשלושה יעדים פופולריים עליהם דיווחו תיירים: הכפר מלנה שבהודו והרי השפשוואן שבמרוקו. הכפר מלאנה, הממוקם במרחק יום הליכה מהעיירה קסול, מהווה מוקד עליה לרגל לחובבי הג'ארס ההודי. ביקור בכפר זה הוא חוויה תיירותית יוצאת דופן מאחר ותושבי הכפר הם אסורים למגע על ידי תיירים מפאת טומאתם של אלו האחרונים, וקדושתם של המקומיים. העובדה כי הרשויות ההודיות מכבדות חוק דתי זה בשילוב עם העובדה כי צמח הקנביס גדל פרא באזור כולו מהוות הסבר הגיוני לכך שהפקת הג'ארס הפכה לפרנסה העיקרית של בני המקום (יעקובסון 2000). במלנה מתגוררים כ- 500 תושבים המדברים בניב ייחודי, ושם הכפר הפך למותג בשל הג'ארס המקומי הידוע כ'קרם של מלנה'. לכפר מגיעים תיירים שעישנו או שמעו על ה'קרם של מלנה' ברחבי הודו, ומעוניינים לעמוד מקרוב על אופן הכנתו. אחד התיירים מספר על החוויה:

"אני נוסע למלנה, זה החיים שלי מהיום שהכנסתי את הקרם הזה לריאות אני יודע שזה מה שעושה לי טוב. אני לומד עובד חוסך וחולם על הנסיעה הבאה ל'פרבטי ואלוי', שיגידו שטחי שיגידו מה שהם רוצים... אני לא צבוע אני לפחות יודע מה אני אוהב ולאן אני רוצה ללכת."

תרמילאי אחר מסביר מדוע הלך למלנה במקום לרכוש את הסם ברחבי הודו:

"בכפר (מלנה) קונים את ה'קרם ד-לה קרם' של מלנה, ישר מהשדה, ישר ממי שעושה את זה. הסבירו לי לפני שאתה קונה תסתכל להודי על השיער אם הוא סם שמן בשיער אל תקנה ממנו כי הידיים ששמו את השמן על השיער הם הידיים שעשו את הג'ארס, ככה גם אני הסברתי לחברה החדשים שהגיעו..."

החשיש המרוקאי הוא אחד הסמים הנפוצים ביותר במערב אירופה בעשור האחרון הודות למחירו הנמוך. הקרבה היחסית למקורות הייצור של החשיש המפורסם מושכת אירופאים רבים לטייל אל הרי שפשוואן על מנת לצפות בשדות הקנביס ובתהליך הייצור הייחודי של חשיש זה.

בתמונה מס' 8 נראים תיירי ישראל ותיירי שוויצרי בשדות הקנביס ליד המפעל להפקת חשיש, ובתמונה מס' 9 מצולם תיירי ישראל עם מדריך התיירים בשדות הקנביס.

תמונה מס' 9: שדות הקנביס במרוקו

תמונה מס' 8: מפעל להפקת חשיש במרוקו

התמונות באדיבותו של אלמוג איטלי

4.1.3.8 טקסים וסדנאות סביב סם מסוים

דוגמא נוספת לטיולים סביב סם מסוים היא צורת טיול בהן נוטלים התיירים את הסם כחלק מטקס או סדנא מונחת שהם עוברים במהלך הטיול. כאמור, השימוש במונח טקס או סדנא נעשה בעקבות השימוש בו עשו התיירים עצמם, כאשר תיארו את המסגרת התיירותית בה נטלו את הסם בטיול. הטקס או הסדנא הם אלה שמשווים לנטילת הסם קונוטציה דתית ולא בהכרח הסם עצמו שעומד במרכז הטקס. הראייה לכך היא כי ישנם סמים שעומדים במרכזו של טקס מסוים, אך ניטלים על ידי תיירים אחרים במסגרות טיול שונות. ה-LSD, למשל, שמהווה חלק מרכזי במסיבות הרייב, מקבל בקבוצה זו משמעות אחרת לגמרי, הנובעת מהקונטקסט החברתי בו נוטל התייר את הסם. יחד עם זאת, ראוי לציין שרק חלק קטן מן הסמים נמצאו תחת תת-קבוצה זו והם: סן-פדרו, פיוטה, LSD, DMT ואיהאוסאקה.

4.1.3.8.1 טקס הפיוטה של שבט ויצ'אל בצפון מקסיקו

קקטוס הפיוטה גדל במדבר צ'יוואווה (Chiwawa) שבצפון מקסיקו ומשמש חלק מטקס המלווה את שבט ויצ'אל (Wichal) כבר אלפי שנים. הטקס של בני ויצ'אל הוא טקס בעל משמעות דתית. חיפוש הצמח הקבור באדמה הוא מסע התחברות אל מסע של צבי שניצוד ומת. אותו צבי הוא

אחד האלים המרכזיים במיתולוגיה של בני ויצ'אל, והוא הותיר אחריו לבני השבט את הפיוטה במקום בו הוא מת. מסעם של בני הו'יצאל מתחיל היום בנסיעה אל מדבר צ'וואווה ומשם מתחיל מסע משפחתי אחר הקקטוס. גם ילדים נוטלים חלק במסע בכדי שיוכלו ללמוד היכן מצוי הפיוטה, איך מוצאים אותו ובכך ישמרו את המסורת של בני ויצ'אל. מסעם עובר דרך אגם שמימי מטהרים אותם. חלק מן התיירים המגיעים למקום מחפשים בעצמם את הפיוטה במדבריות צ'וואווה לאחר שקראו על סגולותיו של הפיוטה בספריו של קרלוס קסטנדה (1970). המרואיינים במחקר זה שנטלו את צמח הפיוטה נוסעים למקסיקו לעיתים תכופות יחסית. כמו כן, הם מגדלים את הצמח במדינתם ועורכים טקסים כפי שלמדו לערוך במקסיקו. חשוב לציין שנטילת הסם היא חלק ממשנה רוחנית סדורה אותה מאמצים התיירים כדרך חיים.

4.1.3.8.2 סדנאות לנטילת סמים מעוררי הזיה

מרואיינת ששבה מפסטיבל רסטלס שמתקיים באופן מסורתי בדרום אפריקה דיווחה על קיומה של סדנא לנטילת D.M.T. הסדנא היתה סדנא לנטילת הסם ההזיוני DMT שהוא סוג של קקטוס הגורם לשינויים קיצוניים בהכרה והוא אחד המרכיבים הידועים בשיקוי האיהאוסקה שמשמש אינדיאנים בברזיל. הסם נתפס בסדנאות אלה ככלי להשגת תובנה עמוקה יותר על נפש האדם ועל משמעות החיים. את הסדנא מעביר שאמן המגיע מדרום אמריקה המוגדר, על ידי מארגני הפסטיבל, כמומחה לתורת הנפש ולניהול הטקס המסוים. הסם משפיע לדעת אל שנטלו אותו על חלק במוח האחראי לחיבור שבין גוף לנפש. אחת המרואיינות העידה כי הושפעה רבות מספרו של Huxley (1989) בטרם החליטה להתנסות בסם:

"ה-DMT זה סם חזק. זה חומר שקיים אצלנו במוח באופן טבעי, אבל אפשר להפיק אותו גם מצמחים שגדלים בדרום אמריקה. ההשפעה של הסם היא קצרה מאד בדרך כלל לא יותר מרבע שעה. כל מי שלקח את הסם אומר שמה שראה הותיר אותו בהלם או שינה את חייו. זו הסיבה לדעתי שחייב לנסות את הסם בהדרכה של מישהו שכבר לקח אותו, כדי לדעת כיצד לנצל בצורה מרבית את השפעת הסם על המוח, כי אפשר ללמוד מזה המון"

סדנא נוספת שלא התקיימה בשנה זו באותו פסטיבל היא סדנא לנטילת LSD. סם זה הופק על ידי כימאי שוויצרי בשנות השישים והפך לאחד הסמים המזוהים ביותר עם תת-תרבויות אלטרנטיביות בשל השפעותיו החזקות על ההכרה (Hoffman 1983). ככל הנראה השפעותיו הקוגניטיביות החזקות של הסם הולידו את הצורך בהנחיה קבוצתית שניתנת על ידי מומחה.

הסדנאות הם מוצר די חדש בשוק מסיבות העידן החדש, והן נתפסות על ידי המשתתפים בהן, כדרך טובה לנצל את השפעות הסם על ההכרה.

תמונה מס' 10 - החדר בו מתקיימות סדנאות איהאוסקה בפסטיבל רסטלרס.

מתוך אתר האינטרנט של אתר תיירות Rustlers: www.rustlers.co.za

4.1.3.8.3 איהאוסקה על גדות האמזונס

Ayahuasca הוא שיכר המופק משנים עשר צמחים מעוררי הזיות המבושלים ביין. בשפת בני האינקה הביטוי מורכב משתי מילים: Aya שפרושה רוח/נשמה ו Huasca שפרושה יין. המשקה נפוץ גם במדינות אחרות בדרום אמריקה וידוע בשמות שונים, בקולומביה נקראת המרקחת הזו יאג' (Yaje) ובברזיל קאהפי (Caapi). תושבי דרום אמריקה משתמשים במשקה במסגרת טקס שמיועד לתקשר עם עולמות אחרים על ידי מעבר בין מצבי תודעה. כמו כן, חלקם מדווחים על שימושים במשקה להסרת מזל רע וטיפול במחלות שונות. במאמרה של de Rios (1994) מתוארת תיירות סמים לנהר האמזונס, שמהותה התנסות בחוויית האיהאוסקה בטקס המונחה על ידי שאמן מקומי. במאמר מתוארים תיירים אירופאים ואמריקאים שמגיעים לגדות האמזונס על מנת להתנסות בטקס. de Rios (1994) מדגישה במאמרה את החיפוש האינסופי לצמיחה רוחנית בו מצוי התייר המערבי המשמש, לדעתה, מרכיב חשוב במכלול המניעים להתנסות בסמים בטיולו. היא מייחסת את המניעים לשימוש ב'סם הרוחני' לתופעות כמו תיעוש, ניכור ושבירת ערכים הסובבים את הפרט בחברה הפוסט-מודרנית. תיירים שמגיעים לאזור נתקלים בברושרים צבעוניים אותם הכינו המקומיים שגילו את הפוטנציאל העסקי של האותנטיות שלהם. de Rios (1994) מבקרת גם את הניצול הציני שעושים המקומיים בתיירים. חלקם מתחזים לשאמנים ולוקחים את התיירים למסע אל הנפש בג'ונגל בו, לכאורה, רגל אדם מערבי לא דרכה.

סן פדרו הוא קקטוס הגדל באופן טבעי ברחבי דרום אמריקה. אחד הפרושים לשם סן פדרו הוא עיוות השם סנט- פטר, שהוא קדוש המחזיק את המפתחות לגן עדן. מכאן ניתן ללמוד גם על האמונה הרווחת בקרב האינדיאנים בפרו ובאקוודור, לפיה שימוש בצמח מבטיח גישה בלעדית אל מקומות נחשקים ומיסטיים. השימוש בסם על ידי אינדיאנים תושבי פרו ואקוודור החל לפני אלפי שנים כחלק מטקסים דתיים שונים אותם הם עורכים. המקומיים נוטלים את הסן פדרו על מנת לפתור בעיות שונות בחיי היומיום כגון 'הסרת' מזל רע שדבק בהם, ריפוי מחלות שלהם או של בני משפחותיהם וכדומה. אחת הדוגמאות לאופן בו הם נוטלים את הסם היא מסע היטהרות. אחד הכללים החשובים בקרב האינדיאנים הוא כי חייבים לקחת את הסם בחברותא ובליווי שאמן שנתפס כמומחה להסתכלות בנפש האדם הנתון תחת השפעת הסם. לאחר התקבצות קבוצה אצל השאמן יוצאים למסע בן מספר ימים, במהלכו עוברים טקסי היטהרות. הטקס הבולט ביותר הוא מעבר ליד מקור מים שהטבילה בו אמורה לטהר את האדם הנוטל מחיי היומיום ומצרותיו. למחרת מוביל השאמן את הקבוצה אל מקום גידול הקקטוס ומפיק שיקוי מגזע הקקטוס על ידי חליטתו במים רותחים. יש לציין כי השאמן הוא זה שקובע מהי הכמות שכל 'מטופל' צריך לקחת. התפתחות תיירות מערבית אל מדינות אמריקה הלטינית הובילה את חלק מן התיירים המערביים לרצות ולהתנסות בטקס זה. בהקשר זה, אחד המרואיינים שטייל בקוסקו דיווח כי רכש את חבילת הטיול המכונה 'דיל סן פדרו' ברחוב פלאטרוס, המפורסם בסוכנויות הנסיעות שבו. החבילה כללה טיול בן שבוע להר בקרבת העיר בליווי שאמן (כהן דת אינדיאני). מטרת הטיול היא להגיע אל ראש ההר שם גדל הצמח, ולהשתתף בהפקת הסם וצריכתו בניצוחו של השאמן. 'היתרון' בחבילה עם השאמן הוא הסכנה שבהפקת הסם מהצמח על ידי הדיוטות, מה שעלול לגרום לנזק לא הפיך למוח. החבילה כוללת סבלים, מזון ואמצעי לינה וחניה. מתיאורי התיירים שהשתתפו במסעות כאלה ניתן ללמוד כי הטקס לתיירים דומה במאפייניו הצורניים לטקס של בני המקום. שלא כמו בני המקום, התיירים שרואיינו לעבודה זו לא השתתפו בטקס על מנת לפתור בעיה קונקרטית. בדומה לאינדיאנים, המרואיינים מעידים על הזדככות הנפש במהלך המסע, ותחושות חזקות המלוות במראות שהתגלו להם עם נטילת הסם.

למרות דימויו של הפיוטה כסם שקשור לתרבות המקומית ולהשגת חוויה רוחנית, לא כל התיירים בוחרים ליטול אותו בצורה דומה לזו שנוטלים אותו המקומיים. קיימים תרמילאים שנוטלים את הסם לבדם או בקבוצות של תיירים ללא טקס רשמי וללא שאמן. דוגמא פופולארית לכך קיימת באקוודור בחוות הבריאות "מדרה טיירה" (אמא אדמה). תרמילאים שמגיעים לחווה

צורכים את הסם בדרך כלל כעוד מוצר שניתן לרכוש בחווה על מנת להשלים את החווית שיש למקום להציע.

4.1.3.9 רכישות סמים במקסיקו ובהולנד

תחת תת-קבוצה זו ניתן לסווג תיירים שנוסעים אל מדינה שכנה בדרך כלל, על מנת לרכוש בה סמים שאינם יכולים להשיג במדינתם בכמות או/ו באיכות או/ו במחיר שהמדינה אליה הם נוסעים מספקת. תיירות זו היא פועל יוצא של זמינות סם כלשהו במדינה שכנה ולכן מדובר לרב בנסיעה קצרה למטרת רכישה בלבד של סם מסוים. יש להדגיש את העובדה שאין מדובר בסחר בינלאומי בסמים, בו רוכש אדם סם במדינה זרה על מנת למכור אותו לצורכי עשיית רווח במדינה אחרת. במקרה עליו מדובר בסעיף זה נוסע התייר למדינה שכנה על מנת לרכוש סם לצרכים פרטיים שניתן לחלקם בגסות לצורכי הנאה או לצרכים פיזיולוגיים כגון התמכרות, צרכים רפואיים וכיוצא באלה. Sifaneck ו-Valdez (1997) עסקו בתיאור התופעה של רכישות סמים רפואיים במקסיקו על ידי אזרחים אמריקאים. החוק המקסיקני מאפשר רכישת סמים המשמשים לצרכים רפואיים בדרך כלל באמצעות מרשם רופא משפחה או רופא שיניים. כמו כן, במקסיקו, שלא כמו בארצות הברית, ניתן לרכשו כמויות הגדולות מאלו שניתן לרכוש עם מרשם בארצות הברית. בנוסף לכך, על פי מחקרם של Sifaneck ו-Valdez המצב במקסיקו מקל על תהליך רכישת הסם מבחינת הבירוקרטיה הכרוכה בהליך רכישת הסם. מחקרם של Sifaneck ו-Valdez הוא אתנוגרפי בעיקרו והוא מתמקד בשתי עיירות גבול מקסיקאיות- לארדו ונואבו לארדו. במחקר מסווגים תיירי הסמים באזור לשלוש קטגוריות שיוצגו להלן. בקבוצה הראשונה יש בעיקר גברים צעירים (18-24) והיא מהווה 10% מכלל תיירי הסמים בעיירות הללו. לרב תיירים אלה הם לבנים המטיילים בקבוצות קטנות. עם הקבוצה השנייה נמנים צעירים (18-24) המאופיינים בלבוש מרושל, בכתובות קעקע ועגילים בגבות. קבוצה זו מהווה 8% מכלל תיירי הסמים בעיירות. 82% מתיירי הסמים הם מבוגרים (25-45) המטיילים בקבוצות גדולות או עם משפחתם. תיירים אלה קונים סמים אופייטיים (בעיקר במקרה בו הם מזריקים סמים). תיירים אלה הם לרב ממעמד העובדים של מדינת טקסס או מדינות הסמוכות לגבול המקסיקני.

מקום נוסף בו מגיעים תיירים למדינה על מנת לרכוש סם הוא אזור הגבול המדיני בין הולנד ושכנותיה בלגיה וגרמניה. תצפיות העלו כי תושבי גרמניה ובלגיה מגיעים לביקור קצר (יום עד יומיים) לערים הסמוכות לגבול ההולנדי עם גרמניה ובלגיה. כידוע, מעבר הגבול בין מדינות אלו הוא חופשי שכן שלושתן שייכות לאיחוד האירופאי המשותף. במספר עיירות הולנדיות בסמוך לגבול הם רוכשים מריחואנה על מגוון צורותיה השונות ושבים עמה לארצם. גם במקרה זה

חוקיות הסם במדינה המתויירת היא הסיבה המרכזית שמושכת את התיירים לבקר במקום. השהות הקצרה של התיירים במקרה זה נובעת מהאפשרות לשוב ברכבת לביתם כבר באותו יום.

4.1.4 סיכום ביניים

בחלקו הראשון של פרק הממצאים נעשה ניסיון ראשוני לתאר את תופעת תיירות הסמים תוך תיאור היעדים והאטרקציות התיירותיות המרכיבות אותה. מגוון היעדים שהוצגו סווגו לשלוש קבוצות עיקריות: תיירות אירועים, מתחמי סמים וטיולים סביב סם מסוים. החלוקה לשלוש קבוצות נעשתה מתוך ניסיון לבחון כל יעד בעזרת שלושה מימדים: זמן, מרחב וסמים. נמצא כי כל אחת מהקבוצות מאופיינת בדומיננטיות של אחד המימדים, מבחינת מרכזיותו של המימד הדומיננטי בהבניית כוח המשיכה עבור תיירי סמים, ובהתאם לכך ניתן שם לכל קבוצה. בתיירות האירועים מודגש מימד הזמן יותר משני המימדים האחרים, מאחר והוא תוחם את האירוע המתוכנן בזמן ומעניק בכך למרחב התיירותי את כוח המשיכה שלו. מתחמי הסמים היא הקבוצה השניה ובה מזוהה מרחב תיירותי מסוים עם צריכת סמים של תיירים. מבחינה זו ניתן להקביל את תיוגו של מתחם הסמים התיירותי לתיוגו של הסוטה בחברה (Shields 1992). הקבוצה השלישית היא תיירות סביב סם מסוים והיא מאופיינת בדומיננטיות של מימד הסמים על פני השנים האחרים. בהקשר זה, קבוצה זו מאופיינת לרוב בקיומו של סם ספציפי המהווה גם מניע מרכזי לטיול, לעומת שתי הקבוצות האחרות בהן, במרבית המקרים, לא מזוהה אתר התיירות עם סם ספציפי אלא עם צריכת מגוון סמים. לסיכום חלק זה יוצגו שלושת הקבוצות בטבלה המאגדת את מכלול הדוגמאות שנסקרו במהלך חלק זה.

טבלה מס' 4 – סיכום יעדי תיירות סמים⁶

קבוצה	מימדים	מימד הזמן	מימד המרחב	מימד הסמים	דוגמאות
תיירות אירועים	תיארוך ותכנון האירוע.	מרחב מוגדר, אם כי לא קבוע.	צריכת מגוון סמים	מסיבות האוז; פסטיבלי רייב; שייט סמים; Full-Moon; Cannabis Cup.	
תיירות סביב סם מסוים	התייר בוחר את הזמן שיבקר במקום.	המרחב אינו מימד מרכזי בטיול, ולרב לא ניתן למצוא אזור תחום המזוהה עם הטיול.	קיים סם מסוים המזוהה עם יעד הטיול.	מריחואנה-אמסטרדם; קוקאין בקולומביה; אופיום-משולש הזהב וסיני; פטריות בשוויץ ובהוגסבק; פיוטה-מקסיקו; סן-פדרו- דרום	

⁶ בכל קבוצה מודגש המימד הדומיננטי מבין השלושה.

אמריקה; איהאוסקה- ברזיל; איהאוסקה- דרום אפריקה; רכישות סמים- מקסיקו והולנד.				
גואה; מנאלי קסול; חופי סיני; איביזה; אמסטרדם; קריסטיאנה.	צריכת מגוון סמים	מרחב תיירותי תחום וקבוע המזוהה עם צריכת סמים.	התייר בוחר את הזמן שיבקר במקום.	מתחמי סמים

4.2 חוויית תיירות הסמים

בחלק זה תבחן תיירות הסמים מתוך נקודת המבט של המרואיינים על ידי מיקוד בפן הסובייקטיבי-חווייתי של תיירי הסמים. סוגיית החוויה התיירותית נדונה בהרחבה בחקר התיירות תוך ניסיון ליצור מסגרת תיאורטית מתאימה לחקר חוויה זו (Cohen 1979; MaCcanell 1976; Uriely et al. 2002; Wang 1999). חלק זה יוצא מתוך גישה פנומנולוגית ובעלת מאפיינים פוסטמודרניים באופן ניתוחה את החוויה התיירותית. חקר החוויה התיירותית מתוך גישה זו נעשה מתוך אוריינטציה סובייקטיבית ששמה את חוויות התייר, ולא את האובייקט התיירותי, במרכז תיאור התופעה החברתית. בנוסף לכך, גישה זו רואה בשונות הקיימת בין החוויות, נקודת מוצא בניסיון להבין את מהותה, זאת להבדיל מניסיונות ליצור תיאור כוללני ואחיד של החוויה התיירותית (Uriely 1997). אחת העבודות החלוציות שנכתבו מתוך גישה זו בתחום חקר החוויה התיירותית היא עבודתו של Cohen (1979): 'הפנומנולוגיה של החוויות התיירותיות'. Cohen (1979) מציע טיפולוגיה של מצבי חוויה, המצביעה על ההבדלים הקיימים בין חוויות תיירותיות שונות. הטיפולוגיה, כפי שהוצגה במסגרת התיאורטית של מחקר זה, מסווגת את החוויה התיירותית לחמישה מצבי-חוויה הנעים על ציר שבקצה אחד שלו נמצא החיפוש אחר הנאה בלבד ובקצהו השני נמצאות חוויות של חיפוש אחר משמעות. הטיפולוגיה של Cohen (1979) מאפשרת גם את הבנת מניעיהם של התיירים תוך הבנת הכוחות הדוחפים אותם לצאת ולטייל מחד, והכוחות המושכים אותם להגיע ליעד הטיול.

בפרק זה מוצגים ממצאי הראיונות, הנוגעים לחוויה התיירותית של תיירי הסמים, בעזרת שימוש אמפירי בטיפולוגיה של Cohen (1979). השימוש בטיפולוגיה עונה על שתי מטרותיו העיקריות של הפרק. הראשונה היא הצגת השונות הקיימת בקרב תיירי הסמים, והשנייה היא מתן תיאור אתנוגרפי של תופעת תיירות הסמים על גווניה השונים. תוכן הראיונות כלל תיאור חוויות

שונות ומגוונות אותן עברו התיירים, אך באופן טבעי מתמקדים קטעי הראיונות המובאים בחלק זה בחוויות הקשורות לשימוש בסמים במהלך הטיול. בהתאם לטיפולוגיה של Cohen (1979), חלקו הראשון של הפרק נפתח בהצגת חוויות תיירותיות של תיירי סמים שתכליתן חיפוש אחר הנאה. תחת סעיף זה מוצגות חוויית הנופש וחוויית ההסחה של תיירי הסמים. בהמשך הפרק מוצגות חוויות שבבסיסן עומד חיפוש אחר משמעות עמוקה. חיפוש המשמעות בטיול, לפי Cohen (1979), מתבטא בניסיון להתחבר אל מרכז התרבות המקומית, המוגדר כאוסף הערכים והנורמות של כל חברה (Turner 1973), ולהלן יקרא 'מרכז'.

4.2.1 חוויות מכוונות הנאה

שני המצבים הראשונים של החוויה התיירותית בטיפולוגיה של Cohen (1979) הם מצב הנופש ומצב ההסחה. המשותף לשני מצבים אלה הוא שהחיפוש אחר הנאה בטיול מהווה מניע מרכזי המושך את התייר לצאת לטיול. ההבדל בין שני מצבים אלה מתמקד בכוחות הדוחפים את התייר לצאת לטיול. הכוחות הדוחפים את התייר בחוויות הנופש וההסחה קשורים לטיב הקשר שלו לאותו 'מרכז' הקיים בחברתם (ראה/י הרחבה בנושא בסעיף 2.3). חוויה במצב הנופש מאופיינת בחיים בלתי מנוכרים לנורמות ולערכים השולטים בחברתו של התייר, ובמילים אחרות ניתן לומר כי חוויית הנופש מאופיינת בחיים מלאי משמעות של התייר בחברתו, בטרם יצא לטיול. מצב החוויה השני בו מחפש התייר הנאה הוא מצב ההסחה. חוויה כזו מאופיינת בניכור שחש התייר למרכז השולט בחברתו, ניכור שמתבטא בשעמום וחוסר משמעות בחיי היומיום של התייר בחברתו. הטיול נועד על מנת להשכיח מהתייר תחושות אלו ואת זאת עושה התייר בעזרת חיפוש אחר חוויות מכוונות הנאה. כמו כן, החוויה התיירותית במצב ההסחה מפצה את התייר על תחושת הניכור ובמקרה של תיירות סמים, ההנאה מהסם היא אחת הדרכים בהן בוחר התייר להסיח את דעתו משגרת חייו. מרבית הראיונות (20 מתוך 30) סווגו כחוויות של חיפוש אחר הנאה, בהן החוויה מוגדרת כחוויית נופש או כחוויית הסחה. מתוך 20 הראיונות נמצא כי 13 ראיונות ניתנים לאפיון כחוויית נופש ו-7 ראיונות כחוויית הסחה.

בראיונות בהן תוארה חוויית הסמים כחוויית נופש הוצג השימוש בסמים במהלך הטיול כשימוש לצורכי הנאה ולמילוי מצברים לפני חזרה מתוכנית לשגרת חייו של התייר. אחת הדוגמאות לחוויית נופש היא ארמים (27) סטודנט גרמני שמיטיב לתאר את חוויית הסמים שלו בטיול שלו כחוויית נופש:

"זאת החופשה השנתית שלי. אני אוהב מוזיקה אלקטרונית ואני רוצה להיות בסביבת אנשים בראש שלי כשאני בחופש. זה מעניין שכל הגרמנים נופשים בספרד."

בגרמניה כולם הולכים למיורקה ואני בחיים לא אלך לשם זו תיירות המונים לאנשים משעממים. אני נוסע לנופש באיביזה לא כי זה בספרד אני נוסע למקום שמנגנים בו 'האוז' (מוסיקה אלקטרונית). האנשים שם גם פתוחים לסמים ולא מרובעים. אם זה היה בטורקיה אז בטח הייתי נוסע לשם. באיביזה זה הצליח וזה מקום ידוע לכל הצעירים באירופה שמתמשים בסמים ואוהבים מוזיקה אלקטרונית, אני לא יודע למה?

היית נוסע למקום עם מסיבות וסמים גם אם הוא היה בגרמניה? אני נוסע למסיבות כאלה המון בגרמניה אבל זה לא נחשב חופש, אתה יודע. זה כל הרעיון בתיירות צריך גם להתרחק מהבית פיזית אחרת זה מאבד את הקסם. אני לא בורח לסמים בספרד כמו שאתה מנסה לרמוז, אני נוסע ליהנות. יש לי פה עבודה ואני לומד אני לא איזה פאנקיסט מברלין בלי בית. אם אתה חושב שאני בורח ממהו אז כל התיירים בעולם בורחים ממהו. כולם עוזבים את הבית שלהם ונוסעים למדינה זרה ולא רק מי שמתמש בסמים בטיול שלו.

תיירות נופש לאיביזה, כפי שניתן ללמוד מהציטוט לעיל, היא דוגמא למצב בו השימוש בסמים בטיול הוא המשכי לשימוש בסמים בשגרת חייו של התייר. לפי הטיפולוגיה, מצב הנופש מאופיין בחיים מלאי משמעות בשגרת חייו של התייר (Cohen 1979:183). לכן, שימוש בסמים בבילויים או כחלק מן הפנאי בחיי היומיום גורר באופן טבעי שימוש בסמים במצב הנופש, שכן התייר במצב זה מעוניין ליהנות, ולא לחפש משמעות דרך השימוש בסם. דוגמא נוספת לתייר שחוויתו סווגה כחוויה במצב נופש היא של ישראלי (30) המתגורר במרכז הארץ ועובד בחברת שיווק בחמש השנים האחרונות. מן הראיון עולה כי הוא 'מחובר' לחיים בישראל ואינו חש מנוכר לחברה ולערכיה (מודעות פוליטית, שרות מילואים). חוויית הסמים השונים אותם הוא צרך במהלך טיולו בקו-פנג' נועדה לאפשר לו לחדש כוחות בטרם ישוב אל שגרת חייו השוחקת. אותו ישראלי (30) מעיד כי הגיע לתאילנד בעיקר ליהנות ולא התעניין כלל במקומיים:

"כשאתה מגיע לfull moon בקו-פנג' לא מעניין(ת) אותך באותו רגע התרבות התאילנדית. אתה בא ליהנות, להתפרק. אולי בביקור הבא שם אני גם אסע לצפון לכפרים, הפעם זה בכלל לא היה בסדר העדיפויות. מה הבעיה עם אנשים שנוסעים לעשות כיף... לא כל מי שמטייל במזרח מגיע מטעם הנשיונל ג'אוגרפיק... זה היה ממש לפני המילואים וזה היה הפינוק שלי לפני המילואים.

במילואים יודעים על הסמים?

לא. אבל זאת החלטה שלי. אני עושה מילואים ביחידה קרבית ואני לא מרגיש שהשימוש בסמים פגע בתפקוד שלי.

שני הציטוטים לעיל ממחישים את הרעיון כי בבסיס חוויית הנופש עומד החיפוש אחר הנאה מצד אחד והחיבור ל'מרכז' בארצו של התייר מצד שני. שני אלה משפיעים על אופי הטיול ועל המשמעות שניתנת לחוויית הסמים בטיול. הניסיון לבחון את מידת חיבורו של התייר ל'מרכז' בארצו איננו פשוט ולא תמיד ברור האם מדובר במצב נופש או במצב הסחה. חלקים שונים של הראיון עוזרים לבדוק באיזה מידה חש התייר מחובר למרכז הערכים בחברה ממנה הגיע. בדוגמא לעיל הומחש החיבור למרכז דרך שרות המילואים של המרואיין והקריירה בה בחר. בדוגמא שתוצג להלן מדובר בסטודנט ישראלי (26) שנסע לקולומביה במהלך חופשת הקיץ במהלך לימודיו. ניתן היה להתרשם במהלך הראיון כי התכנון לשוב לשנה ג' בלימודי ההנדסה ותכנון החיים שלאחר הלימודים, מעידים על תחושת חיבור וחוסר ניכור של המרואיין לחייו בישראל:

"ישבנו בבוגטה ועשינו קוקה (כינוי לקוקאין) כל היום זה מה שאני זוכר. זה היה סוף הטיול והגענו למצב של התפרקות טוטלית לפני החזרה לאוניברסיטה, רצינו רק להנות בלי טרקים בלי כלום רק fun טהור. ברגע שאתה לומד את הסם הזה אתה מבין למה הוא מסוכן כל כך. זה סם של כיף טהור, אין מאחוריו שום סרטים שום הזיות. גם כשעברנו לקרתחנה זה היה קוקה... ואיך שגילינו כמה זה כיף וכמה זה זול שם היה קשה להפסיק עם זה. ככה בטן גב וקוק תענוג טהור, זה מה שאני זוכר..."

באופן דומה למצב הנופש גם חוויית ההסחה בטיפולוגיה מאופיינת בדומיננטיות של הכוחות הדוחפים את התייר לעזוב את שגרת חייו ולצאת לטייל. כוחות אלו הם פועל יוצא של מאפיין נוסף של מצב ההסחה (Diversionary) והוא הניכור שחש התייר אל המרכז בחייו, ניכור שלא קיים במצב הנופש. במצב זה חווית הסמים עוזרת לתייר לשכוח לזמן מה את שגרת חייו, והסם מתפקד כמוצר תיירותי המאפשר ליצור הסחה זו. חוויית סמים במצב הסחה מוצגת לרב על ידי תיירי הסמים כבריחה זמנית מפני אורח חייהם בשגרה. דוגמא שחזרה על עצמה היא סטודנטים שסיימו ללמוד ומתקשים להיכנס למסלול החיים המיועד להם, כפי שהם תופסים אותו. דוגמא לכך היא א', צעיר ישראלי שסיים את לימודי המשפטים באוניברסיטת תל-אביב. רגע לפני שהתחיל את עבודת ההתמחות שלו במשרד עורכי דין מכובד בתל-אביב הוא החליט לנסוע להודו בגלל תחושה החמצה שהוא חש:

"-למה הודו?"

אני רק רציתי לשבת במקום כמה שיותר רחוק מישראל ולחשוב על כל החיים המוטרפים שבניתי לעצמי. אני ידעתי שאני אחזור כי גם סגרתי עם משרד עורכי הדין שם הייתי אמור להתחיל את הסטאג' לפני הנסיעה. הודו זה גם כל מה שלא

עשיתי. כל החברה בגילי היו במזרח תקופה ארוכה טיילו נהנו ניסו סמים ואני תמיד הלכתי בתלם.

הודו גדולה למה דווקא לגואה?

בגלל החופש בגלל הסמים הכל ביחד. אני ילד טוב עשיתי הכל by the book כל החיים. אבל אני מוקף גם באנשים אחרים. רציתי קצת להתנתק, להתפרק לעשן ג'ארס לנסות כל מיני... בקיצור לברוח מהכל לפני הכאב ראש של החיים. החיים שלי נשמעים טוב כשהורים שלי מדברים עליהם: קצין בקבע אחר כך לימודים באוניברסיטה, עבודה טובה. אבל הרגשתי שאני מפספס משהו, שהחיים ברחו לי. הייתי חייב לברוח מפה. באיזשהו שלב ידעתי שאני צריך לחזור וטוב שכך אחרת בטח הייתי מקבל 'פליפ' מהסמים שם. אז חזרתי ואני עובד בטרופ... ואולי עוד כמה שנים נברח עוד פעם לכמה חודשים. עד אז: ג'וינט אחד אחרי יום עבודה זה הצ'ופר שלי על כל החיים שלי".

דוגמא נוספת הממחישה מצב חוויה של הסחה היא תייר שוויצרי שמגיע לאמסטרדם מספר פעמים בשנה. התייר אינו מחובר לערכי החברה בה הוא חי, ומן השיחה עמו עלתה תחושת ניכור וחוסר חיבור לחיים בג'נבה :

"אם הייתי יכול לעזוב את העבודה שלי הייתי עושה את זה. אבל אני מרוויח \$5000 לחודש ואני יודע שאני לא יוכל להרוויח כזה סכום במקום אחר באירופה. כל אחד בשוויץ הוא 'פריק' של משהו "שחררו את טיבט", "שחררו את פלסטין", אנטי גלובליזציה אתה בטח מכיר. הם כולם צבועים... החיבור לסמים הוא דרך הבריחות שלי לאמסטרדם כמה פעמים בשנה. אני 'מעשן למוות' ומבזבז המון כסף וזה הכיף הכי גדול שלי. בשביל זה עובדים לא? ככה אני שוכח את החיים 'המקסימים' שלי בג'נבה...".

דוגמא נוספת לחוויית הסחה היא של ישראלי בן 28:

"אני נוסע לפולמון ואין לי בעיה עם זה, אני נוסע להתפרק, לשכוח מהצרות, מה קרה המדינה הזו אוכלת אותך מס הכנסה, מילואים... נשבר... אני שמעתי על החוף בקופנגן ואני בא לשם לשכוח מישראל ולפרק (סלנג: לצרוך) סמים, אקסטזי, פטריות, קוק מה שבא ברוך הבא...".

אחת המגמות שעולות מקריאת חוויות הנופש וההסחה נוגעת לקשר בין שימוש בסמים בשגרת חייו של המרוויח לבין חוויית נופש/הסחה בהן מעורבת צריכת סמים. כל 20 המרוויינים שחווייתיהם סווגו כחוויית מכוונת הנאה (נופש והסחה) השתמשו בסמים כלשהם בשגרת חייהם בטרם יצאו לטיול. לרב מדובר בשימוש בסמים כחלק מתרבות הפנאי של המרוויינים. דוגמא לכך

ניתן למצוא בשיט הסמים, בתיירות למסיבות ה'פולמון' בתאילנד, בתיירות לפסטיבלי רייב ברחבי העולם ועוד. בהקשר זה, תיירות הקוקאין בקולומביה היא דוגמא יוצאת דופן מבחינה זו, כיוון שלשני המרואיינים שטיילו שם זו היתה התנסות ראשונית בקוקאין. יחד עם זאת, גם בקרב תיירי הקוקאין מדובר בתיירים שצרכו סמים אחרים כחלק מתרבות הפנאי שלהם בשגרת חייהם.

חוויות מכוונות משמעות

4.2.2

כאמור, התייחסות בטיפולוגיה של Cohen (1979) אל חיפוש משמעות בטיול היא במונחים של חיפוש אחר 'מרכז' (center). המרכז אליו מתייחס Cohen (1979) שאול ממחקרים באנתרופולוגיה המגדירים אותו כאוסף של נורמות וערכים השולטים בחברה (Eliade 1969; Turner 1973). כפי שהוצג בסעיף הקודם, Cohen מציע שלושה מצבי חוויה תיירותיים המאופיינים בחיפוש משמעות בטיול ובניכור למרכז בחיי השגרה שלהם. Uriely ועמיתיו (2002) הוסיפו מצב נוסף לטיפולוגיה – המצב ההומניסטי, לפיו החיפוש אחר משמעות בטיול מתקיים לצד חיבור למרכז השולט בארץ מוצאו של התייר. סך הכל נמצאו 10 חוויות שאופיינו בחיפוש אחר משמעות בטיול, כאשר לשימוש בסם היה חלק בחיפוש זה. ראיין אחד סווג כמצב חווייתי (Experience Mode), שאותו בדומה למצב ההסחה, ניתן לאפיין בתחושת ניכור שחש התייר למרכז השולט בשגרת חייו. תחושה זו משפיעה גם על תפיסתו את חיי האחר כחיים אותנטיים, מול חייו ותרבותו שנתפסים כחסרי אותנטיות. שלושת הראיונות הנוספים, שסווגו כחוויות מכוונות משמעות, מתאימים יותר למצב ההומניסטי עליו מדברים Uriely ועמיתיו (2002), מאחר ולא נמצאו בהם תחושות ניכור למרכז ממנו באו התיירים. שני המצבים, החווייתי וההומניסטי, מוצגים יחד, מאחר וארבעת הראיונות נמצאו קרובים מבחינת הרצון לחוות חוויה אותנטית בעזרת התחברות לתרבותו של האחר. כמו כן, בכל ארבע הראיונות המדוברים אין התיירים היו מעוניינים לאמץ את התרבות החדשה כמרכז חדש לחייהם, אלא רק לחוות, בעודם תיירים, את הניסיון להתחבר לתרבותו של האחר בעזרת השימוש בסם.

הראיין היחיד שסווג כמצב חווייתי הוא של ישראלית (31) שנסעה להרי סיני על מנת לחוות חוויה בדואית אותנטית לדבריה. השימוש באופיום במקרה זה הוא חלק מהחוויה התיירותית בה התייר מנסה להכיר מקרוב ולחוות את האחר, ובמקרה זה את הבדואים:

"הנסיעה לסנטה קתרינה היתה קודם כל רצון לטייל. ואם כבר הגעתי עד שם אז לטייל כמו בדואים: ברגל, עם גמל ברקע, לשתות מים מבארות ולהכין אוכל בשטח. אני מתחברת לחיים האלה הם בעיני היוליים ובראשתיים בלי הנוזקים של המודרניות. אני גם זוכרת את כל הבוסתנים בדרך עם השקדים והפיתות חול

שהוא הכין לנו. המודעות שלהם לשמירה על בארות המים, החיים בצנעה, זה מדהים כמה הם מפותחים הרבה יותר מאיתנו 'המודרניים'.

- אז קבלת חוויה בדואית אמיתית או לא?

זאת חוויה בדואית אמיתית לא איזה פיתה בלבנה באוהל בדואי בצומת געש. בקשר לאופיום בגללו הגעת אלי - ידענו שאנחנו רוצים לראות את שדות האופיום עוד לפני שירדנו לסיני, אבל לא חשבתי שאני גם אנסה אופיום בעצמי ועוד לפני שנגיע לשדות. הדליל (הבדואי עם הגמל) היה במשך כל הטיול על אופיום וראיתי שזה עוזר לו להתגבר על החום, הוא היה רגוע כל הזמן. אחד הגברים בקבוצה שלנו חבר ילדות שלי הציע כי ברומא צריך לנהוג כמו רומאים. בלילה בקשנו מהדליל לטעום מאופיום והוא נורא שמח לשתף אותנו. הוא הכין תה מתוק עם אופיום וגם הכין סיגריה עם אופיום. אני נורא התרגשתי כי אני לא איזה צרכנית סמים קבועה כמו שאתה רואה. זאת היתה חוויה אמיתית, לא מתוכננת... עישנו עוד פעם כשהגענו לשדה הפרגים וגם השארנו טיפ גדול שם לשומר של השדה.

כפי שמומחש בציטוט לעיל, במצב החוויתי השימוש בסם מתבטא בניסיון להתחבר לתרבות המקומית המזוהה עם הסם. החיפוש אחר האותנטיות היה מניע מרכזי בחוויה התיירותית של ר' וחויית הסמים נתפסה בעיניו כחוויה משלימה לחוויה הטיול כולו. ר' מתארת את התרבות הבדואית כתרבות קדמונית 'בלי הנזקים של המודרניות', ומהתייחסותה זו ניתן להבין את יחסה לתרבות המערבית ממנה היא באה. יחד עם זאת, החוויה הבדואית של ר' נותרת בגדר חוויה תיירותית ותו לא. ניסיון ההתחברות שלה לחיים הבדואים הוא לצורכי הטיול: 'אם כבר הגעתי עד שם אז לטייל כמו בדואים', ולא ניסיון למצוא מרכז אלטרנטיבי לחייה.

חוויה דומה לזו, בה מנסה התייר לחוות תרבות מבלי לנסות ולאמץ אותה בכנות לחייו, עברה על א' (25). א' נסע 'לטעום' את תרבות הסמים של גואה, בגלל ששמע אליה רבות בישראל ורצה לראות ולחוות מהי אותה תרבות. ממכלול הראיון היה ניתן להתרשם כי בין מניעיו המרכזיים של א', היו מניעים חברתיים, הקשורים לחברה בישראל ממנה בה. א' מסביר כי בכדי לא להיותר מחוץ לקבוצת השתייכות שלו, שרובם ביקרו בגואה הוא נסע לראות את גואה ולנסות להתחבר אל אותה תרבות סמים מפורסמת.

"אני האמת באתי לראות על מה כל הרעש. כולם מדברים על גואה כאילו זאת בירת הסמים העולמית, אז מה לא נלך למסיבה בגואה..."

- מי זה כולם?

- אני לא צריך להגיד לך. מסיבות טראנס זה היום מיין סטרים. אם אתה לא מתחבר לזה יש לך בעיה רצינית כי ככה מבליים היום.

- אז לא הלכת למסיבות בארץ לפני גואה?

- בארץ לא הלכתי למסיבות כי לא התחברתי לזה ונראה לי שאם אני בהודו זו הזדמנות לראות את המקורות של זה. אני זוכר שהגעתי לאנג'ונה לפולמון אבל לא לקחתי כלום. מהר מאד הבנתי שאם אני באמת רוצה להרגיש חלק מזה אני צריך ללכת עד הסוף אז לקחתי אקסטסה ביום השני של המסיבה והיה אחלה. אני אגיד לך את האמת מאז התחלתי לאהוב טראנס, זאת עובדה. לפני זה ממש לא הבנתי מה הקטע במוזיקה הזאת. הייתי בגואה איזה חודש והמשכתי הלאה, לא בשבילי החיים באלה. פעם ב... זה מגניב ללכת למסיבה ולהידלק. אבל לא כל שבוע. בבית יש לי גבולות."

דוגמא נוספת לשימוש בסמים כרצון למצוא את האותנטי היא של רוברטו (25) מהולנד.

רוברטו השתתף בטקס לנטילת סן פדרו בפרו בהנחיית שאמן מקומי ובהשתתפות תיירים אחרים. למרות שמדובר בהשתתפות בטקס דתי רוברטו לא התחבר לגמרי לתרבות האינדיאנית. הוא גם לא שקל לאמץ אותה כתרבות אלטרנטיבית לחייו מאחר ואינו חש ניכור לתרבות ההולנדית ממנה בא. לכן סווגה חווייתו כחווייה הומניסטית בה הוא מנסה לחוות את התרבות האחרת, מבלי לחוש תחושות ניכור לתרבותו המקורית.

"זה היה חלק מהחווייה הדרום אמריקאית. הולכים לקרנבל בברזיל, עולים למאצ'ו פיצ'ו אוכלים צ'ילי קון קרנה. התרבות האינדיאנית היא הדבר המסקרן ביותר בטיול בפרו ובאקוודור. הטקסים עם הסן פדרו הם הדרך הכי עמוקה בה אתה ממש נכנס וחוה את התרבות המקומית. זה לא לימוד פאסיבי של לקרוא handbook או ללכת למוזיאון, זו ממש חוויה אותנטית. הסם הוא אמיתי והשפעות שלו אמיתיות ואתה נמצא עם שאמן מקומי. היה קשה לי להתחבר לאלים שאני לא מכיר אבל זו היתה חוויה רוחנית גדולה. זה חלק מהמאפיינים של טיול תרמילאי, זה הרצון לחוות את האמיתי כמו שהוא. לנסוע באוטובוס מקומי, לאכול ברחוב וסן פדרו מבחינתי זה אותו דבר. זה מה שמבדיל אותי מתייר רגיל שבא לטייל בפרו."

המצב הרביעי בטיפולוגיה של Cohen הוא המצב הניסויי (Experimental Mode), והוא

מאופיין בתחושת ניכור עזה שחש התייר כלפי הערכים והנורמות השולטים בחברה ממנה בא. תחושת הניכור לתרבותו המקורית של התייר גורמת לו לחפש אחר 'מרכז' אלטרנטיבי לחייו. מכאן שחוויית סמים במצב הניסויי מכוונת למציאת משמעות דרך השימוש בסם במהלך הטיול.

מתוך 10 הראיונות שסווגו כחוויות מכוונות משמעות, נמצאו ארבעה ראיונות בהם זוהו חוויות המתאימות להגדרה של חוויה ניסויית. דוגמא לאחת מארבעת החוויות האלו הוא סיפורה של צעירה ישראלית על סדנת DMT שמועברת בפסטיבל רסטלס שבדרום אפריקה. סיפורה הייחודי מאפשר הצצה על עולמם של אלו שהחיפוש אחר משמעות בחייהם הפך למניע מרכזי בטיולם. לחיפוש הזה מתלווה בדרך כלל סיפור על תחושת ניכור וחוסר שייכות לחברה או לערכי החברה ממנה בא התייר:

"בגיל ההתבגרות השתמשתי הרבה ב-LSD וזה פתח לי ערוצים לעולם אחר... אחרי חוויה חזקה שהיתה לי עם LSD חיפשתי חומר קריאה על שיסביר לי מה בדיוק חוויתי. קראתי את Brave New World של האקסלי והבנתי שאפשר להגיע למצבי תודעה גבוהים ושהסמים רק עוזרים לנו להגיע לדלת לעולם אחר.

ברסטלס ראיתי שיש סדנאות DMT וסדנאות LSD. ה-DMT זה סם הרבה יותר מעניין מבחינתי הוא סם להתנסות חד פעמית, כי אפשר בעזרתו לצאת מהגוף ולהישאר רק עם הנפש. יש במוח בלוטה קטנה שקוראים לה בלוטת האצטרובל שהיא זו שמחברת את הנפש שלנו לגוף. זאת הסיבה שהכל כל כך הוליסטי בין הגוף לנפש... בגלל חוויה חזקה שחוויתי בעבר עם LSD רציתי לחזור לאותה דלת שמוציאה אותי מהעולם שאנו מכירים. הסדנא נראתה לי מתאימה כי הסם הזה הוא מאד מיסטי וצריך משהו שמבין את ההשפעות שלו ויודע לכוון את הנפש במסע הזה. זאת חוויה שמשפיעה על כל תפיסת החיים שלך אחרי שחווית אותה כי אתה ממש חווה את היפרדות הגוף מהנפש.

- מי מעביר את הסדנא?

- ברסטלס מביאים שאמן מדרום אמריקה שמעביר את הסדנא.

- זה לא פוגם באוטנטיות של הטקס?

- לא כי זה סם. מדובר בתחושות פנימיות ובחוויה רוחנית ולא בתרבות האינדיאנית.

סיפור זה ממחיש עד כמה יכולה להתפשט חווית הסמים של התייר כחוויה משמעותית בחייו. במקרה המצוטט לעיל מדובר בתחושת ניכור הולכת וגוברת של הפרט שנבעה, לטענתה, מחוויית סמים אחרת בעברה. המרואיינת דברה על הסדנא כעל אפשרות של מציאת תשובה לשאלות קיומיות שהטרידו אותה במהלך חייה. סיפורה הייחודי של תיירת זו, מעלה שאלות נוספות הנוגעות לטיב הקשר שבין האובייקט (הסם, אתר התיירות, המסגרת התיירותית) לבין הסובייקט (התייר). רוצה לומר, האם בפסטיבלים רוחניים או בסדנאות סמים עם שאמן, מרבית התיירים יבקשו לחפש חוויה מעמיקה או שיהיו כאלה שיבקשו ליהנות מחוויות מעין אלו. כמו כן, מקרה

זה שב ומעלה את השאלה הבוחנת את טיב הקשר בין חוויה תיירותית מסוימת לבין סם מסוים. בדומה לקוקאין שממצאי עבודה זו קושרים אותו עם חוויות הנאה בלבד, נשאלת השאלה האם ה-DMT הוא סם הנקשר עם חיפוש משמעות או שניתן יהיה למצוא בעתיד חוויות מכוונות הנאה שיקשרו עם סם זה.

המצב החמישי בטיפולוגיה והשלישי מבין המצבים המאופיינים בחיפוש אחר משמעות בטיול מכונה על ידי Cohen המצב הקיומי (Existential mode). כמו במצבים האחרים, המכוונים לחיפוש משמעות בטיול, מאופיינת החוויה במצב זה בתחושת ניכור עזה של התייר כלפי המרכז השולט בחברה ממנה הגיע התייר. ברם, בשונה מהם במצב זה התייר מצא מרכז חלופי ומסיבות שונות אינו עובר לגור במקום בו נמצא המרכז שלו, אלא שב ומבקר בו בתור תייר. בהקשר של עבודה זו, מדובר במרכז או באורח חיים שלשימוש בסם או בסמים יש תפקיד חשוב באותו מרכז. אחת משתי הדוגמאות שנמצאו במחקר זה לתיירי סמים קיומיים נמצאה במקסיקו, אליה מגיעים תיירים שטקסי הפיטה הפכו לחלק מרכזי בחייהם. הדוגמא שתובא להלן היא של פטריסיה המתגוררת בדרום צרפת עם בן זוגה. קבוצה דומה נמצאה בישראל, אך הם סרבו להתראיין ובקשו שלא להיחשף בכל דרך שהיא, לכן הראיונות הלא פורמליים עימם לא נכנסו לנתוני מחקר זה מלבד אזכורם. הדרך בה הופך תייר המתנסה בפיטה לתייר סמים קיומי מתחילה בביקור ראשון במקסיקו בו מתנסה התייר בטקס או סדרת טקסים המשלבים נטילת פיטה. נטילת הסם מתיימרת להיות חלק ממשנה אינדיאנית סדורה, שלקטוטס תפקיד חשוב בה והם עצמם אינם רואים בשימוש התכוף בסם סוג של התמכרות או תלות. לאחר הביקור העבירו התיירים זרעים של הצמח למקום מושבם בצרפת ומאז הם עורכים טקסים בעצמם מידי חודש. תיירים אלה שבים לבקר במדבריות מקסיקו בכדי 'לעבור מדרגה רוחנית' לדבריהם, וביקור כזה עונה למעשה על ההגדרה של חוויה קיומית לפי Cohen (1979). בכדי להתרשם מקבוצה זו מובא קטע מהראיון שנערך בג'נבה עם פטריסיה:

"הגעתי למקסיקו לפני 10 שנים כש לפני זה קראתי את קרלוס קסטננדה אבל לא ייחסתי לזה חשיבות רבה. נסענו (קבוצת תיירים אירופאים) למדבריות של צפון מקסיקו לטיול של מספר ימים במדבר שאפשר למצוא שם את הקטוטס. החוויות שעברנו שם היו מדהימות, כולם אומרים את זה גם אלה שלא ממשיכים להשתמש בפיטה היום. את המסע עברנו יחד שאמן מקסיקני שליווה אותנו לאורך כל המסע במדבר והוא זה שניהל את הטקס. למרות שזכרתי שקראתי על הטקסים האלה פעם לא זמיינתי מה אני הולכת לחוות. זאת היתה החוויה המשמעותית ביותר

בחיים שלי, ומאז חזרתי למקסיקו עוד 4 פעמיים... היום אנחנו נפגשים (חברים) בספרד או בדרום צרפת פעם בחודש ועורכים טקסים עם הפיוטה...

- אם אני מבין נכון אז כל חודש את משתתפת בטקס?

- קשה לדמיין את החיים שלי היום בלי הפיוטה. היו לי חיי נדודים מאז שהייתי ילדה. אבא שלי קנדי מקוויבק ואמא שלי אמריקאית ובתור ילדה כל הזמן נאלצנו לעבור ממקום למקום, אין לי אפילו שפה שאני מרגישה מחוברת אליה כמו אל שפת אם. הפיוטה נתן לי כיוון הוא האיר לי את החלק העמוק של הקיום שלי בעולם. היום אני הרבה יותר יציבה מבחינה נפשית. אני עדיין מרגישה שאין לי מקום שהוא בית, אבל היום יש תוכן לחיים שלי יש עוגן. החבר שלי לחיים הוא זה שמעביר את הטקסים בצרפת ובספרד.

- מה התדירות של הטקסים שהוא מעביר?

- פעם בחודש לפחות, ואני מגיעה לרובם כמו שאתה יכול להבין. למרות שלוקחים את הסם בקבוצה זה עדיין מתאים לי. אני לא בן אדם של שבט וזה מה שיפה בטקסים האלה גם כשהם נעשים בקבוצה הם אינדיבידואלים, זה מסע לתוך עצמך".

פטרסיה וחבריה עונים להגדרה של תיירים קיומיים, מאחר וטקסי הפיוטה הם חלק ממרכז אותו אימצו ובעקבותיו הם נוסעים. הנסיעות למקסיקו משלבות חוויות קיומיות עבורם, שכן הפיוטה הוא הגורם המרכזי שמחזיר אותם לשוב ולבקר במדינה זו. דוגמא נוספת לחוויית תיירות קיומית היא של ישראלי (30) שנחשף אל תת-תרבות הרייב במהלך טיולו בעולם. תת-תרבות זו, המלווה מבחינתו בשימוש בסמים שונים (אקסטזי, LSD, מריחואנה, קוקאין, קטאמין, פטריות הזיה ועוד), הפכה לחלק מרכזי ומשמעותי בחייו. כל טיולו בשלושת השנים האחרונות היו אל פסטיבלי רייב שהתקיימו ברחבי העולם וסיפורו יוצג בהרחבה בהמשך הפרק.

4.2.3 ההבחנה בין שני סוגי מרכזים בחוויות חיפוש המשמעות בטיול

השימוש בטיפולוגיה של Cohen (1979) חושף כי חיפוש אחר משמעות בטיול לא בהכרח מתבטא בניסיון להתחבר אל התרבות המקומית, כפי ש Cohen (1979) מתייחס אליו, אלא מתבטא גם בחיפוש משמעות בתרבות שמתארכת במרחב הגיאוגרפי המתויר, לדוגמא סדנאות רוחניות או פסטיבלי רייב. בהתייחס אל מחפשי המשמעות בטיול, ניתן לעשות הבחנה בין אלה המנסים להתחבר לתרבות המקומית דרך העישון בסמים, לבין אלה המנסים להתחבר לתרבות אלטרנטיבית, שאינה קשורה לתרבות המקומית, באמצעות השימוש בסמים. בסעיף הקודם, הוצגו חוויות בהם החיפוש אחר משמעות בטיול מתבטא, במרבית המקרים, בשימוש בסמים המזוהים

עם התרבות המקומית, כגון שימוש באופיום בהרי סיני, שימוש בפיטה בצפון מקסיקו ושימוש בסן פדרו בפרו עם השבטים האינדיאנים. הדוגמא בה מצוטטת תיירת המדברת על סדנאות ה-DMT בדרום אפריקה היא דוגמא לחוויה של חיפוש משמעות שאינה קשורה לתרבות המקורית של המרחב הגיאוגרפי בה נמצא התייר. במקרה זה, כמו גם במקרים נוספים שיוצגו להלן, חוויית חיפוש המשמעות אינה קשורה ל'מרכז' המקומי אלא מתקשרת לתרבויות או ל'מרכזים' א-טריטוריאליים. מינוח זה ("deterritorialized culture") הושאל מתיאורו של Feathersone (1996) את הא-טריטוריאליות המאפיינת את התרבות האחידה שנוצרה בערים שונות בעולם כתוצאה מהשפעות הגלובליזציה.

על מנת להבהיר את מהותו של המרכז הא-טריטוריאלי יוצגו להלן מספר דוגמאות. הדוגמא הראשונה לחיפוש אחר תרבות כזו היא תת-תרבות הרייב (יציב 2002). במרכזה של תת-תרבות זו ניתן למצוא את המוזיקה האלקטרונית, מסיבות טראנס ושימוש אופציונאלי, אך שכיח למדי, בסמים (Bey 1994; בן-דב 1999; שם-שואל 1999; יציב 2002). אחד מההוגים הראשונים והמרכזיים שעסקו בתת-תרבות זו הוא חכים ביי (Bey 1985, 1994). כתביו מתמקדים ברעיון כי תרבות זו היא סוג של מהפכה זמנית המבוססת על רגעים חולפים של אושר שעומדים מחוץ לתפיסת הזמן המערבית. הוא מכנה את ההתאספויות של תת-תרבות זו בשם "אזור אוטונומי זמני" או בקיצור T.A.Z. 'א' הוא דוגמא לצעיר ישראלי שהתוודע אל תרבות הרייב במהלך טיול למזרח לאחר שהות ממושכת באנג'ונה (הודו) ובקופנגן (תאילנד). בעקבות העניין הגובר בתרבות זו הוא החליט לנסוע לאוסטרליה שם נודע לו כי תרבות הרייב מפותחת מאד. במהלך שהות בת שנתיים באוסטרליה הוא ביקר במסיבות רייב במזרח אירופה (הונגריה ובולגריה) ובזנזיבר שבאפריקה ולאחר מכן שב לישראל. להלן מובא קטע מהראיון עמו שממחיש את חיבורו לרייב:

"מאז שחזרתי מאוסטרליה אני חי ממסיבה למסיבה. הבעיה שבארץ זה מיני מסיבות המשטרה תמיד סוגרת, וזה לא חו"ל אין את האווירה של החופש של זה שאתה לא בארץ. אני נוסע לפחות פעמיים בשנה לפסטיבלים באירופה או באפריקה. חבר הציע לי לבוא ולהיות בהקמה של פסטיבל שהוא מקים בבולגריה... היה חרא פסטיבל אבל הסמים היו חופשי בשבילנו... עכשיו מתארגנים להפקה בסילווסטר. הלוואי ויכולתי לעבוד רק בהפקות בחו"ל, אלה החיים האידיאליים מבחינתי לנדוד מפסטיבל לפסטיבל.

- ממתי אתה מעריך שהמסיבות הפכו לחלק משמעותי בחיים שלך?
- הכל התחיל בהודו שם הסמים והמוזיקה מילאו לי את החיים. הרגשתי שכלום לא חסר לי ואני מאושר, ואותי למדו לא לעזוב את מה שעושה אותך שמח

ומאושר. אם הייתי יכול הייתי עוזב מזמן (את ישראל) אבל יש לי בעיה של ויזה.

- אתה רוצה לעזוב כי אתה מרגיש שונה בישראל או בגלל שפשוט יותר נוח בחו"ל?

- קודם כל אני שונה. באוסטרליה לא הרגשתי שאני מוזר כי תרבות הרייב שם היא מאד חזקה. חוץ מזה זאת ארץ של תיירים אז אתה לא באמת זר שם. בארץ יש לי מזל שהתחברתי עם חברה שחיים את זה כמוני, ואין לנו מה להתבייש אחד מהשני, ככה שאני לא סובל פה יותר מידי. אני כן סובל מהאווירה הכללית של הגישה לחיים בתל-אביב, מאיך שאנשים מסתכלים עליך...בן שלושים מה הוא עושה עם החיים שלו.

- מה מושך אותך בתרבות הזו המוזיקה? הסמים?

- אני לא יודע להגיד, זאת אומרת קשה לי להגדיר. באוסטרליה אנשים חיים את זה. זה החופש, המוסיקה, הסמים, בקיצור זו תשובה לאופציה העלובה של חיים משעממים שהמדינה שלנו מציעה לאנשים אחרי צבא. אתה לא תשאל משהו למה הוא עובד בחברת היטק 12 שעות ביום ומקלל את החיים שלו..

מדבריו של א' עולה תחושת ניכור לאורח החיים הנורמטיבי, כפי שהוא תופס אותו, של החיים בישראל. תחושה זו היא זו שהובילה אותו, ככל הנראה, למצוא בתרבות זו מרכז אלטרנטיבי.

יבוא תת-תרבות הרייב אל המרחב והזמן התיירותיים הוא פתרון הולם, שכן אז יכול התייר למחות נגד החברה ממנה הגיע כשהוא משוחרר מהנורמות ומהערכים המקיפים אותו בסביבתו הטבעית. זאת אולי הסיבה שמסיבות הרייב בישראל לא מספקות את א', והוא עדין מרגיש צורך לנסוע אל מסיבות רייב ברחבי העולם. למרות ההתייחסות המוצעת לתרבות הרייב, אין לראות במסיבות הרייב מקום אליו מגיעים תיירים קיומים בלבד, מאחר וממצאי המחקר מראים כי אירועי רייב מושכים אליהם גם תיירים שבאים לחפש אחר הנאה בלבד.

תת-תרבות נוספת שהתפתחה במערב ומתארכת במרחבים תיירותיים היא 'העידן החדש'

הידועה יותר בשמה באנגלית ה-new age (Ross 1991; Lewis and Melton 1992). תת-תרבות זו מאמצת מנהגים, ערכים ונורמות אלטרנטיביות שחלקן מיובאות מתרבויות שאינן נושאות אופי מערבי. גם בתת-תרבות זו ניתן לראות סוג של קריאת תגר על אורח החיים הנורמטיבי במערב. ייחודו של 'העידן החדש' הוא בכך שהוא יוצא נגד הרציונליות, שהפכה להיות אבן שואבת לאורח החיים המערבי. דוגמא לחדירת ערכים אלו גם למדינת המוצא של תיירים ישראלים ניתן לראות בפסטיבלים הפורחים בשנים האחרונות בישראל כמו פסטיבל בראשית, בומבומלה, סגול ועוד.

פסטיבלים אלה יוצרים מרחב תיירותי בתוך ישראל אליו מגיעים תיירי-פנים, המעוניינים לצאת לרגע מאורח החיים המערבי. תרבות זו מאופיינת בין השאר בתורות שונות מהמזרח הרחוק בתחום הרפואה המדיטציה והתזונה ובלבוש המיובא ממדינות עולם שלישי. הערכים המודגשים בתת-תרבות זו הם של פתיחות, אהבה, מגע ונתינה ולרוב אינם מעודדים באופן ישיר שימוש בסמים. יחד עם זאת, החברים בקבוצה זו מאופיינים בפתיחות ובסובלנות כלפי התנהגויות חריגות כמו שימוש בסמים (Ross 1991), וזו אולי הסיבה לשימוש בסמים של חלק מהפרטים המשתייכים לתת-תרבות זו.

ניתן לראות בבחירה בתת-תרבויות אלו כבחירה במרכז חלופי שמאפשר אורח חיים השונה מאורח החיים המערבי הנורמטיבי. השילוב בין אלמנטים שונים מתרבויות אחרות המאפיין את העידן החדש קושר אותו אל החוויה התיירותית. האמונה כי האותנטי נמצא בתרבויות שאינן מערביות יכולה להסביר את המאפיינים השונים של תת-תרבות זו. בהקשר של מחקר זה מדובר באלה שבחרים לאמץ גם שימוש בסמים בתוך המגוון הקיים בתנועת העידן החדש. השתתפות בטקס איהאוסקה בברזיל היא תוצר של חיפוש האותנטי בתרבות המקומית. המטה-מורפוזא שעבר הטקס ל'סדנת איהאוסקה' שבאמזונס, לסדנא איהאוסקא שמתקיימת בפסטיבל 'רסטלס' שבדרום אפריקה, היא דוגמא לקשר בין העידן החדש לבין תיירות סמים. באופן דומה, ניתן לקשור את מכירות כלי עישון ייעודיים לג'ארס ההודי (צ'ילומים) בפסטיבלי העידן החדש בישראל, אל תנועת תיירים ישראלים ששבו מהודו והביאו איתם, בנוסף ליוגה ולמדיטציה, גם את תרבות עישון הג'ארס.

סיכום ביניים

4.2.4

הממצאים מראים כי חוויות הסמים של תיירי הסמים שרואיינו הם מגוונות ושונות במהותן האחת מן השניה. שימוש בטיפולוגיה של Cohen (1979) של החוויות התיירותיות מאפשר להציג את החוויות השונות בעזרת חמש מצבים מרכזיים: נופש, הסחה, חווית, ניסויי וקיומי. מצב הנופש הוא מצב בו חוויית הסם בטיול נתפסת כחוויה מהנה שלא כרוך בה חיפוש משמעות. כמו כן, חיי השגרה של אלה שנופשים עם סמים הם חיים מלאי משמעות ושימוש בסם בטיול אינו מהווה עבורם פיצוי או הסחה מחיים מנוכרים בסביבתם הטבעית. בנוסף לכך, ניתן לאפיין את מצב הנופש גם בעזרת מיקומו של הסם בחיי השגרה שלהם לפני הטיול. מתוך ממצאי המחקר

ובהמשך לממצאיה של Sellars (1998) ניתן ללמוד כי חוויית הנופש של תיירי הסמים חובבי מוזיקה אלקטרונית היא המשכית לעיסוקי הפנאי שלהם. יחד עם זאת, אין ממצא זה גורף לכל חוויות הנופש שנמצאו שכן נמצא כי תיירי הקוקאין בקולומביה אינם בהכרח משתמשים בקוקאין בשגרת חייהם. מצב החוויה השני שמוצג במסגרת החוויות מכוונות ההנאה הוא מצב ההסחה, ובו חוויית הסמים בטיול מהווה פיצוי על תחושת ניכור שחש התייר בחיי השגרה שלו. במצב זה, חוויית הסמים במהלך הטיול נושאת אופי של בריחה זמנית או הסחת הדעת מחיי היומיום שלא מספקים לתייר תחושת משמעות. התיירים שחווייתם סווגה כחוויית הסחה השתמשו בסמים גם בשגרת חייהם, והשימוש בסם לא היה למטרת התנסות.

כאמור, בעבודה זו נמצאו גם חוויות של תיירי סמים שסווגו כחוויית מכוונות משמעות לפי הגדרותיו של Cohen (1979) מצבים אלה. חיפוש המשמעות בטיפולוגיה של Cohen (1979) נידון במונחים של ניסיון התחברות אל 'מרכז', שהוא אוסף הערכים והנורמות, הקיימים בתרבות המקומית בה מטייל התייר. שלושת מצבי החוויה מכווני המשמעות נבדלים במידת ההתחברות של התייר אל אותו מרכז מקומי ומידת הנכונות לאמץ את המרכז המקומי אל חייו. בהתאם, נמצאו תיירי סמים שהשימוש בסמים היה אצלם חלק מהחוויה של חיפוש משמעות בחיי האחר ברמות שונות. הדבר בא לידי ביטוי בשימוש בסמים עם מקומיים, במסגרת טקס מקומי או עם סמים שמזוהים עם התרבות המקומית. בנוסף לכך, ממצאי המחקר מצבעים על הצורך להרחיב את המסגרת התיאורטית המקובלת לחיפוש משמעות בטיול מאחר ונמצאו חוויות מכוונות משמעות שבמהותן לא היו קשורות לתרבות המקומית או למרחב הגיאוגרפי המקומי כדוגמת תת-תרבות הרייב (Bey 1986) ותנועת העידן החדש (Ross 1991).

4.3 תפיסת הסיכון של תיירי הסמים

בחלק זה מוצגת תפיסת הסיכון של תיירי הסמים כפי שבאה לידי ביטוי בראיונות. הצגת הממצאים מתמקדת בתפיסת הסיכון הנוגעת לשימוש בסמים בטיול ולא להיבטי סיכון אחרים הכרוכים בטיולם של תיירי הסמים. מן הממצאים עולים שלושה היבטים מרכזיים המבנים את תפיסת הסיכון: חוקי, חברתי ובריאותי. ההיבט החוקי כולל התייחסות אל החוק המקומי ומערכת אכיפת החוק במקום הטיול. היבט הסיכון החברתי כולל בתוכו כל חשש לתדמיתו של התייר בתוך קבוצות ההשתייכות או בקבוצת ההשתוקקות של התייר בארץ מוצאו. היבט הסיכון הבריאותי כולל בתוכו כל חשש מנזק פיזיולוגי או נפשי הנובע מהשימוש בסם בארץ זרה. הצגת היבטי הסיכון השונים - חוקי, חברתי ובריאותי, היא בסדר עולה מבחינת מרכזיותו של כל היבט בתפיסת הסיכון הכוללת. קביעת סדר החשיבות נעשתה על ידי ניתוח הראיונות ומתוך ההתרשמות

הסובייקטיבית של החוקר ממכלול הראיון בעת קיומו ובעת ניתוחו כמקובל בניתוח ראיונות עומק (Fontana & Frey, 1994; Reismann, 1993; Seidman, 1991).

4.3.1 היבט הסיכון החוקי

4.3.1.1 מוקדי החששות: נסיעות ממושכות, מעברי גבול ורכישת הסם

כאמור, היבט הסיכון החוקי כולל התייחסות אל החוק המקומי ומערכת אכיפת החוק במקום הטיול. בהקשר זה, הממצאים מעידים שהתיירים מודעים לסכנות הכרוכות במעבר על החוק במדינה זרה, וחוששים בעיקר בעת נשיאתם סמים במעברי גבול, בנסיעות ממושכות וברגיש רכישת הסמים. כתוצאה מכך נוקטים התרמילאים בצעדים שמפחיתים את הסיכון ומונעים מפגש לא נעים עם מערכת אכיפת החוק המקומי. למשל, מרואיינים שונים ספרו על הסתרת הסמים במחבוא כחלק מההכנה לפני נסיעות ממושכות ואחרים העידו על כך שהעדיפו לא לנסוע כלל עם סמים ממקום למקום ולהותיר את הסמים במקום בו שהו. כמו כן, מהראיונות עולה שמרבית המרואיינים נמנעו מהחזקת סמים במעברי גבול, ואלה שעשו זו נקטו משנה זהירות והקפידו לעשות זאת במעברי גבול יבשתיים, ולא בנמלי תעופה שנתפסים כמסוכנים יותר. דפוסי התנהגות אלה מובאים בדבריו של תרמילאי שטייל חצי שנה בדרום אמריקה:

"לא חוצים גבול עם סמים. שם זה כבר מסוכן יכולים לעשות חיפוש וגם נראה לי שיש עונש על מיוחד על הברחת סמים בין מדינות. כל פעם התפטרתי מהחומר נתתי למטיילים אחרים שהיו איתי בגסט האוז... זה לא שווה את הסיכון. מאד מפתה לעבור גבול עם סמים וזה קל. לשדה תעופה בכלל לא הייתי מעז להיכנס עם סמים לא חשוב איפה. במעבר גבול יבשתי זה פחות מסוכן והרבה שם עושים את זה."

דוגמא להכנות לקראת נסיעות ממושכות מבטא ישראלי שטייל במספר יעדי תיירות סמים:

"צריכים להחביא את הסמים בצורה שאין סיכוי שיעלו עליהם, וגם אם מישהו ימצא את זה הוא לא יוכל לקשר אותם אליך."

- תן לי דוגמא למחבוא כזה.

אני הייתי זורק הכל בתיק קטן שהיה לי ושם אותו על הגג, לא קשור אלי, אני בכלל ילד טוב, אני..."

רכישת הסמים בטיול מהווה מוטיב מרכזי בסיפוריהם של תיירי הסמים המהווה את אחד

ממוקדי המרכזיים בתפיסת הסיכון החוקי, מאחר ושלא כמו בנסיעות ממושכות או במעברי גבול תיירי הסמים לא יכול להימנע לחלוטין מנטילת הסיכון הכרוך ברכישת הסם (להוציא מקומות בהם הסם חוקי). בהקשר זה, יש לציין כי בחלק מהמקרים רוכשים התיירים סמים מתיירים אחרים

השוהים במקום, אך כל המרואיינים דיווחו על רכישות סמים שבצעו בעצמם. במרבית המקרים עם ההגעה למקום חדש מתחיל החיפוש אחר מקורות לרכישת סמים. תהליך חיפוש מקורות הסם זכה להתייחסות מצד מרואיינים רבים שתיאורו אותו כחווייה מרגשת וייחודית מבחינתם, כפי שניתן להתרשם מראיון עם ישראלי שביקר בדרום מזרח אסיה:

"הקנייה זה קטע שאני אהבתי. קודם כל צריך לדעת איפה מתארגנים, צריך להתעניין לשאול לעשות סריקה של האזור לבדוק שאין 'מניאק' (כינוי למשטרה). זה הפלוס בלהיות בגואה או במנאלי שם אין הרבה עבודת שטח כי המשטרה לא נדחפת בעניינים של תיירים. עד שהגעת לסוחר אתה מפחד שמשהו יקרה והם עושים כל בוששו כזה. ועוד פעם הסרט הזה תלך תשב איתו חצי שעה הוא יוציא לך חרא של חומר. תגיד לו לא. הוא יוציא משהו יותר טוב, תגיד לו לא, חייבים לעבור את זה. תמיד תוך כדי שיחה הם יסתכלו מסביב ויהיו לא רגועים כאילו הבולשת ההודית משקיפה עלינו מלווין. הם כאילו רוצים להלחץ אותך שתקנה מהר ותלך בהתחלה אתה נלחץ מההתרגשות של כל הסיטואציה ונופל. בסוף לומדים."

דוגמא נוספת לחוויית רכישת סמים, מובאת בראיון עם תייר שהגיע לחופשה באמסטרדם:

"הקנייה של הסמים זה סרט. איך שנחתנו באמסטרדם עשינו קנייה ב2000 שקל. קנינו קוק אקסטזי טיפות וחשיש. רק אחרי שקנינו נרגענו, אבל הקנייה זה סרט, אתה מגיע למקום חדש אתה לומד לקלוט מי הסוחר סמים והוא ישר קולט אותך. בודקים שאין משטרה שמסכלת מסביב והולכים אליו. טוב באמסטרדם זה לא חכמה אבל בהודו, בתאילנד בויטנאם. איך שאני מגיע אני יוצא לסיבוב 'להתארגן' זה בדרך כלל אחד הדברים הראשונים שאני עושה במקום חדש. רכישת הסם מספקת לתייר לא רק את הסמים אלא גם את הריגוש הכרוך בנטילת סיכון, המהווה חלק מהחווייה התיירותית. על ההתרגשות המלווה את רכישת הסמים ניתן להתרשם מהקטע הבא שלקוח מראיון עם ישראלי, המתאר את הרגעים לאחר שקנה סמים יחד עם חבריו מסוחר מקומי:

"רעדנו מפחד, אתה יודע לפעמים שם הסוחר קורא למשטרה. ככה אתה משלם שוחד לשוטרים הם מעבירים עמלה לסוחר וכולם נהנים. הסתכלתי על השוטרים מהצד והתחלנו ללכת מהר בפול אנדנלין בדם, פתאום כאילו מהשמים עברה מונית שעצרה לידנו נכנסו למונית ואני אמרתי לו סע סע והוא שואל 'הדונדה וה מוצ'ילרוס' (לאן?) ואני צעקתי סע...אני אומר לך אקספרס של חצות."

מלבד שלושת מוקדי הסיכון החוקי שהוצגו לעיל, הראיונות מצביעים על כך שהסתבכות עם החוק המקומי ומערכת האכיפה שלו מהווה גורם שולי יחסית בתפיסת הסיכון. החשיבות השולית שהתיירים מייחסים לסיכון החוקי מתבטאת בבורותם היחסית בכל הנוגע לחוק המקומי והתייחסותו לסמים. בהקשר זה, הממצאים מעידים שכל המרואיינים היו מודעים לכך כי קיים סיכון בשימוש והחזקת סמים לא חוקיים בארץ זרה. יחד עם זאת, נמצא שהתיירים אינם מחפשים מידע על מערכת אכיפת החוק המקומי כדרך של התמודדות עם הסיכון של הסתבכות עם החוק. כתוצאה מכך, הידע שלהם על העונשים צפויים, הכמות המינימאלית לאחזקה, וסוגי הסמים האסורים בחוק הוא דל ביותר. דוגמא הממחישה את הבורות היחסית של התיירים בנוגע לחוק המקומי ניתן לראות בחופי סיני שם העונש על עישון סיגרית- מריחואנה (ג'וינט) הוא חצי שנת מאסר בפועל, בעוד שבשראל סביר להניח שעברה דומה לא תגרור עונש מאסר (אל-רועי 1990). עובדה זו לא ידועה לישראלים רבים המגיעים לסיני לעשן מריחואנה, כפי שניתן להתרשם מהציטוט הבא של ישראלית שניצלה את הביקור בסיני להתנסות ראשונית בעישון מריחואנה:

“אני חושבת שידעתי שמסוכן אם תופסים אותך שם מעשן, אבל לא פחדתי מהמשטרה... חוץ מזה הבדואים מזהירים אותך שם כשהם רואים שמגיעים שוטרים סמויים הם הרי מכירים אותם שם... מישהו תמיד היה כדי להזהיר אם באים סמויים. גם נראה לי שהמצרים יודעים שזה חלק מהחופש של הישראלים בסיני, הם לא יכרתו את הענף שהם יושבים עליו. אני חושבת שהם באים לתפוס את הסוחרים ולא להטריד את התיירים.”

דוגמא נוספת לבורות בנוגע לחוק ניתן למצוא בראיון עם תיירת קנדית שנוטלת פיוטה בעת ביקורה במקסיקו:

“אני באמת לא יודעת להגיד מה החוק אומר שם אבל נראה לי שזה חוקי, זה חלק מאורח החיים האינדיאני. הפיוטה, הדאטורה והסילוסבין שלושתם לא חוקיים בארצות הברית, אבל במקסיקו אני לא יודעת. אבל אני לא יודעת וזה גם לא חשוב.”

את השוליות היחסית של היבט הסיכון החוקי ניתן לייחס גם לנטייתם של המרואיינים לתפוס את מערכת החוק המקומי כמערכת שמבדילה בין תייר למקומי. מרבית התיירים אינם תופסים את החוק המקומי כנוגע אליהם באופן ישיר כפי שהוא נוגע למקומיים. המרואיינים מדברים על לגיטימציה לכאורה שיש להם כתיירים לעבור על החוק המקומי על ידי החזקת סמים ונטילתם. תפיסה זו מודגמת בדבריו של ישראלי שנדד בין מסיבות רייב באירופה, הודו ואוסטרליה:

“היו שם שוטרים ששמרו עלינו וראו טוב מאוד אנשים מריצים שורות של קוק, ובולעים כדורים וגם מעשנים כל הזמן, ככה שמסוכן זה לא היה. הם לא מחפשים אותך כי אתה תייר, החוק המקומי הוא למקומיים ולא לנו. מספיק להם שתישאר בטווח של המסיבה ומצדם שתזריק לעצמך אקונומיקה לווריד...למה? כי אתה תייר, הם לא רואים אותך ממטר.”

תפיסה דומה לזו, בנוגע למשטרה המקומית, מובעת בראיון עם תייר שביקר באיביזה שבספרד:

“כולם יודעים מה הולך באיביזה וזה מה שעושים באי הזה..אני מתכוון למסיבות...אז המשטרה המקומית מבינה שהתיירים באים והולכים ולא איכפת להם שאתה דלוק או מסטול או על טריפ אתה תייר. זה לא שאתה איזה ספרדי שמישהו איכפת לו ממך. צריך להתנהג כמו בן אדם מתורבת וזהו ואף שוטר לא יתקרב אליך.”

4.3.1.3 הסברים כלכליים וחברתיים לשוליות ההיבט החוקי

בנוסף לתפיסה הרווחת כי המשטרה המקומית מבדילה בין תייר למקומי וכי החוק המקומי הוא למקומיים, ניתן להצביע על שני הסברים אותם מספקים התיירים, המפחיתים את הסיכון החוקי הנתפס. ההסבר הראשון ניתן בעיקר על ידי תיירים המטיילים במדינות עולם שלישי. לפי הסבר זה תרומתם הכלכלית של התיירים למדינה המארחת מהווה ערובה מפני סנקציות חוקיות נגדם. בראיון שנערך עם תרמילאי ששהה בחוף אנג'ונה שבגואה הוא מסביר את ההגיון שלדעתו מנחה את המשטרה המקומית:

“תעשייה שלמה יש סביב הסמים באנג'ונה. המקומיים יודעים על זה התיירים יודעים ובטח שגם המשטרה יודעת על זה.

- אז המשטרה יודעת על מה שקורה שם?

- נו זה ברור. אם אתה נאיבי תשאל למה המשטרה לא באה לטפל בתיירים? אבל

בחיים לא הכל שחור ולבן. התיירים באנג'ונה מכניסים הרבה כסף. אני לא

יודע אם זה שוחד או סתם הגיון בריא של המשטרה בגואה, אבל למה להיכנס

לחוף של תיירים ולהפריע? זה לא פוגע באף אחד אם תייר לוקח אקסטזי או

לוקח שפיץ (LSD). בדרך כלל מדובר בתיירים שלא עושים בעיות. תן להם ים,

סמים ומסיבות והם יישארו במקום חודש חודשיים..”

הסבר דומה לזה המובא לעיל, מוצג על ידי ישראלי העוסק בארגון מסיבות רייב באירופה.

לטענתו קיום מסיבות רייב במזרח אירופה נפוץ כל-כך, מאחר ומדובר במדינות שזקוקות לכסף

הזר הנכנס מאירועים כאלה :

“אם עושים מסיבות במזרח אירופה אז בכלל אין בעיה. המשטרה יודעת שאנחנו תיירים ושאנחנו משתמשים בסמים. הם גם מבינים שהסמים זה אחד הקטעים החזקים של המסיבה אז אם הם רוצים את הכסף שלנו הם חייבים להעלים עין. זה ההסבר שלי, חברים שלי שגם מארגנים מסיבות אומרים שזה פשוט לא מעניין אותם מה תיירים עושים כל עוד הם לא יוצאים מהמסיבה. בשורה התחתונה זה לא משנה מה אומר החוק בבולגריה או בהונגריה..”

בנוסף ל'הסבר הכלכלי' מספקים חלק מהתיירים הסבר חברתי להתעלמות המשטרה המקומית מהתיירים. הסבר זה נשען על תפיסת כי החברה המקומית היא טולרנטית כלפי השימוש בסמים, גם אם החוק אוסר את השימוש בהם. דוגמא לכך מובאת מתוך ראיון עם תרמילאי שטייל בדרום אמריקה:

“המשטרה לא מעניין אותה מי עולה להרים זה חלק מהתרבות המקומית, שם זה מנטליות אחרת איזה שוטר יעלה להר את מי זה מעניין מה אתה עושה למח שלך... אני אפילו לא יודע אם הסן פדרו לא חוקי שם. הא ואללה הוא לא חוקי אני ניזכר שקראתי על זה ..”

דוגמא נוספת מובאת מהראיון עם פטריסיה שנוסעת למדבריות מקסיקו בהתמדה:

“אם זה לא חוקי שם (הפיוטה) זה רק בגלל לחץ אמריקאי. אבל המשטרה המקסיקאית לא תתערב בתרבות של הויאצ'אל, הם לא סוחרים סמים או נרקומנים זה ממש חלק מתרבות עתיקה וחוכמת חיים של שבט מקומי.”

היבט הסיכון החברתי

4.3.2

היבט הסיכון החברתי נוגע לחשש מהתדמית שעלולה לדבוק בתייר בארץ מוצאו כתוצאה מנטילת הסמים במהלך הטיול. החששות של התיירים מתמקדים בעיקר בפגיעה בעתידם החברתי, המקצועי והכלכלי לכשישובו למדינתם. לדוגמה, מרואיין שהתנסה בהרואין במהלך טיולו הדגיש באופן מפתיע דווקא את הסיכון החברתי הכרוך במעשהו ולא את הסיכון להתמכרות או כל היבט בריאותי אחר:

“זה הסם המושלם. אבל גם קצת נבהלתי מעצמי אתה פתאום מעקל מה עשית וזה הרואין עם כל המשתמע מזה, זה לא גראס. עברו לי בראש אנשים שאמרו לי אל תעשה שטויות, ובכל הראיונות עבודה פתאום מה אני אגיד עכשיו? הייתי כבר במקומות עבודה ששמו אותי בפוליקרפ לא רק בשב"כ, לא משנה.. זה מה שעבר לי בראש חזק תוך כדי הסטלה. אבל זה לא הפריע לי להנות.. לא שכנעתי את עצמי שאני מרגיש רע, רק חשבתי על ההשלכות לעתיד... מה זה אומר לרקורד שלי בתור בן אדם שניסה הרואין וזה לא סתם סם”

שאלה: אז איך אתה מסביר את האומץ לנסות?

“זה הטיול, בטיול אתה באווירה אחרת state of mind אחר. בארץ לא הייתי כל כך בקלות מתפתה לנסות ככה.”

כפי שניתן להתרשם מן הציטוט לעיל, אחת מדרכי ההתמודדות המקובלות עם הסיכון החברתי היא תפיסתם של התיירים את מסגרת הטיול כמסגרת המאפשרת מעבר על נורמות חברתיות בחברה המערבית הקשורות לשימוש בסמים. בנוסף לכך, בלטה במהלך הראיונות מגמה לפיה ניתן היה להתרשם כי התיירים חולקים ביניהם תפיסה זו ומניחים כי חברת המוצא שלהם מקבלת בסלחנות שימוש בסמים במסגרת הטיול. הקטע הבא, הלקוח מראיון עם תייר שנדד בין מסיבות רייב באירופה במשך חודשיים, ממחיש תפיסה זו:

“פגשתי שם בן של חברים של ההורים שלי. אני זלוק רצח (תחת השפעת אקסטזי) באיביזה והוא מופיע לי ..סרט רע סרט רע. אבל מיד באתי אליו עם חיוך חיבקתי אותו והבנתי שגם הוא נלחץ מהמפגש שלנו. אבל שנינו ידענו שאנחנו באיביזה. הוא ממש ילד טוב סטודנט לרפואה בירושלים אתה מבין אף אחד לא הכיר אותו שם והוא פחד שאני אפתח את הפה שלי. אבל זה בסדר סטלנים מבינים אנשים שבא להם קצת לנקות את הראש..הוא הגיע עד לאיביזה ושם הכל מותר ..אז בטח שאני לא אהרוס לו את החופשה עם איזה הערה מפגרת על זה שהוא לומד רפואה או משהו.”

בנוסף למפגש החברתי במהלך הטיול עלולים להיווצר גם מפגשים לאחר הטיול שעלולים לסכן את עתידו של התייר עם חזרתו לארץ מוצאו. בראיון עם תייר ששב מהודו עלתה התייחסות למפגש שהיה לו עם מכרה מהטיול במהלך ראיון עבודה בו בחרו שניהם להסתיר את העובדה שהוא השתמש בסמים במהלך טיולו או להתייחס אליה בסלחנות:

“שנתיים אחרי שחזרתי אני מגיע לראיון עבודה ואני רואה שהסגנית מנהל מוכרת לי. מיד נפל לי האסימון היינו יחד באנג'ונה והיא היתה מאלה שלא נגעו בכלום ורק עישנו פה ושם ג'ארס. מה אני אגיד לך היא לא האמינה שהיא רואה אותי ואני הייתי בשוק. חשבתי 'אם היא רק תפתח את הפה על כל הסמים שדחפתי שם- הלך עלי'. אבל היא לא דיברה. זה כאילו שאנשים יודעים יש מקומות ששם מותר להתפרק עד הסוף. זה מה שכסף באנג'ונה בקבוצה שטיילתי איתה היה מ"פ בצנחנים והוא קרא לזה הקוד האתי של המטיילים, אתה יודע כמו הקוד האתי שהוציאו לצה"ל. במקרה שלו הוא ראה חייל שלו שם והוא נלחץ. אז אנחנו הרגענו אותו: 'פה זה אנג'ונה”

היבט הסיכון הבריאותי כולל בתוכו כל חשש מזנק פיזיולוגי או נפשי הנובע מהשימוש בסם בארץ זרה. המרואיינים הפגינו רמת מודעות גבוהה בכל הנוגע לסיכונים הפיזיולוגיים ועיקר הקוגניטיביים הכרוכים בשימוש בסמים שבהם הם התנסו ובכלל. עיקר החשש התמקד בהשפעות קוגניטיביות בלתי הפיכות שעלולות להיגרם כתוצאה מן השימוש בסם. בהקשר זה, חזר ועלה הסיפור על מטייל שחזר לישראל כשהוא חושב שהוא דולפין בסיפורם של תיירים ישראלים. תפוצתו הרחבה של הסיפור מעידה על החשש מהשפעות קוגניטיביות בלתי הפיכות כמו גם על החשיבות של נרטיבים קיימים העוברים מפה לאוזן ומשפיעים על תפיסת הסיכון של התיירים. לדוגמה, תרמילאי שביקר בחוף אנג'ונה שבגואה מספר:

“קודם כל אתה רחוק מהבית ובמקרה שלי הייתי במדינת עולם שלישי. לך תדע איך יטפלו בך בבית חולים אם יקרה משהו, ועד שיפנו אותך לארץ בקיצור לא הייתי סומך על ההודים בקטע הזה, למרות שגואה היא אחת המדינות היותר נורמליות בהודו... הם יותר מערביים. בגלל זה מומלץ לנסות טיפות (LSD) ואת כל הטריפים רק כשיש חברים מסביב, למרות שאני ניסיתי עם זרים והיה מדהים. אני ראיתי אנשים תקועים בסרט בלי אף אחד לידם ושמעתי על הדולפין שלא יצא מזה. שאר הסמים זה לא משנה, אני לא אומר שבריא לעשן אופיום או ג'ארס אבל נראה לי שהסיכון פה הוא לעוד כמה שנים.”

ממצאי המחקר מעידים שהחשש מפגיעה בריאותית עקב שימוש בסמים מלווה בארבע דרכי פעולה עיקריות בהן נוקטים התיירים על מנת להפחית את הסיכון הבריאותי: חיפוש מידע אקטיבי אודות השפעות הסם והפצת המידע לתיירים אחרים; דרוג תפיסתי של הסמים על פי רמת הסיכון הכרוכה בשימושם; התייחסות להתנסות קודמת בסם; ותבניות התנהגות הקשורות לנקודות בזמן שבהן נעשה שימוש בסמים.

4.3.3.1 ארבע דרכי פעולה להתמודדות עם החשש הבריאותי

הממצאים מעידים שבניגוד להיבטי הסיכון החוקי והחברתי, כל המרואיינים חיפשו מידע על ההשלכות הבריאותיות הכרוכות בסמים שהם צרכו. מקורות המידע העיקריים שאליהם פנו התרמילאים הם מטיילים אחרים שהתנסו או שמעו על הסמים הנגישים למטיילים ואינטרנט. את המידע אותו מעוניינים התיירים לקבל ניתן לחלק למידע יבש על הסם והשפעותיו ולמידע חוויתי-סובייקטיבי המתייחס לתחושות של נוטל הסם. נמצא כי תשאל תיירים אחרים וחיפוש מידע באינטרנט מספקים את שני סוגי המידע. לדוגמה, תרמילאי שטייל בדרום אמריקה מספר:

“עד שהחבר של חבר שלי לא הסביר שעה שלמה מה זה אקסטזי לא הייתי בטוח שאני אנסה. ראיתי שהבן אדם לא אידיוט ולא מדבר באוויר רק כדי לשכנע אותי לקחת (את הכדור). כנראה הוא היה ממש טוב כי בסוף לקחתי...אני זוכר שיומיים אחרי האקסטזה הראשונה ישבתי באינטרנט שעות וקראתי על האקסטזי. האמת שכל מה שההוא במסיבה הסביר לי על הסם (לפני נטילת הסם) היה בגדול נכון.

-מה קראת?

- קראתי ממה מורכבת האקסטזה, על MDMA וספידים ומה זה עושה לסרטונין. הבנתי שיש לזה השפעות על מחזור הסרטונין שזה הורמון שאחראי על האושר. וזה כנראה מה שעושה את הדאון (down- כינוי למצב רוח ירוד המאפיין יום אחרי נטילת אקסטזי)

דרך התמודדות נוספת עם הסיכון הבריאותי היא הבנייה של מדרג סמים על פי רמת הסיכון השונה שהמטייל מייחס לסוגי הסמים השונים. הראיונות הצביעו על כך שלכל מטייל קיימת היררכיה של הסמים הקשורה לסיכון הבריאותי הנתפס של כל סם. לא נמצאה התאמה מלאה בין תפיסותיהם של כל המרואיינים את הסיכון הבריאותי הכרוך בשימוש בסמים השונים, אך מרביתם (פרט לשניים) הסכימו כי המריחואנה היא הסם הקל ביותר וההרואין הוא הקשה ביותר. למרות עובדה זו אין מחקר זה בא להצביע על מדרג כלשהו של סמים בקרב תיירי סמים, אלא להצביע על קיומו של מדרג כלשהו כדרך התמודדות של תיירי הסמים עם הסיכון הבריאותי. הממצא המרכזי בהקשר זה הוא שהמדרג התפיסתי של התרמילאים התקשר להתנסות שלהם בפועל עם סם זה או אחר. הראיונות מצביעים על מגמה שבמסגרתה אף אחד מהתרמילאים לא דירג גבוה את הסמים שבהם הם השתמשו, ובכך הציגו את עצמם כנוטלי סיכון מחושב. לדוגמה, תרמילאי שהעיד כי השתמש באופיום והרואין הדגיש דווקא את הסיכונים הכרוכים בסמים אחרים:

“הכימיקלים, הLSD הוא הכי קטלני כי זה סם שעובד לך על מערכת העצבים. בגלל זה לא העזתי עד היום לנסות. הוא גורם לך לראות צלילים ולראות דברים שלא קיימים. פשוט עושה לך קצרים במח וזה נראה לי too risky... כל הפטריות וההזיוניים לא ניסיתי למרות שאנשים אומרים שאם סמים אז זה הסמים. האקסטזי זה סם אהבה שהוסיפו לו ספידים... ניסיתי אותו על סמך מה שקראתי ואני יודע שהוא גם עלול להיות מסוכן. ניסיתי אותו בתאילנד אחרי שניסיתי אותו על עצמי בארץ”.

לעומת מרואיין זה, תרמילאית שהשתמשה במגוון רחב של סמים פרט להרואין הציגה תפיסת סיכון שונה מזו שהוצגה לעיל:

"אין ספק שההרואין זה 'ה'.. (מודגש) סם 'ה'... (מודגש) מסוכן. זה סוף הדרך יש גבול למה שאני מוכנה לנסות אפילו בטיול עם כל האווירה של המתירנות שיש בטיול ואנג'ונה בפרט. ראיתי תיירים יפנים מסניפים ומזריקים הרואין, לא בא לי על הסרט הזה, למרות שכולם אומרים שזה חבל על הזמן..חשמל. גראס זה סם קל ושלא יגידו שאין סמים קלים. תשמע ברגע שיש התמכרות פיזיולוגית ונפשית ביחד זה סם קשה. גם הסיכון תלוי בצורה שהסם משפיע עליך בגוף במחשבות. לאקסטזי אי אפשר להתמכר, אני בסצנה כמה שנים ואני אומרת לך אקסטזי זו התנסות, או גג תקופה בחיים וזה עובר. הסיכון באקסטזה הוא שהיא לא טבעית, ואין פיקוח על המעבדות... אותו דבר עם טריפים, רק שטריפים זה יותר מסוכן למוח בגלל ההזיות והטריפ שאתה נמצא בתוכו... קקטוסים הם ממש לאנשים חזקים נפשית לא הייתי ממליצה לכל אחד."

את חוסר ההלימה בין דרוג הסמים לפי רמת הסיכון הבריאותי ניתן לייחס לתפיסה כוללת כלפי סמים אותה ייחסו חלק מן המרואיינים לעצמם. מגמה זו בלטה בעיקר בקרב תרמילאים שלהם היווה הטיול מסגרת ראשונית להתנסות בסמים. כפי שמעיד תרמילאי בן 22 שטייל בדרום אמריקה:

"אני ידעתי שאני רוצה לנסות סן פדרו, בטח ששמעתי על כל הדולפינים בארץ אבל אני סקפטי לגבי האמינות של הנתונים של הרשות למלחמה בסמים. שלא תבין אותי לא נכון אני מודע לזה שיש איזשהו סיכון 'להישרט' מהסן פדרו. אבל מהרגע שניסיתי גראס הבנתי שכל מה שזיינו לי את המח כל השנים על סמים זה בולשיט. אז אם מישהו נשרט בדרום אמריקה בטח היו לו בעיות נפשיות קודם או שהוא לא ידע איך מפיקים את החומר מהקקטוס"

מדרג הסמים שקיים אצל כל תייר סמים נובע לא רק מהידע שצבר על סם מסוים, אלא גם מניסיונו האישי של התייר, המהווה דרך נוספת להפחתת הסיכון הבריאותי הנתפס. למיקומו של הסם בשגרת חייו של המרואיין תפקיד מרכזי בתפיסתו את הסיכון הכרוך בשימוש בסם המסוים. במילים אחרות מרואיין שהשתמש בסם בשגרה יתפוס את הסם כפחות מסוכן בעודו מטייל. ובהתאמה התנסות בסם מסוים במהלך הטיול מפחיתה אף היא את הסיכון הבריאותי הנתפס שעלול לנבוע משימוש בסם, ותקל על ההחלטה הבאה בה אם ליטול שוב את אותו סם במהלך הטיול. בהקשר זה, גם התנסות קודמת בארץ המוצא של התייר נתפסת גם כמפחיתה סיכון בריאותי במהלך הטיול. דוגמא לכך הוא ישראלי בן 30 שנוסע לקו- פנגן מידי שנה:

“עישנתי בארץ לפני שנסעתי פעם ראשונה רק כדי לדעת מה זה עושה לי. זה חשוב להכיר את הגוף שלך ולהכיר את הסם בסביבה מוכרת, רק בשביל השקט הנפשי”.

נימוק דומה לצורך לנסות את הסם בארץ המוצא של התייר מוצג על ישראלי שנסע לאמסטרדם:

“האמת היא שפעם ראשונה שעישנתי זה היה בארץ, ידעתי כבר שאני טס לאמסטרדם, אבל אמרתי בא נעשן את זה פעם ראשונה בארץ כי לא ידעתי מה יקרה לי ואמרתי עדיף שזה יקרה לי פה בארץ עם אנשים שאני סומך עליהם ולא לבד בחו”ל. זה גם בגלל סיכון שיש בפעם הראשונה וכל דבר חדש אתה לא יודע איך הגוף שלך יגיב איך הראש שלך יגיב, עדיף לעשות אותו בחברת אנשים שאתה סומך עליהם”.

כמו שניתן להתרשם מהתנסות בסמים נתפסת אצל חלק מתיירי הסמים כהכנות רלוונטיות לטיול. לא מדובר בתכנון מסודר של נטילת כל הסמים שמתוכננים בטיול כבר בשגרה. אך כל התנסות כזו בבית נתפסת כמפחיתת סיכון בטיול עצמו.

מימד הזמן בטיול מהווה אפיק התמודדות רביעי עם הסיכון הבריאותי הכרוך בנטילת סמים במהלך הטיול. בהקשר זה, נמצא שהמטיילים מפחיתים את תפיסת הסיכון הבריאותי תוך השענות על האמונה שטיול ככלל היא חוויה זמנית ואי לכך מופחתת סכנת ההתמכרות לסם. כפי שמעיד תרמילאי שהתנסה בהרואין באזור משלוש הזהב:

“בטח שפחדתי אבל הרואין... ידעתי שאני לא אנסה בחיים בארץ וזה נראה לי הזדמנות של פעם בחיים לנסות הרואין. דווקא זה שאני בטיול שיגמר בשלב מסוים, היה שיקול כי ידעתי שהוא יגמר וככה אני בעצם מגן על עצמי מהתמכרות”.

דוגמא נוספת לטיעון בו השתמשו המרואיינים, כי מסגרת הטיול מגינה עליהם מפני התמכרות, היא של צעירה ישראלית שנסעה לחופי סיני על מנת להתנסות במריחואנה:

“זה מצחיק להגיד את זה היום אבל פחדתי מהתמכרות לגראס. חשבתי שאם אני אעשן בסיני זה יהיה טוב כי אחרי שאני אחזור אני לא אוכל להשיג את זה פה. ככה אני לא אתמכר כי אני אדע מראש שזה רק לטיול שמוגבל בזמן”.

ההתייחסות למימד הזמן התבטאה גם במגמה של חלק מהמטיילים להימנע מנטילת סמים עד לשלבי הסיום של הטיול. דוגמאות לכך סיפקו מרואיין שטייל עם קבוצת תרמילאים שבחרו לסיים את הטיול בדרום אמריקה בקולומביה על מנת להתנסות בקוקאין, או תרמילאית שאכלה פטריות הזיה לראשונה בחייה יום לפני החזרה ארצה. את ההתנסות בסוף הטיול ניתן לייחס גם למסגור הטיול ולתחושה כי קץ המסגרת התיירותית קרבה. כמו כן, ההתנסות בסוף

הטיול נושאת אופי של חיפוש אחר ריגוש אחרון עם סיום הטיול לפני החזרה לשגרה נטולת הסיכונים.

4.4 סיכום ממצאי המחקר

פרק הממצאים נפתח בהצגת התופעה בעזרת סקירת מגוון היעדים והאטרקציות המרכיבות אותה. היעדים והאטרקציות הוצגו תוך סיווגם לשלוש קטגוריות: אירועי תיירות סמים, מתחמי תיירות סמים וטיול סביב סם מסוים. כל אחת משלוש הקבוצות ניתנת לאפיון בעזרת שלושה ממדים: זמן, מרחב וסמים, כאשר בכל קבוצה בולטת הדומיננטיות של מימד אחד על פני השנים האחרים. תחת קטגוריית אירועי תיירות סמים סווגו יעדים בהם מימד הזמן היה דומיננטי, במתחמי תיירות סמים בלט מימד המרחב, ובקטגוריית טיול סביב סם מסוים סווגו האטרקציות התיירותיות שמאופיינות בדומיננטיות של מימד הסמים כמוצר תיירותי. חלק זה של המחקר הוא תיאורי אינפורמטיבי בעיקרו להוציא את החלוקה התיאורטית לשלוש קבוצות של מכלול היעדים. רוחב היריעה הגדול באופן יחסי שהוקצה לתיאור התופעה הוא פועל יוצא של חלוציות המחקר בשדה תיירות הסמים.

בחלקו השני של פרק הממצאים הוצגה תופעת תיירות הסמים מזווית עיניהם של תיירי הסמים. חלק זה נכתב מתוך גישה פנומנולוגית, המקובלת בחקר החוויה התיירותית (Cohen 2002; Uriely, Yonay and Simchai 1979), תוך שימוש בטיפולוגיה קיימת למצבי חוויה בתיירות (Cohen 1979). הממצאים חשפו קשת רחבה של חוויות תיירות סמים הנעות מחיפוש אחר הנאה בלבד ועד חיפוש אחר משמעות קיומית. בהתאם לחמשת המצבים המוצעים בטיפולוגיה, נחשפו מניעים שונים שגורמים לתיירים לצרוך את הסמים במהלך טיולם, כגון הנאה, בריחה מקשיי היומיום, חיפוש אותנטיות דרך השימוש בסמים וכן הלאה. השימוש בטיפולוגיה של Cohen (1979) אפשר את בחינת חוויותיהם של המרואיינים תוך התחשבות בכוחות הדוחפים ובכוחות המושכים המשפיעים על מניעיהם. בהקשר של חוויות מכוונות הנאה נמצא כי קיימת מגמה לפיה שימוש מכוון הנאה בסם במהלך הטיול מאופיין בגישה לסמים כמוצרי הנאה, גם בשגרת חייו של התייר. בהקשר של חוויות מכוונות משמעות נמצא כי ניתן להבחין בין שני מרכזים רוחניים דרכם מבקשים תיירי הסמים משמעות בטיולם. מהותו של המרכז הראשון הוא אוסף הערכים והנורמות הקיימים בחברה המקומית, אליו מנסים התיירים להתחבר בחפזם אחר משמעות (Cohen 1979; MacCannell 1976; Uriely, Yonay and Simchai 2002). המרכז השני, שזוהה במחקר זה, אינו קשור לתרבות המקומית. מרכזים אלו זכו

לכינוי מרכזים א-טריטוריאליים, מינוח שהושאל ממאמרו של Featherstone (1996) על השפעות הגלובליזציה על התרבות המערבית.

חלקו השלישי של פרק הממצאים מציג את ממצאי המחקר המצביעים על שלושה מוקדים המעצבים את תפיסת הסיכון של הנחקרים בסדר עולה לפי רמת האיום הנתפס: א) הסיכון החוקי שמתייחס בעיקר להשלכות של אכיפת החוק בארץ היעד. ב) הסיכון החברתי שנוגע לחשש מהתדמית שעלולה לדבוק בתייר בארץ מוצאו כתוצאה מנטילת הסמים. ג) הסיכון הבריאותי שמתקשר לחשש מכל נזק פיזיולוגי או נפשי שעלול לנבוע מהשימוש בסמים. פרק הממצאים מציג גם את דפוסי ההתמודדות של התיירים עם הסיכונים שאליהם הם מודעים ואת הרציונליזציה של החלטתם ליטול סמים במהלך הטיול למרות הסיכונים הכרוכים בכך.

עבודה זו מתמקדת בחשיפת היבטים שונים של תופעת השימוש בסמים בהקשרים תיירותיים. ממצאי המחקר מתמקדים באתרי תיירות סמים, בחוויית תיירות הסמים, ובתודעת הסיכון של תיירים הנוטלים הסמים במהלך טיולם. הפרק הנוכחי דן בהתאמה בשלושת הנושאים האמורים תוך ניסיון לקשור את הממצאים למסגרות תיאורטיות קיימות.

5.1 אתרי תיירות סמים

פרק הממצאים נפתח במיפוי וסקירה של שוק תיירות הסמים. תרומתו של פרק זה בולטת בעיקר לאור תוצאותיה הדלות של הסקירה הספרותית, אשר העלו מספר מצומצם של מחקרים שעסקו באופן ממוקד ביעד מסוים הקשור לתיירות סמים. לפיכך, ניתן לראות בו תשתית ראשונה של ידע דרכה מונצחת תופעת תיירות הסמים כתופעה גלובלית ומגוונת. סקירת היעדים נעשתה בעזרת חלוקתם לשלושה קבוצות: אירועי סמים, מתחמי סמים וטיולים סביב סם מסוים. כל יעד שנסקר בעבודה זו ניתן לאפיין בעזרת שלושה ממדים: זמן, מרחב וסמים, כאשר בכל קבוצה בולטת הדומיננטיות של ממד אחד על פני השנים האחרים. ההגיון המנחה חלוקה זו יכול לשמש מחקרים עתידיים בהם יחשפו יעדי תיירות סמים. כמו כן, ניתן לעשות בו שימוש במחקרים הסוקרים תופעות תיירותיות דומות בהם אחד מתכני הטיול המרכזיים הוא מוצר מסוים כגון תיירות יין, תיירות ספורט, תיירות מין וכדומה.

ממצאי המחקר מצביעים בברור על קיומם של אתרי תיירות בהם הסם משמש כמוצר תיירותי המושך אליו חלק מהמבקרים. מבחינתן של המדינות המארחות עולה שאלה ערכית בעלת השלכות כלכליות: האם יש לאפשר את הגעתם של תיירי הסמים למדינה או שמא יש לנהוג במדיניות מניעה שתתרכז במאבק באותו פלח שוק. יש לציין כי מתוך הראיונות עולה כי חלק מן המדינות שמארחות אירועי תיירות סמים מודעות לקיומה של התופעה ואף מספקות אבטחה משטרתית לאותם אירועים למרות בעיית החוקיות שבקיום האירוע. ניתן לשער שמסגרת הזמן הקצרה יחסית של אירועי סמים מקלה על הדילמה אם לאפשר את קיום האירוע בתוך מדינה בה השימוש בסמים אינו חוקי ואינו מקובל. דוגמא אחרת להתייחסות השלטון המקומי לתופעה נמצאה בלאוס שם ניתן למצוא שלטים מטעם הממשלה המקומית שפונים לתיירים שלא לצרוך אופיום במקום (ראה/י תמונה 6 בעמוד 45). יחד עם זאת, ממשלת לאוס אינה עושה דבר כדי להפסיק את גידולי האופיום במקום. יתר על כן, בתאילנד שחולקת עם לאוס ובורמה את אזור "משולש הזהב", עישון האופיום אינו מהווה עברה על החוק באזור משולש הזהב, מאחר

והממשלה המקומית אינה מעונינת להתערב במסורת עישון האופיום של שבטי הגבעות הגרים באזור. דוגמאות אלה, ממחישות את האמביוולנטיות הקיימת כלפי פלח השוק של תיירי הסמים מצד המדינות המארחות.

בהנחה כי אתרי תיירות הסמים ימשיכו להתקיים מחקר זה מציע כי רצוי לתכנן ולנהל את תיירות הסמים באופן אקולוגי. ניהול אקולוגי של אתר תיירות כולל בתוכו גם התייחסות לניסיון לשלוט בהשפעות חברתיות של התיירים על האוכלוסייה המקומית (Dowling and Fennell 2003; Hall and Page 2002). בהקשר זה, מתמקדות המלצות המחקר בניהול המרחב התיירותי, המהווה את מוקד המשיכה העיקרי עבור תיירי סמים, על ידי תיחום שנועד למנוע אינטראקציה עם תיירים אחרים שאינם מעונינים להיחשף לתופעה, או על מנת שלא לפגוע באורח החיים של תושבי המקום. המלצה זו רלוונטית גם למתחמי סמים קבועים וגם למתחמי סמים זמניים כדוגמת מסיבות רייב שמהוות את האחד האירועים הפופולאריים בשוק תיירות הסמים העכשווי. בפועל ניתן למצוא כיום מספר מדינות שנוקטות בגישה אקולוגית בניהול יעדי תיירות סמים, לדוגמא בשנת 1996 העבירה ממשלת הולנד את ההחלטה על סגירה או פתיחה של בית קפה לממכר קנביס לידי הקהילה המקומית (Korf 2002). כתוצאה מכך, Korf (2002) מעריך כי נסגרו או הועתקו ממקומם 400-500 בתי קפה, וזו הסיבה לכך שכיום מרבית בתי הקפה באמסטרדם מרוכזים באזור התיירותי של העיר ופחות בשכונות המגורים. בנוסף לכך, באותה שנה הועלה בהולנד הגיל המינימלי לכניסה לאותם בתי הקפה מ-16 ל-18. דוגמא נוספת לניהול אקולוגי היא העתקת אתר מסיבות ה'פולמון' בקופנגן שבתאילנד מחופי התיירות של האי לאזור מבודד יחסית, על מנת לאפשר לתיירות מסוג אחר לנפוש באי במהלך ימי המסיבה. בהקשר זה, חשוב לציין כי עמדתה הרשמית של ממשלת תאילנד אוסרת על שימוש בסמים במהלך המסיבות, שלא כמו עמדתה של הולנד כלפי השימוש בקנביס. יישום ההמלצה לניהול אקולוגי של אתרי תיירות סמים הוא בעייתי מאחר ובמרבית המדינות מעדיפים השלטונות להעלים עין מתיירים המשתמשים בסמים לא חוקיים. לפיכך, בשלב הראשון מומלץ להעלות את הסוגיה לסדר היום הציבורי של ארגוני התיירות העולמיים, הלאומיים והאזוריים, על מנת לבחון באופן ישיר את השפעת תיירות הסמים על האוכלוסייה המקומית, על רמת הפשיעה במדינה ועל כלכלתה. הדיון והמחקר בסוגיה זו צריכים להתקיים תוך שימוש בידע הקיים בנושא תכנון ופיתוח גיאוגרפי של אזורי תיירות, תוך התחשבות בהיבטים שונים, כגון ההשפעה על האוכלוסייה המקומית, השפעה על רמת הפשיעה במתחם התיירות, סוגיית יחסי חוק מקומי ותייר וכמובן התחשבות בהשפעות הבריאותיות של סוגי הסמים השונים.

תיירים שונים צורכים סמים במהלך טיולם מסיבות שונות. ניתוח חוויותיהם של תיירי הסמים לאורה של המסגרת התיאורטית של Cohen (1979) מאפשר הפרדה בין חוויות מכוונות הנאה וחוויות מכוונות משמעות. חוויותיהם של מרבית תיירי הסמים שרואיינו בעבודה זו סווגו כחוויות מכוונות הנאה. במילים אחרות ניתן לומר כי במקרים אלה נתפס הסם כמוצר תיירותי המשתלב עם הרצון ליהנות על מנת לחדש כוחות או על מנת להסיח את הדעת מהניכור לחיי השגרה שחש התייר. במקרים בהם חוויית הסמים של המרואיינים סווגה כחוויה מכוונות משמעות ניתן לראות בסם מוצר תיירותי דרכו מוצא התייר את האותנטיות אותה ביקש.

5.2.1 חוויות מכוונות הנאה - התיירות כפנאי אולטימטיבי

מרבית חוויות המרואיינים בעבודה זו סווגו כחוויות מכוונות הנאה קרי מצב הנופש ומצב ההסחה בטיפולוגיה של Cohen (1979). מבחינת מניעי התיירים, הכוחות הדוחפים במצב הנופש נובעים מהצורך לנוח מלחצי היומיום על מנת להירגע ולחזור עם כוחות מחודשים לחיים מלאי משמעות במדינת המוצא של התייר. מצב ההסחה לעומת זאת מאופיין בתחושת ניכור וחוסר חיבור אל 'המרכז' שמוגדר כאוסף הערכים והנורמות המאפיין את ארץ המוצא של התייר (Cohen 1979). המכוונות להנאה, המאפיינת גם את מצב ההסחה, מאפשרת לתייר בריחה זמנית מתחושת הניכור המאפיינת את אורח חייו במדינת מוצאו. בשני המצבים האמורים בולט הקשר בין השימוש בסמים לצורכי הנאה בטיול לבין השימוש בסמים במסגרת הפנאי בשגרת חייהם. ניתן לקשור ממצא זה אל טענתו של Carr (2002), שמצביע על קשר המשכי בין פעילויות מכוונות הנאה בפנאי לבין פעילויות כאלו בתיירות. Carr (2002) ממחיש קשר זה בעזרת סקירת מחקרים שונים בשדה התיירות, ובאחדים מהם אף נמצא קשר בין צריכת הסמים בפנאי לצריכתם בתיירות (Clark and Clift 1994; Ryan and Robertson 1997; Josiam et al. 1998). את ההלימה בין ממצאי המחקר לבין טענתו המרכזית של Carr (2002) ניתן להציג באופן פשוט כי התיירות היא מעין 'פנאי אולטימטיבי' בכל הנוגע לצריכה מכוונת הנאה של סמים. קרי, שימוש בסמים לצורכי הנאה כחלק מתרבות הפנאי סביר שיוביל לצריכה דומה של סמים בתיירות. יחד עם זאת, במקרה של מחקר זה מדובר על קשר המשכי בגישה לסמים כמוצרי הנאה (recreational products), ולא בהכרח לקשר המשכי של שימוש בסם ספציפי בפנאי ובטיול כפי שמומחש במאמרו של Carr (2002). בהקשר זה, תיירי הקוקאין בקולומביה מהווים דוגמה הממחישה רעיון זה, שכן הם לא צרכו קוקאין בשגרת חייהם, אך צרכו סמים אחרים כחלק מתרבות הפנאי שלהם בשגרת חייהם.

שלושת מצבי החוויה מכווני המשמעות בטיול מאופיינות לרב בתחושת ניכור הולכת וגוברת לחייו של התייר במדינת מוצאו שדוחפים את הפרט לחפש את האותנטיות במקום אחר. תרומתו של מחקר למסגרת התיאורטית לחקר החוויה התיירותית היא ההבחנה בין שני מרכזים אליהם מנסים תיירי הסמים להתחבר. המרכז הראשון זהה במשמעותו למרכז עליו מדבר Cohen (1979) בטיפולוגיה, ובאופן כללי הוא זהה לגישה בה נוקטים חוקרים שונים לחיפוש המשמעות בטיול (Cohen 1979; MacCannel 1976; Uriely et al. 2002). בהקשר זה, משמעות המרכז הוא אוסף ערכים ונורמות המצויים בתרבות המקומית אליהם מנסה התייר להתחבר. המרכז נוסף שנמצא במחקר זה לא קשור לתרבות המקומית אלא מתארח במרחב הגיאוגרפי המתוייר. לפיכך כונה מרכז זה : מרכז א-טריטוריאלי. דוגמאות אפשריות לחיפוש משמעות דרך ניסיון התחברות למרכז הראשון הן: שימוש בפיוטה בטקסים עם שבט הויצ'אל בצפון מקסיקו, עישון אופיום עם בדואים באזור ההר הגבוה בסיני, שימוש בסן פדרו בטקסי אינדיאנים בפרו וכדומה. דוגמאות אפשריות לקיומו של המרכז הא-טריטוריאלי ניתן היה למצוא בחוויותיהם של תיירים שהשתתפו בסדנאות D.M.T או בסדנאות L.S.D בפסטיבלי העידן החדש ובחוויותיהם של חלק מהתיירים הפוקדים אירועי רייב. מאפיין נוסף המשותף לתנועת העידן החדש ולרייב הוא אופיין האלטרנטיבי ביחס לאורח החיים הנורמטיבי במערב.

כאמור, המושג א-טריטוריאליות הוטבע על ידי Featherstone (1996) במאמר שהתמקד בהשפעות הגלובליזציה על התרבות. בהקשר זה, מציע Featherstone (1996:61) כי בעתיד הלא רחוק תקטנה השפעותיהם של מימד הזמן ומימד המרחב על אורחות החיים בעולם, וכך תתאפשר התפתחותן של תרבויות א-טריטוריאליות (Deterritorialized cultures) . Featherstone (1996) ממחיש את טענתו בנוגע להצטמצמות השפעת מימד המרחב על התרבות כתוצאה מהגלובליזציה, בעזרת המונוליתיות והדמיון היחסי המאפיינים ערים גדולות ברחבי העולם, כגון ניו-יורק, פריז, לונדון, טוקיו, הונג-קונג. מבחינה זו השימוש במונח א-טריטוריאליות במחקר הנוכחי אינו זהה לשימוש של Featherstone (1996) מאחר ולא נידון הקשר בין הגלובליזציה לא-טריטוריאליות המאפיינת את תרבות הרייב ואת תנועת העידן החדש.

אופיין הא-טריטוריאלי של תרבות הרייב ותנועת העידן החדש מצביע על כך כי חוויות תיירותיות מכוונות אינן קשורות בהכרח לתרבות המקומית. ממצא זה מרחיב את המסגרת התיאורטית של Cohen (1979) לחקר החוויה התיירותית בכך שמרחיב את ההגדרה של חיפוש

משמעות בטיול גם למקרים בהם התייר איננו מכוון לתרבות המקומית. מעניין לציין כי Cohen (1995) עצמו זיהה מגמה דומה לפיה אטרקציות תיירותיות סימולטיביות, כדוגמת דיסנילנד, אינן קשורות למרחב הגיאוגרפי בו הן ממוקמות. בהקשר זה, טוען Cohen (1995), כי מגמה זו עלולה להוביל להיווצרותן של חוויות הנאה תיירותיות שאינן קשורות ישירות למרחב הגיאוגרפי בו הם מתרחשות מאחר וניתן למקם את האטרקציה התיירותית הסימולטיבית בכל מקום אפשרי.

כאמור, תרבות הרייב ותנועת העידן החדש זוהו במחקר הנוכחי כמרכזים א-טריטוריאליים מאחר ולא נמצא קשר בינם לבין המרחב הגיאוגרפי המקומי. בחינת כתבים העוסקים ישירות בתרבויות אלו מעלה כי הא-טריטוריאליות היא אחד המאפיינים הבולטים של שתי התרבויות הללו. ההוגה המרכזי של תת-תרבות הרייב הוא Hakim Bey (פיטשון 1996; יציב 2002) והרעיון המרכזי בכתביו הוא הארעיות. הארעיות, שמאפיינת את תת-תרבות הרייב, עונה על הצורך לשוב ולהתאחד במקום אחר בכל פעם, בכדי למנוע ניסיונות של הממסד להתנכל להתארגנויות שנתפסות כחריגות ומאיימות על הסדר החברתי הקיים. Bey (1986) טובע מונח דרכו הוא מביע את רעיונו להתארגנות אלטרנטיבית לאורח החיים המערבי - 'אזור אוטונומי זמני' או בקיצור TAZ (Temporary Autonomous Zone). בספריו של Bey (1986, 1994), הוא חוזה כי בעתיד התארגנויות אלו יולידו "עולים לרגל" שיבקשו להתחבר אל אותו אזור זמני:

"ביכולתנו לצפות גיאוגרפיה חדשה לגמרי, מפת עולים לרגל, שבה במקום אתרים קדושים נמצאים חוויות-שיא ואזורים אוטונומיים ארעית." (פיטשון 1996)

אין זה מיקרי שבכתביו המהפכניים של Bey (1986, 1994) לא ניתן למצוא בצורה מפורשת את הקשר המתבקש בין רייב לתיירות, מאחר ותיירות מתקשרת לרב לתפיסת עולם קפיטליסטית-נגדה הוא יוצא. יחד עם זאת, ראוי לציין כי ממצאי המחקר מראים בברור כי אותם אירועי רייב נגישים גם לתיירים שמחפשים אחר חוויות הנאה בלבד, שאינן מלווה בתחושת סלידה או ניכור לסדר החברתי הקיים בארץ המוצא שלהם.

באופן דומה לתת-תרבות הרייב גם חלק מן האטרקציות התיירותיות המזוהות עם תנועת העידן החדש מאופיינות בא-טריטוריאליות למקום או לתרבות בה הם מתרחשות (Holloway 1991; Ross 2000). דוגמא מתוך ממצאי המחקר הממחישה את רעיון הא-טריטוריאליות היא שימוש בשיקוי האייהוסקאה על גדות האמזונס שבברזיל. de-Rios (1994), שמתמקדת במחקרה בגדות האמזונס, מציינת כי הטקס האינדיאני הפך לאטרקציה תיירותית עבור התיירים המערבים שבאים ל"חפש את עצמם" (self-actualization) ולא לחפש את האותנטי שבתרבות המקומית. ממצאי המחקר הנוכחי העלו כי אותו טקס עבר לגלול כמוצר תיירותי ומתנהל כ'סדנת אייהוסקאה'

בפסטיבל "Rustlers" שבדרום אפריקה. אמנם את הסדנא מנחה 'שאמן', שמגיע מברזיל הודות למארגני הפסטיבל, אך עובדה זו רק מחזקת את הא-טוריטוריאליזם שמאפיינת גלגולו של טקס זה. בהקשר זה, מעניין לראות כיצד לובשת סוגיית חיפוש האותנטיות בתיירות צורה חדשה כאשר מדובר בחוויות תיירותיות השייכות לעידן החדש. אם עד היום היה מקובל להניח כי חיפוש האותנטיות אצל האחר הוא המניע המרכזי בחוויות מכוונות משמעות בתיירות (MacCannell 1979; Cohen 1976), מראים ממצאי המחקר כי צריכת סמים, בקרב תיירי העידן החדש, היא דווקא בעלת מכוונות פנימית. במילים אחרות ניתן לטעון כי השימוש בסמים, בהקשר זה, משמש ככלי עזר למציאת האותנטיות שנמצאת בתייר עצמו, ולא אצל האחר. ממצא זה מהווה דוגמא לרעיון "האותנטיות הקיומית" (Wang 1999,2000) שהיא אותנטיות שאינה תלויה באובייקט התיירותי ולמעשה מתקיימת בנפשו של התייר.

הרעיון כי תיירים יכולים לבקש משמעות בטיולם גם ללא קשר ישיר לתרבות המקומית ולמרחב המקומי מהווה נדבך נוסף בחקר החוויה התיירותית. שתי דוגמאות לעיל ממחישות חוויות של חיפוש משמעות בטיול דרך צריכת סמים, שאינן עונות להגדרה של חיפוש משמעות דרך ניסיון התחברות לתרבות המקומית. למרות ששתי הדוגמאות ממחישות את קיומם של מרכזים א-טוריטוריאליים הן אינן זהות לחלוטין. הזמניות והארעיות של אירוע רייב הן חלק ממהותו כתרבות מהפכנית שהמסד אינו יכול להתנכל לה עקב ארעיותה (ביי 2003; יציב 2002; פיטשון 1996). לעומת זאת, הא-טוריטוריאליזם של העידן החדש נובעת מאופיו האקלקטי (Holloway 2000; Ross 1991), שכן מדובר באוסף של ידע, אמונות, ערכים ופרקטיקות אשר נאספו מרחבי העולם.

5.3 תפיסת הסיכון

ממצאי המחקר מעידים שהתיירים משתמשים בסמים למרות קיומה של תפיסת סיכון הנוגעת לפעילותם זו, ולא עקב העדר מודעות לסיכונים הכרוכים בשימוש בסמים במהלך הטיול. שלושת מוקדי הסיכון אליהם מכוונים התרמילאים כוללים חשש מהסתבכות עם החוק המקומי, חשש מפגיעה בתדמיתם החברתית, ובעיקר חשש מפגיעה פיזיולוגית או מנטאלית בבריאותם. החשיבות היחסית שמקנים התרמילאים לסיכונים הבריאותיים מתיישבת עם המקובל במחקרים על תפיסת סיכון של תיירים, לפיהם להיבטים פיזיים השפעה מכרעת על החלטות התייר (פוקס 2002; Lepp and Gibson 2003). נטייה זו מסבירה גם את האמצעים בהם נוקטים התיירים להפחתה בפועל של הסיכון הבריאותי כגון איסוף מידע באפיקים שונים המוביל לשימוש סלקטיבי בסמים. תופעה

זו בולטת על רקע הבורות וההתעלמות היחסית של התיירים מההיבטים החוקיים ודפוסי הענישה במדינות היעד. בהקשר זה נמצא שהפחתת הסיכון החוקי בפועל מתבטאת רק בהימנעות מהחזקת סמים במעברי גבול ובנסיעות ארוכות.

הממצאים מעידים שלשימוש בסמים, למרות החששות הקיימים, מתלוות טקטיקות מגוונות להפחתת הסיכון הנתפס. בהקשר זה, הנטייה לצמצם את הסיכון הנתפס מהווה תחליף לצמצום בפועל של הסיכונים הקיימים. למשל, נמצא שהתיירים נוטים לדרג סמים שהם נטלו כפחות מסוכנים ומזיקים במישור הבריאותי מסמים שבהם הם לא התנסו גם במקרים של שימוש בהרואין, אופיום, ובסמים הזייתיים. יתרה מכך, נמצא שהטקטיקה הנפוצה ביותר להפחתת הסיכון הנתפס מתקשרת במידה רבה לאופן שבו מתייחסים התיירים לחוויה התיירותית שאותה הם חווים. בהקשר זה, מאמצים התיירים את ההתייחסות לתיירות כאל מסגרת המאפשרת נטישה זמנית של ערכים ונורמות השולטים בשגרת חייהם (Turner and Ash 1975). במילים אחרות ניתן לטעון כי הפיקוח החברתי דרכו משמרת החברה את הסדר החברתי הקיים בה (Hireshi 1969), מתרופף כאשר הפרט מטייל מחוץ למדינתו. הבחנה זו בין שיגרה ותיירות משרתת את התיירים בניסיון להפחית את תפיסת הסיכון הכוללת על היבטיה השונים. בהתייחס להיבט הסיכון החוקי, נוטים תיירי הסמים להאמין שעצם היותם תיירים יגרור יחס סלחני מצד רשויות אכיפת החוק המקומי כתוצאה משקולים כלכליים ומעשיים של המדינה המארחת. בהתייחס להיבט הסיכון החברתי, נוטים התיירים להניח שהתנהגויות המתווגות כסטייה בחיי היומיום נתפסות כלגיטימיות במהלך של טיול תרמילאי. בהתייחס להיבט הסיכון הבריאותי, נוטים התיירים להאמין שהניתוק משגרת חיי היומיום מהווה ערובה ליכולתם להתנסות בסמים אך לא להתמכר להם.

ההשלכות השימושיות של ממצאי המחקר נוגעות בעיקר למטרות, לתכנים, ולאופן ההפצה של ההסברה המיועדת לתיירים. בהתייחס למטרות, מומלץ להגדיר את מטרת ההסברה כניסיון להניע את התיירים מטקטיקות של הפחתת הסיכון הנתפס לדרכי פעולה שיפחיתו את הסיכונים הכרוכים בפועל בשימוש בסמים במהלך הטיול. בנוגע לתכני המידע, חשוב להתייחס לנטייה של קהל היעד לגלות ספקנות כלפי מקורות מידע המזוהים עם הממסד. כמענה לכך, מומלץ להקפיד על מידע אמין הנסמך על מקורות מהימנים. בנוגע להיבט הסיכון החוקי, מומלץ לספק מידע שיפריך את האמונה הרווחת המייחסת למערכת אכיפת החוק המקומי סלחנות כלפי תיירים. מתן מידע על פעולות שננקטו נגד תיירים שהשתמשו בסמים, על סוגי הסמים האסורים על פי החוק המקומי, ועל דפוסי הענישה המקומיים עשויים לשרת מטרה זו. בנוגע להיבט הסיכון הבריאותי, מומלץ לספק מידע המבחין בין סמים שונים הנגישים בארצות היעד מבחינת רמת

הסיכון ומהות הסיכון הבריאותי הכרוך בנטיילתם. הטמעה של מידע מסוג זה בנרטיב של התיירים עשויה להפחית את תופעת הדרוג הסובייקטיבי של הסמים שאותם נוטלים התיירים. בנוגע להפצת המידע, מומלץ לעשות שימוש נרחב באינטרנט כמדיום נגיש שתיירים מרבים להשתמש בו גם במהלך הטיול. כמו כן, מומלץ לשקול שיתוף פעולה אפשרי עם רשויות השלטון המקומי במידה וגם להן יש עניין להתמודד עם תופעת השימוש בסמים. שיתוף פעולה עם מדינות המעונינות לצמצם את תופעת תיירות סמים, חשוב בעיקר בהקשר לפרסום החוק המקומי והענישה במדינת היעד, וזאת על מנת לקעקע את התפיסה כי החוק המקומי אינו נוגע לתיירים.

לסיכום, יש לשוב לציין כי המחקר הנוכחי מהווה מחקר חלוץ שמספק מבט כוללני על התופעה של שימוש בסמים בקרב תיירים. כתוצאה מכך, המחקר אינו מספק תיאור מעמיק של כל אתר ושל הפרופיל הדמוגרפי של התיירים הפוקדים אותו. כמו כן, במחקר מתוארים תיירים מארצות מוצא שונות ובשל כך לוקה המחקר בניתוח מעמיק של הגורמים החברתיים הייחודיים לכל חברה המשפיעים על התייר. בהקשר זה, השיטות האיכותניות לאיסוף הנתונים בהן נעשה שימוש, והדגימה הלא הסתברותית דרכה נבחנה אוכלוסיית המחקר אינן מאפשרות לאמוד את היקף התופעה במדויק או לגזור מן הממצאים כל הסקה סטטיסטית. חלקו השני של המחקר, שמתמקד בניתוח חוויותיהם של תיירי הסמים, נעשה תוך שימוש במסגרת תיאורטית קיימת לחקר החוויה התיירותית. אמנם, הבחירה במסגרת התיאורטית של Cohen (1979) נמצאה הולמת את מטרות המחקר ואת אופיו. ברם, סביר להניח שניתוח הממצאים בחלק זה הושפע מן המסגרת התיאורטית דרכה הם הוצגו. לגבי תפיסת הסיכון של תיירי הסמים יש להדגיש שהממצאים אפשרו להעלות את שלושת ההיבטים המרכזיים שהבנו את תפיסת הסיכון של המרואיינים בעבודה זו, אך יתכנו היבטי סיכון נוספים שלא עלו בראיונות העומק שבוצעו. מחקרי המשך שיבקשו להרחיב את הידע לגבי תפיסת הסיכון של תיירים הנוטלים סמים במהלך טיולם יוכלו להשתמש בידע הנצבר, לאוששו ולהרחיבו לכיווני מחקר שלא נידונו בעבודה זו.

ממצאי המחקר מעלים שאלות רבות הנוגעות להשפעה של השימוש בסמים על חיי השגרה של התייר. בהקשר זה, מוצע כי מחקרי המשך צריכים להתמקד בשאלה האם תיירות הסמים היא קטליזטור לשימוש דומה בשגרת חייו של התייר או שיש לראות בתופעה מסגרת של תיעול השימוש בסמים להקשרים שמחוץ לחיי היומיום, ומכאן שהתופעה איננה מערערת את היציבות החברתית בחברת המוצא של התייר. שאלה זו מעלה סוגיה חברתית ייחודית הנוגעת למידת ההתערבות האפשרית של מדינת המוצא של התייר על התנהגות התייר, בעיקר בהקשרים של הכלת הנורמות החברתיות השולטות במדינת המוצא של התייר במהלך הטיול. סוגיה נוספת שעולה בהקשר זה נוגעת לאפשרות של מדינת המוצא לחוקק חוקים הנוגעים להתנהגות אזרחיה

המטיילים מחוץ לארצם או לאפשרות ההכלה של חוקים קיימים על אזרחים השוהים באופן זמני מחוץ לארצם.

6. ביבליוגרפיה

אלפרט, ב. (2001) "כתיבה במחקר איכותי", מתוך עיונים במסורות ובזרמים במחקר האיכותי, עמ' 369-403, תל אביב: דביר.

אל-רועי, ר. (1990) סקירת מצב רמת הענישה בעבירות על פקודת הסמים המסוכנים (נוסח חדש) תשל"ג, 1973, בבתי המשפט המחוזיים בשנת 1988. ירושלים: הרשות למלחמה בסמים.

ביט- מרום, ר. (1986) שיטות מחקר במדעי החברה: עקרונות המחקר וסגנונותיו, תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

ביי, ח. (2003) T.A.Z: אזור אוטונומי ארעי, תרגום מאנגלית סאבין, ל. תל-אביב: רסלינג.

בן-דב, י. (1998) "תרבות הטראנס בישראל: היבטים והקשרים", מקום למחשבה, גיליון 2.

גוד א. (2002) על הסטייה: הסוציולוגיה של שימוש בסמים, מיניות חריגה, עבריינות, מחלות. תרגום: שדה, י. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

דושניק, ל. וצבר-בן יהושע, ג. (2001) "אתיקה של המחקר האיכותי", מתוך עיונים במסורות ובזרמים במחקר האיכותי, עמ' 343-368, תל אביב: דביר.

זקס, א. (1997) מדריך שיחור סקנדינביה, רמת-גן: ענבל מידע לתירות בע"מ.

יעקובסון, י. (2000) "רוחות של גאנג'ה", מסע אחד, גיליון 104, עמ' 87-84.

יצבי, ג. (2002) מונחי יסוד בסוציולוגיה, תל-אביב: אקדמון.

לאון, ת. (1998) "מסיבות אסיד' בישראל", אוניברסיטת בן גוריון, קובץ מחקרים עבור הרשות למלחמה בסמים, הרשות למלחמה בסמים.

משוניס, ג.ג. (1999) סוציולוגיה, תרגום שדה, י. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

פוקס, ג. (2002) "תפיסת הסיכון של יעד תיירותי: מחקר גישוש של תיירים בישראל", באר-שבע: אוניברסיטת בן גוריון.

פיטשון, א. (1996) "Hakim Bey מציג: אזורים אוטונומיים ארעית", דסלינג, גליון 2, עמ' 75-78.

קאמינגס, ג. (1995) תאילנד, תרגום: צ'שנובסקי ונמרוד, ש. תל אביב: שטינהרט-קציר.

קאמינגס, פיטרס, סטורי, טיילור, ויילר (1995). מדריך לדרום מזרח אסיה, תרגום: צ'שנובסקי, ש. ונמרוד, ש. תל אביב: שטינהרט-קציר.

קסטנדה, ק. (1970) משנתו של דון חואן, תרגום: רגבים, י., תל-אביב: זמורה-ביתן-מודן.

שיזף, צ. (1994) סיני ומצרים, ירושלים: כתר.

שם-שאול, ג. (1999) "שבט הטראנס", מסע אחר, גליון 90, עמ' 56.

Adler, J.(1985) "Youth on the Road - Reflections on the History of Tramping", *Annals of Tourism Research*, Vol.12(3), pp. 335-354.

Allen, J.W. and Merlin, M.D.(1992) "Psychoactive mushroom use in Koh Samui and Koh Pha-Ngan, Thailand", *Journal of Ethnopharmacology*, Vol. 35 (3),pp 205-228.

Becker, H. (1963) Outsiders: Study in the Sociology of Deviance, New York: Free Press.

Bellis, M.A., Hale, G., Bennett, A., Chaudry, M. and Kilfoyle, M. (2000) "Ibiza Uncovered: Changes in Substance Use and Sexual Behaviour Amongst Young People Visiting an International Night- Life Resort", *International Journal of Drug Policy*, Vol. 11 (3), pp. 235-244.

Bernard, H.R.(1988) Research Methods in Cultural Anthropology, pp. 204-211, London: Sage.

Beug, M.W. and Bigwood, J. (1982) "Psilocybin and psilocin levels in twenty species from seven genera of wild mushrooms in the Pacific Northwest, U.S.A.", *Journal of Ethnopharmacology*, Vol. 5 (3),pp. 271-285.

Bey, H.

(1985) T.A.Z – The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism, London: Autonomedia.

(1994) Immediatism, London: AK Press.

Boorstin, D.(1964) The Image: A Guide to Psuedo-events in America, New York: Harper.

Brenes, E.S, Bolanos, I., Burciaga, R., Jimeno, M. and Salas, F. (1997) "Café Britt, S.A", *Journal of Business Research*, Vol. 38(1), pp. 23-33.

Campbell, D.(1997) "Nearly All Ravers Have Tried Drugs", *The Guardian* (6th Aug.), p. 8.

Carr, N.(2002) "The Tourism-Leisure Behavioural Continuum", *Annals of Tourism Research*, Vol. 29(4), pp. 972-986.

Charters, S. and Ali-Knight, J.(2002) "Who is the Wine Tourist?", *Tourism Management*, Vol. 23(3), pp. 311-319.

Cohen, E.

(1972) "Toward a Sociology of International Tourism", *Social research*, Vol. 39(1), pp.164-182.

(1973) "Nomads from Affluence: Notes on the Phenomenon of Drifter-Tourism" *International Journal of Comparative Sociology*, Vol. 14(1-2), pp.89-103.

- (1974) "Who is a Tourist? A Conceptual Clarification", *Sociology*, Vol. 22(4), pp. 527-555.
- (1979) "A Phenomenology of Tourist Experience", *Sociology*, Vol. 2, pp.180-201.
- (1982) "Thai Girls and Farnag Men: The Edge of Ambiguity", *Annals of Tourism Research*, Vol. 9, pp.403-428.
- (1984) "The Sociology of Tourism- Approaches, Issues and Findings" *Annual Reviews in Anthropology*, Vol.10, pp.373-392.
- (1995) "Contemporary Tourism – Trends and Challenges: Sustainable Authenticity or Contrived Post-Modernity ?", In Change in Tourism - People, Places, Processes, edited by Butler, R. and Pearce, D., London: Routledge.
- Crompton, J.L.(1992) "Structure of Vacation Destination Choice Sets", *Annals of Tourism Research*, Vol. 19 (3), pp. 420-434.
- de Rios, M. D.(1994) "Drug Tourism in the Amazon: Why Westerners are Desperate to Find the Vanishing Primate", *Omni*, Vol. 16(4) pp. 6-9.
- Dixon, P.(1998) The Truth about Drugs: Facing the Big Issue of the Next Millennium, London: Hodder and Stoughton.
- Dowling, K.R. and Fennell, A.D.(2003) "The Context of Ecotourism Policy and Planning", in Ecotourism Policy and Planning, edited by Fennell, A.D. and Dowling, K.R. Cambridge: CABI Publishing.
- Eliade, M.(1969) The Quest: History and Meaning in Religion, Chicago and London: University of Chicago Press.
- Elsrud, T.(2001) "Risk Creation in Traveling Backpacker Adventure Narration", *Annals of Tourism Research*, Vol. 28(3), pp.597-617.
- Featherstone, M.
(1987) "Lifestyle and Consumer Culture", *Theory, Culture and society*, Vol. 4, pp. 55-70.
- (1996) "Localism, Globalism, and Culture Identity", in Global / Local – Cultural Production and the Transnational Imaginary, edited by Wilson, R. and Dissanayake, W., London: Duke University Press.
- Fontana, A. and H.J. Frey.(1994) "Interviewing: The Art of Science". In Denzin, N. & S.Y. Lincoln (Eds.) Handbook of Qualitative Research, California: Sage.
- Gay, J.(1985) "The Patriotic Prostitute" *The Progressive*, Vol. 49(3), pp. 34.
- Getz, D.(1991). Festivals, Special Events and Tourism, New York:Van Nostrand Reinhold.
- Goffman, E.
(1959) The Presentation of Self in Everyday Life Harmondsworth: Penguin.

(1967) International Ritual, London: Penguin Books.

Green, B.C. and Chalip, L. (1998) "Sport Tourism as the Celebration of Subculture", *Annals of Tourism Research*, Vol. 25(2), pp. 275-291.

Gross, E. (1961) "A Functional Approach to Leisure Analysis", *Social Problems*, Vol. 9(1), pp. 2-8.

Hall, C.M.

(1992) Hallmark Tourism Events: Impacts, Management, and Planning, London: Belhaven.

(2002) "Gender and Economic Interests in Tourism Prostitution- The Nature, Development and Implication of Sex Tourism in South East Asia", in The Sociology of Tourism – Theoretical and Empirical Investigations, edited by Apostolopoulos, Y.; Leiadi, S. and Yiannakis, A. London: Routledge.

Hall, C.M. and Page, J.S. (2002) The Geography of Tourism and Recreation – Environment, Place and Space, (2nd edition) New York: Routledge.

Herold, E., Garcia, R. and DeMoya, T. (2001) "Female Tourist and Beach Boys, Romance or Sex Tourism?", *Annals of tourism research*, Vol. 28(4), pp. 978-997.

Hirschi, T. (1969) Causes of Delinquency, Berkeley: University of California Press.

Hobson, J.S.P. and Dietrich, U.C. (1994) "Tourism, Health and Quality of Life: Challenging the Responsibility of Using the Traditional Tenets of Sun, Sea, Sand, and Sex in Tourism Marketing", *Journal of Travel and Tourism Marketing*, Vol. 3(4), pp. 21-38.

Hoffman, A. (1983) LSD, My Problem Child, translation from German by Ott, J. Los-Angeles: J.P Tarcher, Inc.

Holloway, J. (2000) "Institutional Geographies of the New Age Movement", *Geoforum*, Vol. 31(4), pp. 553-565.

Howe, K. R. and Dougherty, K.C. (1993) "Ethics, Institutional Review Boards and the Changing Face of Educational Research", *Educational Researcher*, Vol. 22(9), pp. 16-21.

Hughes, H. (1997) "Holiday and Homosexual Identity", *Tourism Management*, Vol. 18(1), pp. 3-7.

Huxley, A. (1989) Brave New World, New-York: Harper Perennial.

Jamal, A. (2003) "Retailing in a Multicultural World: The Interplay of Retailing, Ethnic Identity and Consumption", *Journal of Retailing and Consumer Services*, Vol. 10 (1), pp. 1-11.

Josiam, M.B; Hobson ,J.S.P; Dietrich, U.C.; Smeaton,G.(1998) "An Analysis of the Sexual, Alcohol and Drug Related Behavioral Patterns of Students on Spring Break." *Tourism Management*, Vol.19 (6), pp.501-513.

Korf, D.J.

(1995) Dutch Treat. Formal Control and Illicit Drug Use in the Netherlands, Amsterdam: Thela Thesis.

(2002) "Dutch Coffee Shops and Trends in Cannabis Use", *Addictive Behaviors*, Vol. 27(6), pp. 851-866.

Krippendorff, J.(1987) The Holiday Makers, Oxford: Butterworth-Heinemann.

Laumann, E.O. and Pappi, F.U.(1974) "New Directions in the Study of Community Elites", *American Journal of Sociology*, Vol.38, pp. 212-230.

Lepp, A. and Gibson, H.(2003) "Tourist Roles, Perceived Risk and International Tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 30 (3), pp. 606-624.

Lett, J.W.(1983) "Ludic and Liminoid Aspects of Charter Yacht Tourism in the Caribbean", *Annals of Tourism Research*, Vol.10, pp. 35-56.

Lewis, J.R and Melton, J.G. (eds)(1992) Perspectives on the New Age , Albany: State University of New York Press.

Long, P. T.(1996) "Early Impacts of Limited Stakes Casino Gambling on Rural Community Life", *Tourism Management*, Vol. 17(5), pp. 341-353.

Luckmann, T.(1978) Phenomenology and Sociology, London: Penguin Book.

MacCannell, D.

(1973) "Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings" *American Sociological Review*, Vol. 79, pp.589-603.

(1976) The Tourist: A New Theory of Leisure Class, London: Macmillan.

Marshall, P.A.(1992) "Research Ethic in Applied Anthropology", *IRB A Review of Human Subjects Research*, Vol. 14(6), pp.1-5.

Mevorach, O.(1996) "Israeli Budget Travelers After Military Service", in Transition to Young Adulthood in Israel, edited by Hartman, D., Jerusalem: Van Leer Institute.

Mukerji, C.(1978) "Bullshitting: Road Lore Among Hitchhikers", *Social Problems*, Vol. 25, pp. 241-252.

Mullings, B.(2000) "Fantasy Tours: Exploring the Global Consumption of Caribbean Sex Tourism", in New Forms of Consumption edited by Gottdiener, M., Lanham: Rowman & Littlefield Publisher, Inc.

O'Connell, D.J.(1996) "Sex Tourism in Cuba", *Race & Class*, Vol. 38(1), pp. 39-48.

Oppermann, M.(1999) "Sex tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 26(2), pp. 251-266.

- Pearce, P.(1988) The Ulysses Factor: Evaluating Visitors in Tourist Settings, New York: Springer.
- Pendry, R.(1998) "Thailand Backpackers: Full Moon Party", A First Circle Films Production for Channel 5 Broadcasting Ltd.
- Pizam, A. and Mansfeld, Y.(1999), Consumer Behavior in Travel and Tourism. New York: Haworth Hospitality Press.
- Preston, B.(2002) Pot Planet – Adventure in Global Marijuana Culture, London: Atlantic Books.
- Priddeaux, B.(1996) "The Tourism Crime Cycle: a Beach Destination Case Study", in Tourism, Crime and International Security Issues edited by Pizam,A. and Mansfeld, Y. New York: John Wiley & Sons Ltd.
- Riessman, C.K.(1993) Narrative Analysis, California: Sage.
- Riley, P.(1988) "Road Culture of International Long Term Budget Travelers", *Annals of Tourism Research*, Vol.18, pp.496-510.
- Rohel, W.S.(1994) "Gambling as a Tourist Attraction: Trends and Issues for the 21st Century", in Tourism the State of the Art, edited by Seaton, A.V., Chichester: Wiley.
- Ross, A.(1991) Strange Weather: Culture, Science and Technology in the Age of Limits, London: Verso.
- Ryan, C. and Hall, C.M.(2001) Sex Tourism – Marginal People and Liminalities, London: Routledge.
- Ryan, C. and Kinder, R.(1996) "The Deviant Tourist and the Crimogenic Place", in Tourism Crime and International Security Issues, edited by Pizam, A. and Mansfeld, Y. Chichester: Wiley.
- Ryan, C. and Robertson, E.(1997) "New Zealand Student-Tourists: Risk Behavior and Health", in Tourism and Health: Risks, Research and Responses, edited by Clift, S. and Grabowski, P., Pinter, London.
- Ryan, C., Robertson, E., Page, S. and Kearsley, G.(1996) "New Zealand: Risk Behaviours While on Holiday", *Tourism Management*, Vol. 17 (1), pp. 64–69.
- Scheyvens, R.(2002) "Backpacker Tourism and Third World Development", *Annals of Tourism Research*, Vol. 29(1), pp.144-164.
- Segal, B.(1989) "Sensation Seeking, Anxiety and Risk Taking in Israeli Context", in Drug and Alcohol Use, edited by Einstein, S, New York: Plenum.
- Seidman, I.E.(1991) Interviewing as Qualitative Research, New York: Teachers College, Columbia University.

Sellars, A.(1998). "The Influence of Dance Music on the UK Youth Tourism Market", *Tourism Management*, Vol. 19 (6), pp. 611-615.

Singh, S. Bindloss, J. and Ham, A.(2003) Lonely Planet India, London: Lonely Planet Publication.

Shields, R.(1992) Places on the Margin: Alternative Geographies of Modernity, London: Sage Publications.

Spradley, J.P.(1979) The Ethnographic Interview. New York: Holt Rinehart & Winston, pp. 58-131.

Teas, J.(1974) "I'm Studying Monkeys: What do You? Youthful Travelers in Nepal." Paper presented at the *Symposium on tourism and culture, annual meeting of the American Anthropological Association*.

Turner, L. and J. Ash.(1975) The Golden Hordes: International Tourism and Leisure Periphery, London: Constable.

Turner, V.(1973) "The Center Out There: Pilgrim's Goal", *History of Religion*, Vol. 12(3), pp.191-230.

Uriely, N.(1997) "Theories of Modern and Postmodern Tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 24(4), pp. 982-985.

Uriely, N. Israeli, A. and Reichel, A.(2000) "Residents' attitudes toward tourism events: the case of Nazareth 2000. Proceedings of the Second International Seminar on Tourism Management in Heritage Cities, Nazareth, February 2000.

Uriely, N., Yonay, Y. and Simchai, D.(2002) "Backpacking Experiences – A Type and Form Analysis", *Annals of Tourism Research*, Vol. 29(4), pp.520-538.

Urry, J.
(1990). The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies, London: Sage Publications.

(1995). Consuming Places. New York: Routledge.

Valdez, A. and Sifaneck, S.J.(1997) "Drug Tourists and Drug Policy on the U.S.-Mexican Border: An Ethnographic Investigation", *Journal of Drug Issues*, Vol. 27 (4), pp. 879-898.

Vogt, J.W.(1976) "Wandering: Youth, and Travel Behavior." *Annals of Tourism Research*, Vol. 4(1), pp. 25-41.

Wang, N.
(1999) "Rethinking Authenticity in Tourism Experience", *Annals of Tourism Research*, Vol. 26 (2). pp. 349-370.

(2000) Tourism and Modernity- A Sociology Analysis, London: Pergamon.

Welsh, I.(1996) Ecstasy, London: Vintage.

Westerhausen, K.(2002) Beyond the Beach: An Ethnography of Modern Travelers in Asia, Bangkok: White Lotus Press.

Wickens, E.(1997) "Licensed for Thrill: Risk-Taking and Tourism", In Tourism and Health, edited by Clift, S. and Gabowski, P., London: Printer.

Zuckerman, M.(1988) "Sensation Seeking, Risk Taking and Health", In Individual Differences, Stress and Health, edited by Janise, M.P., New York: Springer-Verlag.

אתרי אינטרנט

www.antidrugs.gov.il - הרשות למלחמה בסמים

www.atraf.co.il - אתר בילויים ומסיבות.

www.bgu.co.il - אתר הסטודנטים של אוניברסיטת בן-גוריון

www.erowid.org - ספריה מקוונת לתיעוד היחסים בין בני אדם לחומרים פסיכואקטיביים.

www.hqamsterdam.com - האתר הרשמי של חברת HQ.

www.interpol.net - אתר הבית של האינטרפול.

www.iol.co.il - פורטל ישראלי.

www.lametayel.co.il - חנות ציוד למטייל.

www.kohphangan.com - פורטל התיירות של קופנגן.

www.rustlers.co.za - האתר הרשמי של עמק רסטלס.